

ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ

ΘΕΣΕΙΣ

**ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟΥ
ΓΙΑ ΤΗ Γ΄ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ
ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΗΣ ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗΣ
(8-9 ΟΚΤΩΒΡΗ 2005)**

1. Για τη διεθνή κατάσταση

Α. Για τη συγκυρία της καπιταλιστικής συσσώρευσης

1. Η δεκαετία του 1990 έδειξε ότι οι περισσότεροι κοινωνικοί σχηματισμοί στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα είχαν μπει, με διαφορετικούς ρυθμούς και όρους, σε μια νέα φάση του μονοπωλιακού καπιταλισμού, που χαρακτηρίζεται από την καπιταλιστική αναδιάρθρωση στην παραγωγή (ελαστικοποίηση συμβολαίου εργασίας, ευλύγιστα μεταφορτικά συστήματα παραγωγής, νέες τεχνολογίες), τη νεοφιλελεύθερη ρύθμιση (μισθολογική λιτότητα και περιορισμός του κοινωνικού κράτους, ιδιωτικοποιήσεις και διαμόρφωση νέων πεδίων κερδοφορίας, ηγεμονία του χρηματιστικού κεφαλαίου), και την ένταση της διεθνοποίησης του κεφαλαίου (απελευθέρωση παγκόσμιου εμπορίου, ιμπεριαλιστικές ολοκληρώσεις και ζώνες ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων, αναίρεση προστατευτικών μηχανισμών). Με τις ΗΠΑ στην πρωτοπορία, λόγω και των ιδιαίτερα μεγάλων αυξήσεων στην παραγωγικότητα της εργασίας και του όγκου των επενδυμένων κεφαλαίων εκεί, αλλά και λόγω της ιδιαίτερης θέσης τους στις παγκόσμιες ροές κεφαλαίων, οι περισσότεροι σχηματισμοί μπήκαν σε μια παρατεταμένη οικονομική ανάκαμψη, την πρώτη τέτοιας κλίμακας ύστερα από το ξέσπασμα της δομικής κρίσης υπερσυσσώρευσης στις αρχές τις δεκαετίας του 1970. Γύρω από αυτές τις τάσεις διαμορφώθηκαν νέες κοινωνικές συμμαχίες που διαμόρφωσαν την τρέχουσα βάση της εξουσίας του κεφαλαίου. Στη θέση του προηγούμενου «σοσιαλδημοκρατικού συμβιβασμού» με σημαντικό μέρος των δυνάμεων της εργασίας, αναδεικνύεται ένα κοινωνικό μπλοκ γύρω από τις διαδικασίες της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, ανάμεσα στις κεφαλαιοκρατικές μερίδες και τα ανώτερα τμήματα της νέας μικροαστικής τάξης το οποίο στηρίχτηκε τόσο στις δυνατότητες ανοδικής κινητικότητας αυτών των τμημάτων, όσο και στην αναδιανομή μέσω του χρηματοπιστωτικού κυκλώματος μέρους της αποσπώμενης υπεραξίας.

Σε πολιτικό επίπεδο αυτή η στρατηγική εκφράστηκε ως μια προσπάθεια πολιτικής και ιδεολογικής θωράκισης απέναντι στις απαιτήσεις και τις διεκδικήσεις των λαϊκών τάξεων, ενώ αποτυπώθηκε σε μεταλλαγές των ιδεολογικών μηχανισμών και στην προσπάθεια για αποδιάρθρωση προηγούμενων συλλογικών ταυτοτήτων και αναγνωρίσεων. Οδήγησε, επίσης, στο βάθεμα της σύγκλισης ανάμεσα σε σοσιαλδημοκρατικές και συντηρητικές ή φιλελεύθερες απόψεις και σε μια σχετική ομογενοποίηση των κομμάτων εξουσίας, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τον πυρήνα των αναδιρθρωτικών στρατηγικών. Δεν είναι τυχαίο ότι σε αρκετές περιπτώσεις τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα (π.χ. οι Νέοι Εργατικοί του Μπλαϊρ ή τάσεις των Γερμανών σοσιαλδημοκρατών) αυτοπροβάλλονται ως οι εκφραστές των πιο επιθετικών αστικών στρατηγικών, ως τα κόμματα της τόλμης για μεταρρυθμίσεις. Ακόμη και εκεί όπου καταγράφονται αποκλίσεις (π.χ. απέναντι στο θέμα του ρόλου της θρησκείας ή όψεων του οικογενειακού δικαίου) αυτές, σε καμιά περίπτωση, δεν αγγίζουν τον πυρήνα της ασκούμενης πολιτικής.

Η κατάρρευση του αντίπαλου δέους, του μπλοκ των κρατικοκαπιταλιστικών σχηματισμών στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990 αποτέλεσε παράγοντα που αντικειμενικά ενίσχυσε τις τάσεις της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, αφού άνοιξε νέα πεδία επένδυσης και κερδοφορίας και αξιοποιήθηκε σε ιδεολογικό επίπεδο για να τονιστεί ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση απέναντι στην καπιταλιστική βαρβαρότητα.

2. Η ύφεση στην αρχή της δεκαετίας του 2000 και το γεγονός ότι αυτή δεν ακολουθήθηκε από τάσεις ανάκαμψης ανάλογες με αυτές της δεκαετίας του 1990, καταδεικνύει ότι, παρά τις σημαντικότερες τομές και τροποποιήσεις του συσχετισμού δύναμης και τη μετάβαση σε μια νέα φάση, εξακολουθούν να σοβούν αρκετές από τις δομικές αντιφάσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και να μην έχουν υπερβαστεί πλήρως οι τάσεις υπερσυσσώρευσης: η επανενεργοποίηση της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους, η αδυναμία οι τεχνολογικές και οργανωτικές τομές να μετατρέπονται όχι μόνο σε αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας αλλά και σε αυξήσεις της παραγωγικότητας του

συνολικού επενδυμένου κεφαλαίου, η ανισορροπία ανάμεσα στην παραγωγική βάση και την υπερδιόγκωση του χρηματοπιστωτικού τομέα, η αυξημένη αλληλεξάρτηση ανάμεσα στους διαφορετικούς πόλους του διεθνούς συστήματος, είναι οι εκφράσεις αυτών των αντιφάσεων. Έδειξε, ταυτόχρονα, αυτή η ύφεση ότι και η νέα φάση της καπιταλιστικής συσσώρευσης ούτε απαλλαγμένη από αντιφάσεις είναι, ούτε αποτελεί υπέρβαση της διαρκούς αντικειμενικής τάσης (ως δυνατότητας και όχι βεβαιότητας) του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής για κρισιακά φαινόμενα. Από την άλλη, όμως, είναι προφανές ότι αυτές οι αντιφάσεις, τα προβλήματα και οι κρισιακές τάσεις δεν αποτελούν κάποια έκφραση της εγγενούς τάσης του καπιταλισμού προς την κατάρρευση. Λαμβάνουν χώρα εντός του δεδομένου της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης και στο έδαφός της, και σε καμιά περίπτωση δεν αναιρούν το τεράστιο εύρος των μετασχηματισμών που έχουν συμβεί τις τελευταίες δεκαετίες.

3. Η περίοδος της παγίωσης της νέας φάσης του μονοπωλιακού καπιταλισμού, από το δεύτερο μισό του της δεκαετίας του 1990 χαρακτηρίστηκε από μια επιστροφή του κοινωνικού διεκδικητισμού και στοιχείων πολιτικού ριζοσπαστισμού στις ιμπεριαλιστικές μητροπόλεις. Αυτή η επιστροφή πήρε ποικίλες μορφές: επιστροφή συνδικαλιστικών πρακτικών, μαζικές κοινωνικές συγκρούσεις, πολιτική και ιδεολογική αμφισβήτηση του νεοφιλελευθερισμού και της «παγκοσμιοποίησης». Δεν κατάφερε να τροποποιήσει συνολικά τον πολιτικό και τον ιδεολογικό μέσο όρο των κρατικών πολιτικών, μετατόπισε, όμως, το πεδίο της συζήτησης και αποτέλεσε ένα πλήγμα στους όρους άρθρωσης της νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας. Η βασικότερη δυναμική αυτού του κλίματος ήταν η αναπαραγωγή, με τρόπο μειοψηφικό αλλά όχι περιθωριακό, συλλογικών αναπαραστάσεων και αναγνωρίσεων ανταγωνιστικών προς τον καπιταλισμό. Η βασικότερη ανεπάρκεια αυτών των τάσεων, είναι ότι λαμβάνουν χώρα στο έδαφος μιας βαθιάς πολιτικής και ιδεολογικής κρίσης του κομμουνιστικού κινήματος, μιας βαθιά ριζωμένη δυσπιστίας –αποτέλεσμα της ιδεολογικής αντεπίθεσης του αστισμού για σχεδόν τρεις δεκαετίες– στη δυνατότητα της κοινωνικής ανατροπής και χειραφέτησης, της ανυπαρξίας ενός πειστικού αντι-ηγεμονικού σχεδίου από τη μεριά των δυνάμεων της εργασίας. Γι' αυτό και όσο και αν είναι υπονομευμένη μια «θετική» εκδοχή της νεοφιλελεύθερης ηγεμονίας, εντούτοις παραμένει ισχυρή η «αρνητική» εκδοχή της, είτε ως αποδιάρθρωση της εμπιστοσύνη στη δυνατότητα μια διαφορετικής κοινωνικής οργάνωσης, είτε ως κυριαρχία μιας «επιβιωτικής» λογικής για μεγάλο μέρος των λαϊκών τάξεων.

4. Οι τρέχουσες τάσεις ως προς τις αστικές στρατηγικές στην παραγωγή αποτελούν ακριβώς απαντήσεις σε αυτές τις αντιφάσεις. Παρά την αρχική ανακοπή επιθετικών πολιτικών που έφεραν επάλληλα μαζικά κινήματα αντίστασης, τα τελευταία χρόνια δοκιμάζονται νέες επιθετικές τομές. Αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο στην περίπτωση της Ε.Ε., όπου σε αρκετούς σχηματισμούς διατηρήθηκαν σε όλη την προηγούμενη περίοδο, και, παρά τις μεγάλες αναδιρθρώσεις, αρκετές από τις προηγούμενες κατακτήσεις των δυνάμεων της εργασίας, τόσο ως προς τις εργασιακές σχέσεις, όσο και ως προς τους συνολικούς όρους αμοιβής και απασχόλησης. Στο βαθμό μάλιστα, που η Ε.Ε. έχει δείξει και πολύ μικρότερη ικανότητα να ξεφεύγει από τις υφεσιακές τάσεις (κάτι που μπορεί να εξηγήσει και το γιατί σε μεγάλο βαθμό δεν έχουν υλοποιηθεί οι φιλόδοξοι στόχοι της Συνόδου Κορυφής της Λισσαβόνας του 2000), αυτό μεταφράζεται από τις ηγεμονικές δυνάμεις σε μια επίθεση στον πυρήνα των όρων αναπαραγωγής του συλλογικού εργαζόμενου στην ευρωζώνη, μια προσπάθεια να τροποποιηθεί ακόμη περισσότερο ο συσχετισμός δύναμης σε βάρος των εργαζόμενων, να αναιρεθούν αναπαλλοτρίωτες μέχρι τώρα συλλογικές προσδοκίες: οι Γαλλικές μεταρρυθμίσεις της τελευταίας διετίας, οι επάλληλοι νόμοι Hartz στη Γερμανία, η συζήτηση για τις αλλαγές στο ασφαλιστικό και τις εργασιακές σχέσεις στην Ελλάδα είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα.

5. Οι αντιφάσεις αυτές έχουν και πολιτικά αποτελέσματα και επηρεάζουν τις πολιτικές εξελίξεις. Όμως, σε μεγάλο βαθμό α οι επιπτώσεις περιορίζονται σε εναλλαγές αστικών κυβερνήσεων, χωρίς μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ τους. Αυτό το εξασφαλίζει η μακρόχρονη μετάλλαξη της σοσιαλδημοκρατίας και η ανάδειξή της σε μια ιδιαίτερα επιθετική δύναμη προώθησης των αναδιρθρώσεων. Διαμορφώνεται, έτσι, ένα χαρακτηριστικό μοτίβο σε πρόσφατες εναλλαγές κυβερνήσεων: Να ανεβαίνουν στην εξουσία

κυβερνήσεις δρέποντας τη δυσαρέσκεια για μια πολιτική, την οποία μετά υποχρεώνονται να ακολουθήσουν.

Το γεγονός ότι παρά τα σημαντικά κινήματα και τις μεγάλες αντιδράσεις των προηγούμενων ετών, εξακολουθούν να δοκιμάζονται επιθετικές πολιτικές από τη μεριά των αστικών κομμάτων, δεν θα πρέπει να ειδωθεί ως ένδειξη πολιτικής παντοδυναμίας τους, αλλά, πολύ περισσότερο, ως προσπάθεια να απαντήσουν σε πραγματικές αντιφάσεις που διαπερνούν σήμερα την αστική ηγεμονία: η αδυναμία άρθρωσης ενός πειστικού συνολικού ιδεολογικού προτάγματος, οι συχνές εναλλαγές κυβερνήσεων, παράλληλα φαινόμενα κρίσης και άλλων θεσμών, όλα αυτά αποκρυσταλλώνουν πραγματικά αποτελέσματα της πάλης των τάξεων. Ταυτόχρονα, η αδυναμία ύπαρξης μιας πειστικής αριστερής πρότασης –και τα όρια των όποιων εκδοχών «αντινεοφιλεύθερης» κυβερνητικής πρότασης τα τελευταία χρόνια– αντικειμενικά επιτρέπουν μια συγκυριακή σταθερότητα.

6. Η εντεινόμενη αυταρχική στροφή, που καταγράφεται όλα τα προηγούμενα χρόνια, δεν θα πρέπει να αποδοθεί πρωτίστως στην ανάγκη «πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Αντανακλά, πολύ περισσότερο, την αλλαγή του συσχετισμού δύναμης και την προσπάθεια πολιτικής και ιδεολογικής θωράκισης απέναντι στις λαϊκές τάξεις και την προσπάθεια παγίωσης των αναδιαρθρώσεων. Αυτό, όμως, δεν μειώνει τη σημασία των διεθνοποιημένων αυταρχικών θεσμικών τομών που έχουν γίνει, την ένταση της καταστολής και της προληπτικής τρομοκρατίας, την πραγματική συρρίκνωση των δημοκρατικών ελευθεριών σε αρκετές περιπτώσεις.

7. Σε κάθε περίπτωση, αυτό που έχουμε μπροστά μας ως ενδεχόμενο δείχνει να είναι πρώτα και κύρια μια προσπάθεια από τη μεριά των αστικών δυνάμεων για μια φυγή προς τα εμπρός, για ένα νέο κύμα μεταρρυθμίσεων που θα εξασφαλίσουν μεγαλύτερη και πιο μόνιμη ανάκαμψη της καπιταλιστικής κερδοφορίας. Η βασική διαφορά, όμως, με προηγούμενες ανάλογες επιθέσεις είναι ότι διεξάγεται στο έδαφος των στοιχείων επιστροφής του διεκδικητισμού και ριζοσπαστισμού που αναφέραμε πιο πάνω και δεν απολαμβάνει το πλεονέκτημα μιας προηγούμενης πλήρους ιδεολογικής ηγεμονίας (έστω και αν απολαμβάνει σημαντικής πολιτικής ηγεμονίας). Αυτή η αντίφαση –όσο άνιση και αν είναι, εάν λάβουμε υπόψη το συσχετισμό ανάμεσα στους πόλους της– εξακολουθεί να δίνει δυνατότητες και στην κινηματική δράση και στην αναζήτηση μιας άλλης αριστεράς.

B. Σύγχρονος ιμπεριαλισμός και διεθνοποίηση του κεφαλαίου

8. Βασική οικονομική μορφή του σύγχρονου ιμπεριαλισμού είναι η ολοένα και μεγαλύτερη διεθνοποίηση του κεφαλαίου, μέσα από αλληλοσυμπληρούμενες (αλλά συχνά και αντιφατικές) διαδικασίες απελευθέρωσης και διευκόλυνσης των άμεσων επενδύσεων, κατάργησης προστατευτικών μηχανισμών και διαμόρφωσης αυξημένων δυνατοτήτων κερδοφορίας (αλλά και κερδοσκοπίας) για το χρηματιστικό κεφάλαιο. Δεν αποτελεί μια αμιγώς οικονομική ρύθμιση, αλλά μια συνολική κοινωνική και πολιτική διαδικασία και αξιοποιείται για το τσάκισμα λαϊκών αντιστάσεων και κατακτήσεων. Συμπυκνώνει δε τη βία της καπιταλιστικής συσσώρευσης στην τρέχουσα φάση, φτάνοντας οριακά μέχρι του σημείου της αποδιάρθρωσης κοινωνικών σχηματισμών, όπως έδειξε η περίπτωση της Αργεντινής. Σε αντίθεση με τη μυθολογία των απολογητικών της «παγκοσμιοποίησης», το διεθνές οικονομικό σύστημα χαρακτηρίζεται από δομικές ανισότητες και διαπερνάται από εντονότατους ανταγωνισμούς. Οι κατά καιρούς επαπειλούμενοι (ή και πραγματοποιούμενοι) εμπορικοί πόλεμοι, οι διακυμάνσεις των νομισματικών ισοτιμιών, οι καθυστερήσεις στις διαπραγματεύσεις στον ΠΟΕ είναι εκφράσεις αυτού του ενδοϊμπεριαλιστικού ανταγωνισμού.

9. Οι ΗΠΑ παραμένουν στην κορυφή της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, έστω και εάν δεν μπόρεσαν να αποφύγουν τις συνέπειες της ύφεσης στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, από τις οποίες δεν έχουν ξεφύγει πλήρως, ενώ διατήρησαν υψηλούς ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας, που, όμως, δείχνουν να υποχωρούν κάπως. Απολαμβάνουν, άλλωστε, τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την

ηγεμονική τους θέση στις διεθνείς ροές κεφαλαίου, το γεγονός ότι το δολάριο εξακολουθεί να λειτουργεί ως διεθνές νόμισμα αναφοράς (παρά τη στροφή μέρους των διεθνοποιημένων κεφαλαίων προς το ευρώ), την αυξημένη σημασία των αμερικανικών επενδύσεων στο εξωτερικό. Αυτό τους επέτρεψε να αντέξουν όλο και αυξανόμενα ελλείμματά τους, ταυτόχρονα, όμως, ανέδειξε τα αμερικανικά ελλείμματα σε βασική παράμετρο ανισορροπίας στο διεθνές σύστημα. Αυτό σημαίνει ότι δεν «εξάγουν» μόνο τη δυναμική των όποιων ανακάμψεων τους (όπως συνέβη στη δεκαετία του 1990), αλλά και τις συνέπειες των αντιφάσεων που διαπερνούν την καπιταλιστική συσσώρευση στις ΗΠΑ.

10. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξακολουθεί να αποτελεί το πιο προχωρημένο παράδειγμα διαμόρφωσης μιας σύγχρονης ιμπεριαλιστικής ολοκλήρωσης και ως τέτοια είχε σίγουρα αναμφισβήτητα αποτελέσματα ως προς την προώθηση μη αντιστρέψιμων αναδιαρθρωτικών τομών, ειδικά ύστερα από την εισαγωγή του ευρώ. Δεν μπόρεσε, όμως, να αποφύγει το συντονισμό υφεσιακών τάσεων, την ανάπτυξη πολλών ταχυτήτων στο εσωτερικό της, την αδυναμία τυπικής εκπλήρωσης των κριτηρίων που η ίδια έθετε. Ούτε κατόρθωσε, μέχρις στιγμής, να μετατρέψει την Ευρώπη σε ένα ηγεμονικό πόλο στο διεθνές οικονομικό σύστημα και να αμφισβητήσει την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ. Ταυτόχρονα, η διεύρυνση δημιουργεί νέες ανισότητες στο εσωτερικό της, τόσο ως προς την κατεύθυνση των αναδιανεμητικών δαπανών της, όσο και ως προς τις συνέπειες από την είσοδο χωρών με ιδιαίτερα μικρό εργατικό κόστος, αντεργατική νομοθεσία, και εκτεταμένες φοροαπαλλαγές, κάτι που μπορεί να δημιουργήσει όρους για φυγή επιχειρήσεων προς αυτές. Επιπλέον, η διεύρυνση ενισχύει και τις φιλοαμερικανικές «ευρωατλαντικές» φωνές στο εσωτερικό της Ε.Ε. και επιτείνει την «εσωτερίκευση» του συνολικού ενδοϊμπεριαλιστικού ανταγωνισμού στο εσωτερικό της Ε.Ε>

11. Η πρόταση για το Ευρωσύνταγμα συμπύκνωσε έτσι ευρύτερες εξελίξεις και σηματοδοτεί την προσπάθεια να βαθύνει ακόμη περισσότερο η διαδικασία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Είναι μια προσπάθεια να ολοκληρωθούν σημαντικές τομές ως προς τους όρους άσκησης πολιτικής στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, μια που η Ε.Ε. αποτελεί το πιο προχωρημένο πείραμα στην μερική απεμπόληση στοιχείων που παραδοσιακά όριζαν την εθνική κυριαρχία από το νόμισμα έως τους όρους άσκησης της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Αντιστοιχεί στο συμπυκνωμένο συμφέρον των ηγεμονικών καπιταλιστικών μερίδων να εκμεταλλευτούν τόσο τη διαμόρφωση ενός ενιαίου οικονομικού χώρου όσο και τη συντονισμένη αναίρεση της δυνατότητας φιλολαϊκών πολιτικών και γίνεται αποδεκτή και από μη ηγεμονικά τμήματα της αστικής τάξης που ελπίζουν να ωφεληθούν και αυτά. Δεν έχει πάρει τα χαρακτηριστικά ενός υπερκράτους, έστω και αν υπερβαίνει τα όρια μιας απλής διακρατικής συμφωνίας. Και το πιο πιθανό είναι να μην πάρει τα χαρακτηριστικά ενός υπερκράτους, ακριβώς γιατί δεν δείχνουν να υπάρχουν σήμερα οι όροι για να διαμορφωθεί ένας υπερεθνικός πανευρωπαϊκός συνασπισμός εξουσίας και οι όροι αναπαραγωγής της ταξικής πάλης παραμένουν εν πολλοίς εθνικοί. Από την άλλη, σε καμία περίπτωση αυτό δεν μειώνει την μεγάλη βαρύτητα που αποκτά το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο κυρίως απέναντι στις λαϊκές διεκδικήσεις, ειδικά εάν αυτό συνεχίσει να γίνεται όλο και πιο δεσμευτικό (και απαγορευτικό απέναντι στα αιτήματα των λαϊκών τάξεων), τάση που θα επιτείνεται όσο δεν υπάρχει κάποια ισχυρή επιστροφή του λαϊκού παράγοντα στο προσκήνιο.

Με αυτά τα δεδομένα, έχει τεράστια πολιτική σημασία η μαζική απόρριψη του Ευρωσυντάγματος στα δημοψηφίσματα στη Γαλλία και την Ολλανδία. Αποτελεί αυτή η απόρριψη μια ιδιαίτερα ελπιδοφόρα επιστροφή του λαϊκού παράγοντα στο προσκήνιο και σαφή ένδειξη ότι, παρά την ομοθυμία των αστικών κομμάτων και επιτελείων, υπάρχουν βαθύτερες κοινωνικές διεργασίες και δυναμικές. Στην καταψήφιση του Ευρωσυντάγματος συμπυκνώθηκε τόσο η δυσπιστία και η οργή απέναντι σε μια ιδιαίτερα επιθετική προσπάθεια να αποκτήσουν αυξημένη θεσμική ισχύ οι πολιτικές του πιο σκληρού νεοφιλελευθερισμού, όσο και η δυσaráσκεια και η διαμαρτυρία απέναντι στις αντιλαϊκές πολιτικές που δοκιμάζουν σήμερα οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Ταυτόχρονα τα δημοψηφίσματα αναδεικνύουν ένα πραγματικό έλλειμμα νομιμοποίησης της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Καταγράφουν συνολικά πραγματικές αντιφάσεις και ρήγματα στη νεοφιλελεύθερη ηγεμονία. Σε αυτό το πλαίσιο έχει ιδιαίτερη σημασία ότι το κλίμα απόρριψης του Ευρωσυντάγματος και αρνητικής στάσης απέναντι στο

εγγείρημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης καταγράφεται ακόμη και στο εσωτερικό σχηματισμών που ο φιλοευρωπαϊκός τόνος αποτελούσε ηγεμονικό στοιχείο και σε επίπεδο μαζών.

Εκ των πραγμάτων η απόρριψη του Ευρωσυντάγματος (άρα και μιας προσπάθειας διαμόρφωσης κάποιου τύπου «ομοσπονδιακής» δομής) υποχρεώνει τις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να αντιμετωπίσουν τη διπλή πρόκληση και της διεύρυνσης και της βαθέματος της ολοκλήρωσης, σε ένα πολύ πιο δύσκολο τοπίο, καθώς οι λαϊκές μάζες είναι πολύ πιο «υποψιασμένες» και δύσπιστες.

Σε αντίθεση με την υφέρπουσα φιλολογία περί «ακροδεξιών» στοιχείων ή λογικών πίσω από το «όχι» στο Ευρωσύνταγμα, ότι είναι περισσότερο από φανερό ότι τα κοινωνικά και πολιτικά αιτήματα που συμπυκνώθηκαν στην αρνητική ψήφο μόνο από μια αριστερά, και μάλιστα ριζοσπαστική, μπορούν να εκπροσωπηθούν. Όλα αυτά σηματοδοτούν και νέες ευκαιρίες και νέα καθήκοντα για τις δυνάμεις της ριζοσπαστικής αριστεράς να οξύνουν την κοινωνική και πολιτική πάλη συνολικά απέναντι στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (και όχι με αυταπάτες περί της δυνατότητας μιας άλλης κοινωνικής κ.λπ. Ευρώπης). Αναδεικνύεται ταυτόχρονα ότι μια πολιτική κατεύθυνση που προσπαθεί να βρει πραγματική κοινωνική γείωση και να εκφράσει κοινωνικές δυναμικές, που επιλέγει συγκεκριμένους στόχους και τους δουλεύει με επιμονή και συνέπεια μπορεί να έχει αποτελέσματα.

12. Η αδυναμία της Ιαπωνίας να ακολουθήσει τους ρυθμούς ανάκαμψης της δεκαετίας του 1990 και ο εγκλωβισμός της σε μια μακρόχρονη περίοδο ύφεσης, δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει στο να υποβαθμίσουμε τη σημασία που έχει ως ένας κρίσιμος κόμβος του διεθνούς οικονομικού συστήματος, ειδικά στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Ασίας.

13. Τα τελευταία χρόνια η Κίνα αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία ως ένας σημαντικός κόμβος του διεθνούς οικονομικού συστήματος. Η ανοιχτή μετάβαση σε μια καπιταλιστική οικονομία, σε συνδυασμό με τα έντονα στοιχεία αυταρχισμού που εξασφαλίζει ο ανοιχτά κατασταλτικός και εκμεταλλευτικός χαρακτήρας της κρατικής αστικής τάξης που εκφράζεται μέσω του ΚΚΚ, εξασφαλίζουν ένα φτηνό εργατικό κόστος, την ίδια στιγμή που η κινεζική εργατική δύναμη παραμένει όχι μόνο πολυάριθμη, αλλά και ιδιαίτερα ικανή και μορφωμένη και με πρόσβαση σε τεχνολογικές καινοτομίες (σε αντίθεση με άλλες χώρες «φτηνού εργατικού κόστους»). Αυτό αναδεικνύει την Κίνα σε μια ιδιαίτερα δυναμική ανερχόμενη καπιταλιστική δύναμη, που συνδυάζει την ικανότητα να προσελκύει ξένες επενδύσεις με την ύπαρξη μιας τεράστια εσωτερικής αγοράς. Ειδικά σε ό,τι αφορά τις «κλασικές» βιομηχανικές δραστηριότητες κερδίζει όλο και μεγαλύτερο μέρος των διεθνών αγορών, ενισχυόμενη και από τα οφέλη που της δίνει η συμμετοχή της στον ΠΟΕ.

Σε αυτή τη βάση, οι τάσεις καπιταλιστικής συσσώρευσης στην Κίνα αποτελούν σήμερα μια από τις βασικότερες παραμέτρους που καθορίζουν τους συσχετισμούς στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα, ειδικά από τη στιγμή που είναι προφανές ότι η ο συνασπισμός εξουσίας στην Κίνα επιδιώκει να επικυρώσει και πολιτικά την πραγματική αναβάθμιση που έχει στο οικονομικό επίπεδο και να έχει έναν ευρύτερο ηγεμονικό ρόλο. Αυτό μεσοπρόθεσμα θα αποτελέσει βασική παράμετρο των συνολικών ανταγωνισμών στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα.

Αυτά, όμως, θα καθοριστεί και από τις εσωτερικές κοινωνικές αντιθέσεις που τη διαπερνούν και την κατεύθυνση που θα πάρουν: Θα παραμείνει το ΚΚΚ πολιτικός εκπρόσωπος και της νέας αστικής τάξης ή θα αμφισβητηθεί η βάση της εξουσίας του; Και αντίστροφα: Ως που θα φτάσει η αναίρεση εκείνων των λαϊκών κατακτήσεων που νομιμοποιούσαν την εξουσία του ΚΚΚ και πώς θα εκφραστεί η λαϊκή οργή για την υπερεκμετάλλευση και τα εκτεταμένα φαινόμενα διαφθοράς, πόσο μάλλον που ήδη καταγράφονται εκτεταμένες διαμαρτυρίες και εξεγέρσεις;

14. Η τάση του κεφαλαίου να αναζητά καλύτερους όρους κερδοφορίας αναδεικνύεται εντός της εντονότερης παρά ποτέ διεθνοποίησης. Αυτό δεν σημαίνει μόνο όρους φτηνής εργατικής δύναμης. Σημαίνει επίσης και όρους πραγματικής παραγωγικότητας και αυτό σημαίνει ένα φάσμα από πολιτικούς και ιδεολογικούς όρους που θα εξασφαλίζουν και την ύπαρξη μιας ικανής και επιδέξιας εργατικής δύναμης και ενός πολιτικού και ιδεολογικού πλαισίου φιλικού προς τις ξένες επενδύσεις.

Αυτό μπορεί να εξηγήσει και την ιδιαίτερη έμφαση στην παγίωση τέτοιων κανόνων και πρακτικών και σε διεθνές επίπεδο μέσα από οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ ή το ΔΝΤ. Εξηγεί επίσης γιατί η τάση για μετεγκατάσταση επιχειρήσεων αφενός αφορά κατεξοχήν δραστηριότητες έντασης εργασίας, αφετέρου κατευθύνεται προς εκείνους τους σχηματισμούς που προσφέρουν ευρύτερους όρους κερδοφορίας, πέραν του χαμηλού κόστους.

15. Όμως, η τάση για αναζήτηση φτηνού εργατικού δυναμικού δεν περιορίζεται μόνο στις μετεγκαταστάσεις. Υλοποιείται και με τη σταθερή εξασφάλιση μιας ροής παράνομης εργασίας στο εσωτερικό αρκετών από τις καπιταλιστικές μητροπόλεις, με τους μετανάστες να καταλαμβάνουν τις πιο χαμηλές θέσεις στον καταμερισμό εργασίας, διατηρούν χαμηλό το κόστος εργασίας και αξιοποιούνται για την αναπαραγωγή διαιρέσεων στο εσωτερικό των δυνάμεων της εργασίας. Οι κάθε είδους «αντιμεταναστευτικές» πολιτικές, οι λογικές των κλειστών συνόρων, σκοπό δεν έχουν τόσο να ανακόψουν τις μεταναστευτικές ροές, αλλά να τις ελέγξουν και να εξασφαλίσουν τη διατήρηση της ανασφάλειας και ομηρίας των παράνομων μεταναστών. Οι διάφορες παραλλαγές ρατσισμού αναδεικνύονται σε οργανικά στοιχεία ευρύτερων κρατικών στρατηγικών για τη νομιμοποίηση και την αναπαραγωγή τέτοιων διαχωρισμών. Η ταξική αλληλεγγύη και ενότητα με αυτά τα κομμάτια, η προσπάθεια να σπάνε διαχωρισμοί και σεπαρατισμοί, και η πάλη για πλήρη δικαιώματα, αναδεικνύεται σε ένα βασικό πολιτική προτεραιότητα.

16. Συνολικά, η ένταση της διεθνοποίησης του κεφαλαίου συνεπάγεται και μια πραγματική επέκταση και ένα βάθεμα των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής με όλες τις συνέπειες που έχει αυτό: την αποδιάρθρωση προηγούμενων τρόπων ή μορφών παραγωγής, την υπονόμευση δικτύων αλληλεγγύης και κοινωνικής προστασίας, το ξεδίπλωμα ποικίλων μορφών κοινωνικής και πολιτικής βίας, την πραγματική αύξηση, σε παγκόσμια κλίμακα, των προλεταριακών μορφών ένταξης στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, την ένταση της κοινωνικής πόλωσης.

17. Σε αντίθεση με τους απολογητές των ελεύθερων αγορών, επιμένουμε ότι σήμερα η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και οι απρόσκοπτες εισαγωγές προϊόντων από χώρες χαμηλού κόστους σε κανένα βαθμό δεν σημαίνουν «ανάπτυξη» γι' αυτές τις χώρες. Αντίθετα, οδηγούν σε ένα διπλό φαύλο κύκλο, όπου από τη μια έχουμε την αναίρεση των κατακτήσεων των εργαζομένων στις αναπτυσσόμενες χώρες από τον ανταγωνισμό από φτηνά εισαγόμενα προϊόντα, και από την άλλη, τον υποχρεωτικό εγκλωβισμό των εργαζόμενων στις χώρες φτηνού κόστους σε ένα συνδυασμό ανάμεσα σε άθλιες εργασιακές συνθήκες και εξαιρετικά χαμηλούς μισθούς ώστε να διατηρούν το «ανταγωνιστικό» πλεονέκτημά τους.

18. Οι ενεργειακές ροές και το κόστος εξακολουθούν να έχουν μεγάλη οικονομική και πολιτική σημασία και αυτό εξηγεί τόσο την έμφαση που αποδίδεται στις όποιες αυξητικές τάσεις, όσο και από την γεωπολιτική βαρύτητα που έχει η εξασφάλιση της απρόσκοπτης ροής πετρελαίου. Το γεγονός ότι ακόμη και απότομες αυξήσεις της τιμής δεν πυροδοτούν μείζονες υφεσιακές τάσεις αντανakλά δύο βασικά στοιχεία της συγκυρίας: πρώτον, ότι το κεκτημένο των προηγούμενων αναδιαρθρώσεων επιτρέπει την απορρόφηση –τουλάχιστον σε πρώτη φάση– της αύξησης των πρώτων υλών (σε αντίθεση με τις αρχές της δεκαετίας του 1970). Δεύτερον, ότι η επίπτωση είναι άνιση, καθώς η σημασία του ενεργειακού κόστους είναι πολύ μεγαλύτερη σε αναπτυσσόμενες μεταποιητικές οικονομίες όπως η Κίνα, από ό,τι στις ιμπεριαλιστικές μητροπόλεις.

19. Σε κάθε περίπτωση, η εικόνα του σύγχρονου ιμπεριαλισμού, που πρέπει να έχουμε, δεν πρέπει να είναι αυτή μιας ειρηνικής προέλασης της ελεύθερης αγοράς. Εξακολουθεί να παραμένει μια εντονότατα αντιφατική διαδικασία που διαπερνάται και καθορίζεται από τον ενδοϊμπεριαλιστικό ανταγωνισμό. Αυτός καθορίζει τις διενέξεις για τις τάσεις της «παγκοσμιοποίησης», αυτός χρωματίζει τις εξελίξεις στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, αυτός είναι το υπόβαθρο των νομισματικών εξελίξεων. Έστω και εάν δεν παίρνει, τουλάχιστον στην τρέχουσα φάση, βίαιες μορφές, παραμένει βασική παράμετρος της συγκυρίας.

Με αυτή την έννοια είναι λάθος να θεωρούμε ότι έχουμε εισέλθει σε μια μόνιμη περίοδο «υπεριμπεριαλισμού» και διαρκούς ειρήνης. Αυτό που έχουμε είναι μια *συγκυρία* που χαρακτηρίζεται από την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ, την απουσία κάποιας δύναμης που *βραχυπρόθεσμα* τις αμφισβητεί, τον αυξημένο βαθμό οικονομικής αλληλεξάρτησης στο ιμπεριαλιστικό κέντρο. Αυτό σημαίνει ότι μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα η ένταση του ανταγωνισμού και στο πολιτικοστρατιωτικό επίπεδο ανάμεσα σε διαφορετικά κέντρα ή συνασπισμούς στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα παραμένει ένα ισχυρό ενδεχόμενο.

Γ. Για τις πολιτικές στρατηγικές στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα

20. Με συμβολική αφηρησία την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 οι ΗΠΑ προσπάθησαν να επιβεβαιώσουν την ηγεμονική τους θέση στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα μέσα από μια πολυεπίπεδη στρατηγική που αρθρώθηκε γύρω από το συνδυασμό ανάμεσα στην –και μονομερή– επιθετικότητα, το στρατιωτικό παρεμβατισμό, την προσπάθεια αλλαγής καθεστώτος σε μια σειρά από σχηματισμούς εν δυνάμει απειλητικούς για τα «δυτικά συμφέροντα», την πολιτική και ιδεολογική καταδίκη της «τρομοκρατίας». Αυτή η μετατόπιση δεν είναι τυχαίο ότι συμπίπτει με την εκδήλωση υφεσιακών τάσεων και την έστω και μερική αδυναμία των ΗΠΑ να λειτουργήσουν ως αναπτυξιακή ατμομηχανή της παγκόσμιας οικονομίας. Ουσιαστικά, σε αυτή την κρίσιμη συγκυρία οι ΗΠΑ ανέλαβαν να προβάλουν ένα ορισμένο ηγεμονικό σχέδιο για την ιμπεριαλιστική αλυσίδα: *Πολιτική και ιδεολογική σκλήρυνση όχι μόνο προς τα έξω αλλά και προς τα μέσα, προς τις εργατικές τάξεις που έπρεπε να αναδιπλωθούν για να υποστούν ένα νέο κύμα αναδιάρθρωσεων και συρρίκνωσης των υλικών όρων διαβίωσής τους. Προληπτική στρατιωτική αντιμετώπιση όλων των πιθανών εστιών έντασης που, έστω και αν δεν αμφισβητούσαν πλήρως την ιμπεριαλιστική ρύθμιση, διεκδικούσαν ένα σημαντικό περιφερειακό ρόλο (με χαρακτηριστικό παράδειγμα τους ισχυρούς σχηματισμούς στην Μ. Ανατολή: Ιράκ, Ιράν, Συρία). Κατάδειξη του αναντικατάστατου ρόλου της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος για την υπεράσπιση του συλλογικού παγκόσμιου ιμπεριαλιστικού συμφέροντος.*

21. Η στρατηγική αυτή έχει πραγματική απήχηση στο εσωτερικό των ΗΠΑ και αντανακλά τα συμφέροντα σημαντικού τμήματος της αμερικανικής αστικής τάξης, των πολυεθνικών επιχειρήσεων και σημαντικής μερίδας της πολιτικής ελίτ, ενώ αξιοποιείται και για την ενίσχυση μιας ορισμένης συμμαχίας με συντηρητικά μικροαστικά στρώματα (παραδοσιακά και νέα), συμμαχία που, στο έδαφος της απουσίας μιας άλλης στρατηγικής που να φέρνει στο προσκήνιο μεγάλες εργατικές μάζες, επέτρεψε και την επανεκλογή Μπους. Αντανακλά και πιο στρατηγικά συμφέροντα για την αξιοποίηση μιας νεοσυντηρητικής ιδεολογικής στροφής και για την μελλοντική διαμόρφωση νέων πεδίων για αμερικανικές επενδύσεις, αλλά και πιο τακτικούς υπολογισμούς για τις δυνατότητες ανάκαμψης που προσφέρει ο τρέχων αμερικανικός «στρατιωτικός κεϋνσιανισμός». Από την άλλη, η στρατηγική αυτή δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως μια αμερικανική μονομέρεια ή «αφροσύνη», αλλά ως μια ηγεμονική στρατηγική για το σύνολο της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας. Αυτό μπορεί να εξηγήσει και την πραγματική απήχηση που έχει στις άρχουσες τάξεις άλλων σχηματισμών της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, κάτι που φαίνεται και από την ιδιαίτερα ισχυρή παρουσία «ατλαντικών» τάσεων και λογικών στο εσωτερικό της Ε.Ε. Αυτό εξηγεί και γιατί σε αυτή την δεύτερη τετραετία της κυβέρνησης Μπους δίνεται μεγαλύτερη έμφαση όχι μόνο σε γεωστρατηγικούς λόγους επεμβάσεων, αλλά και στη σημασία της προώθησης της δημοκρατίας, έστω και μέσω της ένοπλης εξαγωγής τους. Σε αυτό το σημείο η πολιτικοστρατιωτική επιθετικότητα ξανασυναντά όλη τη ρητορική περί δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αποτέλεσε τους βασικούς μοχλούς της ιμπεριαλιστικής επιθετικότητας της δεκαετίας του 1990 (όταν γινόταν μέσω ΟΗΕ και έχαιρε της ίδιας αποδοχής και από τις δύο όχθες του Ατλαντικού).

22. Η στρατηγική αυτή υπέστη τα πρώτα σημαντικά της πλήγματα κατά τον πόλεμο στο Ιράκ και μάλιστα από δύο πλευρές. Πρώτον, από το αντιπολεμικό κίνημα και την πρωτοφανούς έκτασης

απονομιμοποίηση του πολέμου και στο εσωτερικό των ΗΠΑ, το οποίο εν μέρει αντέστρεψε την αλλαγή του κλίματος που είχε φέρει η αυταρχική στροφή μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Δεύτερον, από την ηρωική αντίσταση του ίδιου του Ιρακινού λαού και την αδυναμία να υπάρξει μια γρήγορη και επαρκής μετάβαση. Πόσο μάλλον, που η προσπάθεια των ΗΠΑ να διαμορφώσουν νέες δομές εξουσίας και να διαμορφώσουν ένα νέο συνασπισμό εξουσίας στο Ιράκ απειλεί να φέρει στην εξουσία απόψεις μάλλον εχθρικές προς αυτές και αυτό με τη σειρά παρατείνει το βαθμό εμπλοκής των αμερικανικών δυνάμεων.

23. Οι ΗΠΑ απαντούν σε αυτό με μια ορισμένη φυγή προς τα εμπρός: Ο τρόπος με τον οποίο επιμένουν να αναδεικνύουν νέους στόχους ανάλογων επιθέσεων παραπέμπει σε κάτι τέτοιο, είτε αυτό αφορά το Ιράν, είτε τη Συρία, παρότι δείχνουν εν μέρει να έχουν φτάσει στα όρια των στρατιωτικών τους δυνατοτήτων. Δεν μπορούν, όμως, παρά να επιμένουν να διαμορφώνουν όρους για μια τέτοια κίνηση, ακριβώς γιατί η μόνη πιθανότητα επιτυχίας μιας τέτοιας στρατηγικής, είναι αν όχι η πλήρης υλοποίησή της, τουλάχιστον η προσπάθεια εμπλοκής σε αυτήν σε όλο και πιο μεγάλο βαθμό και κατά προτίμηση με ένα μεγαλύτερο εύρος συμμαχιών (και αυτό εξηγεί την αναβάθμιση της περί δημοκρατίας ρητορικής). Η ιδιαίτερη έμφαση στα πυρηνικά όπλα δεν είναι τυχαία, εφόσον η κατοχή αξιοποιήσιμων πυρηνικών όπλων αποτελεί ένα πραγματικό εμπόδιο στην αμερικανική στρατιωτική επιθετικότητα. Αυτό σημαίνει ότι σε όλο το επόμενο διάστημα η αμερικανική πολιτική θα πρέπει ταυτόχρονα να διαμορφώνει όρους επιτυχούς απεγκλωβισμού από το Ιράκ και προετοιμασία νέων μετώπων.

24. Οι ΗΠΑ δείχνουν να έχουν επίγνωση της διατήρησης της σημασίας του ενδοϊμπεριαλιστικού ανταγωνισμού. Απέναντι στην Ε.Ε., με το δεδομένο της αδυναμίας της τελευταίας να έχει μια επαρκή ή τουλάχιστον συνεκτική αμυντική και εξωτερική πολιτική, ακολουθούν ένα συνδυασμό ανάμεσα στην υπόσχεση νέων πεδίων κερδοφορίας, στην αμιγώς οικονομική πίεση και στην ιδιαίτερη έμφαση να ενισχύονται οι φιλοαμερικανικές φωνές στο εσωτερικό της Ε.Ε., ενώ ταυτόχρονα δοκιμάζουν και επιθετικές πρακτικές στην περιφέρεια της Ε.Ε. (κάτι που γίνεται π.χ. με την διαδικασία αλλαγής συνόρων στα Βαλκάνια).

Υπάρχουν και άλλοι σχηματισμοί που εντάσσονται με διαφορετικό τρόπο στο διεθνές σύστημα και διαθέτουν ιδιαίτερη στρατιωτική ισχύ και απέναντι στους οποίους η αμερικανική επιθετικότητα είναι ιδιαίτερα έντονη. Αυτό αφορά αφενός τη Ρωσία, με όλα τα σημαντικά οικονομικά προβλήματα που τη διαπερνούν, αλλά και την Κίνα η οποία διαθέτει εκτός από τη στρατιωτική ισχύ και ιδιαίτερα μεγάλους ρυθμούς καπιταλιστικής ανάπτυξης. Τρία δείχνουν να είναι τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της αμερικανικής στρατηγικής. Πρώτον, μια προσπάθεια περικύκλωσης, είτε με την ανάπτυξη προνομιακών συμμαχιών, είτε μέσα από τη συντήρηση ή και ενίσχυση εστιών αναταραχής, ειδικά στην περιφέρεια της Ρωσίας. Δεύτερον, η επιτάχυνση των κάθε είδους κατευθυνόμενων «βελοούδινων» δημοκρατικών επαναστάσεων, που δοκιμάστηκαν στην Γεωργία, την Ουκρανία και την Κιργισία, αλλά λειτουργούν και ως ένα ευρύτερο πρότυπο. Τρίτον, η ενίσχυση της αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας σε όλη την περιοχή της Κεντρικής Ασίας, αλλά και της ΝΑ Ασίας και του Ινδικού κόλπου.

25. Οι εξελίξεις στη Βαλκανική έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Εδώ δοκιμάστηκε σε όλη τη δεκαετία του 1990 για πρώτη φορά το σύγχρονο πρόσωπο των ιμπεριαλιστικών επεμβάσεων στο όνομα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και το σύγχρονο πρότυπο ιμπεριαλιστικών προτεκτοράτων. Αυτό δίνει ιδιαίτερη σημασία στις διαδικασίες αλλαγής συνόρων που είναι σε εξέλιξη και το πώς αυτές λειτουργούν ως πρελούδιο για ευρύτερες ρυθμίσεις. Αντίστοιχα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν και οι εξελίξεις στην Τουρκία, όπου η ευρωπαϊκή προοπτική μετατρέπεται σε ένα σύνθετο πλέγμα αντιθέσεων, καθώς η αμερικανική προσπάθεια να μπει μια φιλική προς αυτές δύναμη, συναντιέται με τις Ευρωπαϊκές αντιρρήσεις σε αυτό ακριβώς το επίπεδο και την ταυτόχρονη διαπίστωση ότι η αμερικανική διαχείριση της αποσταθεροποίησης στην ευρύτερη περιοχή αντικειμενικά πιέζει την Τουρκία προς μια επανεκτίμηση των συμμαχιών της προς όφελός της Ευρωπαϊκής προοπτικής. Τέλος, και σε πείσμα των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους, εξακολουθούμε να θεωρούμε ιδιαίτερα θετικό και ελπιδοφόρο γεγονός την απόρριψη του σχεδίου Ανάν, ακριβώς γιατί αυτό αποτέλεσε μια επιθετική

εκδοχή υπονόμησης κάθε έννοιας εθνικής κυριαρχίας και πειραματισμού με μορφές μιας σύγχρονης εκδοχής προτεκτοράτου.

26. Συνολικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αμερικανική πολιτική δεν στηρίζεται μόνο στην επίτευξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων, αλλά και στην εκμετάλλευση της διαδικασίας μέχρι αυτά. Αυτό σημαίνει ότι οι ΗΠΑ επιδιώκουν να επιβεβαιώνουν την ηγεμονική θέση τους όχι μόνο μέσα από την επίτευξη «ειρήνης και ευημερίας», αλλά μέσα από τη διαχείριση της αποσταθεροποίησης, δηλαδή μέσα από την όλο και μεγαλύτερη εμπλοκή σε κρίσιμες ζώνες και τη συνεχή προσπάθεια ώστε να υπάρχουν κρίσιμα προβλήματα και «κίνδυνοι» που θα καθιστούν αναπόφευκτη και νομιμοποιημένη την αμερικανική παρέμβαση.

27. Σε αυτή τη διαχείριση της αποσταθεροποίησης οι ΗΠΑ έχουν ως σύμμαχο, το κράτος του Ισραήλ, το οποίο ενισχύει κάθε εστία έντασης που μπορεί να το καταστήσει αναγκαίο σύμμαχο των ΗΠΑ και ανανεώνει την υπόστασή του ως εκπροσώπου του ιμπεριαλισμού στην περιοχή, πόσο μάλλον που η αντίσταση του παλαιστινιακού λαού, παρόλη την ανοιχτά συμβιβαστική πολιτική της μετά Αραφάτ ηγεσίας του, λειτουργεί ως πρότυπο και για το σύνολο του αραβικού κόσμου.

28. Τα «ανθρώπινα δικαιώματα» γίνονται ένα κρίσιμο πολιτικό και ιδεολογικό νόμισμα στο σύγχρονο κόσμο, όπως επίσης και άλλα συναφή «οικουμενικά» προβλήματα, όπως τα ναρκωτικά ή το «εμπόριο ανθρώπων». Ακριβώς επειδή τέτοιες προβληματικές συχνά έχουν ευρύτερη απήχηση, απαιτείται μια ιδιαίτερη πολεμική απέναντι σε όλες τις προσπάθειες να νομιμοποιούνται στρατιωτικές επεμβάσεις στο όνομά τους. Αυτό σημαίνει επίσης την ανάγκη μιας ριζικής δυσπιστίας απέναντι σε κάθε εύκολα προβαλλόμενη εκδοχή «δημοκρατικής» εξέγερσης, καθώς και η επίμονη υπεράσπιση μιας βασικής θέσης *μη επέμβασης*, ακόμη και στο όνομα «οικουμενικών αξιών». Αντίστοιχα, διαχωριζόμαστε και από όσους θεωρούν ότι το βασικό επίδικο αντικείμενο είναι ο εκδημοκρατισμός των διεθνών οργανισμών, ώστε να γίνονται «νομιμοποιημένες» επεμβάσεις.

29. Χρειάζεται να έχουμε πραγματική επίγνωση των ορίων που μπορούν να έχουν οι αποκλίσεις στρατηγικής εντός των ηγεμονικών ιμπεριαλιστικών σχηματισμών. Προφανώς και η αμερικανική πολιτικοστρατιωτική επιθετικότητα, η προσπάθεια διαμόρφωσης ατλαντικών αξόνων, αλλά και –στο οικονομικό επίπεδο– ο τρόπος με τον οποίο η παγκόσμια οικονομία χρηματοδοτεί τα αμερικανικά ελλείμματα, ασκούν πίεση σε αρκετούς Ευρωπαϊκούς σχηματισμούς, οξύνουν τις αντιφάσεις και τους ανταγωνισμούς που διαπερνούν την ιμπεριαλιστική αλυσίδα και αυτό εξηγεί και τις φωνές κριτικής απέναντι στις ΗΠΑ. Όμως, η σχετική αδυναμία από κάποιον άλλο πόλο, της Ε.Ε. συμπεριλαμβανομένης, να αναδειχτεί σε έναν αντίπαλο πόλο και να αρθρώσει μια συνολικά διαφορετική στρατηγική, τόσο για το διεθνές σύστημα, όσο και για τις διακρατικές σχέσεις, αποτελεί μεσοπρόθεσμα στοιχείο ενίσχυσης της θέσης των ΗΠΑ, που άλλωστε συνέδεσαν την στρατηγική τους με το τρέχον καθεστώς καπιταλιστικής συσσώρευσης.

Στον ανταγωνισμό αυτό θα πρέπει να δοθεί η δέουσα σημασία. Από την άλλη, δεν θα πρέπει να κάνουμε το λάθος και να πιστέψουμε, όπως προτείνουν τμήματα της «Ευρωριστεράς» ότι η «Ευρώπη» εκπροσωπεί κάποιο «θετικό» πόλο στο διεθνές σύστημα: Και οι ευρωπαϊκοί καπιταλιστικοί σχηματισμοί συμμερίζονται το μακροπρόθεσμο σχέδιο της εξαγωγής δημοκρατίας και οικονομίας της αγοράς και την αξιοποίηση της αυταρχικής σκλήρυνσης και αυτό φάνηκε σε όλη τη δεκαετία του 1990, στην αλλαγή του ρόλου του ΟΗΕ, στον πόλεμο στο Κόσοβο, ακόμη και στην επίθεση στο Αφγανιστάν. Μια διαφορετική στρατηγική θα προϋπέθετε την ανάπτυξη σε τέτοιο βαθμό του λαϊκού κινήματος και στο πολιτικό επίπεδο που θα υποχρέωνε σε συνολικότερες αναπροσαρμογές και την πολιτική των αστικών τάξεων.

Δ. Για την «παγκοσμιοποίηση»

30. Την τελευταία δεκαετία η έννοια της «παγκοσμιοποίησης» αναδύθηκε σε μια κομβική περιγραφή του σύγχρονου κόσμου, τόσο από τους απολογητές του σύγχρονου καπιταλισμού και ιμπεριαλισμού, όσο και από διάφορες τάσεις της αριστεράς. Εξακολουθούμε να θεωρούμε ότι η παγκοσμιοποίηση είναι μια έννοια *ιδεολογική*, μια έννοια δηλαδή που παραπέμπει σε μια πραγματικότητα άλλη από αυτή την οποία ρητά αναφέρεται. Και το λέμε αυτό, γιατί σε επίπεδο ανάλυσης δεν μπορούμε να δεχτούμε ότι έχουμε μεταβεί σε ένα παγκοσμιοποιημένο καπιταλισμό, γιατί κάτι τέτοιο θα περιελάμβανε μια σειρά από μετασχηματισμούς που μέχρι τώρα δεν έχουν λάβει χώρα: Ούτε η πολιτική σημασία των εθνικών κρατών έχει αναιρεθεί, ούτε έχουμε περάσει σε μια υπερεθνική, παγκόσμια ολιγαρχία που θα απαιτούσε και αντίστοιχα παγκόσμιες πολιτικές μορφές, ούτε κάποιο άλλο από τα πραγματικά κριτήρια της διαμόρφωσης ενός παγκόσμιου ή τουλάχιστον υπερεθνικού κοινωνικού σχηματισμού δείχνει να εκπληρώνεται. Αυτό πιστεύουμε ότι είναι αρκετά πιο προφανές σήμερα, με δεδομένες και τις αποκλίσεις ανάμεσα στους σχηματισμούς της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας. Αυτό, λοιπόν, στο οποίο παραπέμπει πολύ περισσότερο η έννοια της «παγκοσμιοποίησης» είναι ένα σύνολο από επιθετικές στρατηγικές απέναντι στις δυνάμεις της εργασίας, που μπορούν καλύτερα να αποδοθούν μέσα από τις έννοιες της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, της διεθνοποίησης του κεφαλαίου, της σύγχρονης ιμπεριαλιστικής επιθετικότητας, παρά μέσα από την συσκοτιστική παραπομπή σε ένα παγκόσμιο κοινωνικό σύστημα. Και το λέμε αυτό όχι για να μειώσουμε τη σημασία των αλλαγών στο σύγχρονο κόσμο, αλλά για να την τονίσουμε: Γιατί όντως βρισκόμαστε σε μια συγκυρία μιας νέας διαλεκτικής ανάμεσα στο εθνικό και το διεθνικό, γιατί περισσότερο παρά ποτέ η πίεση από το εξωτερικό, είτε με τη μορφή του διεθνούς ανταγωνισμού είτε με τη μορφή των δεσμεύσεων απέναντι σε ολοκληρώσεις και υπερεθνικούς οργανισμούς χρησιμοποιείται για την τροποποίηση του εσωτερικού ταξικού συσχετισμού, γιατί πρέπει οι όροι ένταξης στο διεθνές σύστημα να τεθούν στο στόχαστρο της κριτικής και να διαμορφωθούν όροι, έτσι ώστε να αποκτήσει υλική υπόσταση ο στόχος της αποδέσμευσης ενός σχηματισμού από το σύνολο των υλικών διαδικασιών και των θεσμικών μορφών της διεθνοποίησης του κεφαλαίου. Και αυτό δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο μέσα από το να δώσουμε στην «παγκοσμιοποίηση» το πραγματικό υλικό της περιεχόμενο. Αυτό ταυτόχρονα φανερώνει ότι όλες οι προτάσεις για μια καλύτερη ή «εναλλακτική» παγκοσμιοποίηση δεν αποτελούν μόνο εκφάνσεις μιας νεοσοσιαλδημοκρατικής μεταρρυθμιστικής εμμονής. Απειλούν, ταυτόχρονα, να εγκλωβίσουν ευρύτερα κινήματα και δυναμικές στην αποδοχή ακριβώς των μηχανισμών που πρέπει να αντιπαλεύουν.

31. Ο απολογισμός αυτού που ορίστηκε ως κίνημα κατά της παγκοσμιοποίησης δεν μπορεί παρά να υπογραμμίσει την αντιφατικότητά του, ακριβώς γιατί στην ασάφεια του ίδιου του στόχου της «παγκοσμιοποίησης, και την εξαρχής παρουσία και ρεφορμιστικών απόψεων που επέμειναν στη λογική μιας παγκοσμιοποίησης με καλύτερο πρόσωπο, προστέθηκε και η ίδια η εμπειρία της δράσης τέτοιων ρευμάτων και σε κυβερνητικούς θώκους, με κορυφαίο παράδειγμα την ταχεία μετάλλαξη της κυβέρνησης Λούλα στη Βραζιλία, όπου όχι μόνο εφαρμόζουν επιθετικές καπιταλιστικές αναδιարθρώσεις, αλλά και χρησιμοποιούν την αντίθεση στον ΠΟΕ περισσότερο ως έναν τρόπο επαναδιαπραγμάτευσης, παρά ανατροπής, των όρων ένταξής τους στους μηχανισμούς της διεθνοποίησης του κεφαλαίου. Επιπλέον, είναι σαφές ότι ο πλούτος των διαφορετικών πρακτικών που σήμερα αναμετρίούνται με το σύγχρονο ιμπεριαλισμό καθιστά ανεπαρκή την κυρίαρχη εικόνα περί του «παγκοσμίου κινήματος». Αυτό δεν λέγεται για να μειώσουμε την ανάγκη για διεθνή αλληλεγγύη, συζήτηση και ανταλλαγή εμπειριών, αλλά για να υπογραμμίσουμε την ανάγκη αντιπαράθεσης με όσους (π.χ. αρκετές τάσεις του ευρωπαϊκού τροτσκισμού) παρουσιάζουν νεορεφορμιστικές μετατοπίσεις (όπως όλη η προβληματική περί μιας ενιαίας αριστεράς) ως κατευθύνσεις εκπορευόμενες από ένα υποτιθέμενο «διεθνές κέντρο».

Ε. Για τις αντιστάσεις στο σύγχρονο ιμπεριαλισμό

32. Σήμερα διαμορφώνεται ένα σύνολο από αντιστάσεις απέναντι στις ιδιαίτερα επιθετικές πολιτικές του σύγχρονου ιμπεριαλισμού:

α) Μια σειρά από ένοπλα κινήματα και αντιστάσεις. Τη συνεχιζόμενη Ιντιφάντα του παλαιστινιακού λαού. Την ηρωική αντίσταση του λαού του Ιράκ και τον τρόπο με τον οποίο υπονομεύει τη δυνατότητα σταθεροποίησης και της κατοχής και της νέας «εξουσίας» που προσπαθούν να υπονομεύσουν. Το αντάρτικο του Νεπάλ, με τις σημαντικές επιτυχίες που είχε το τελευταίο διάστημα και που αποδεικνύει ότι το μαχόμενο κομμουνιστικό κίνημα μπορεί να βρεθεί στην πρωτοπορία ευρύτερων κοινωνικών και πολιτικών μετασχηματισμών. Το αντάρτικο στις Φιλιππίνες.

β) Τη ανάπτυξη αντιστάσεων και κινημάτων στη Λατινική Αμερική, την επιστροφή στο προσκήνιο του λαϊκού παράγοντα, την όξυνση των αντιθέσεων στο «μαλακό υπογάστριο» των ΗΠΑ: Την αξιοπρέπεια του λαού της Κούβας. Το συνεχιζόμενο αντάρτικο στα βουνά της Κολομβίας. Την αντίσταση του λαού της Βενεζουέλας στα αμερικανικά πραξικοπήματα απέναντι στην κυβέρνηση Τσάβες. Την εμπειρία της λαϊκής εξέγερσης στην Αργεντινή. Τη συνεχιζόμενη απήχηση των Ζαπατίστας και συνολικά τις λαϊκές κινητοποιήσεις στο Μεξικό. Την κυβερνητική αλλαγή στην Ουρουγουάη. Τις εξελίξεις στον Ισημερινό.

γ) Την αντίθεση στον πόλεμο και στην πολιτική των ΗΠΑ ως βασικό στοιχείο που εξακολουθεί να οριοθετεί ένα ευρύ φάσμα και αντιστάσεις στο εσωτερικό των ιμπεριαλιστικών μητροπόλεων.

δ) Την εκ νέου απήχηση διάφορων παραλλαγών μιας ριζοσπαστικής αριστεράς, έστω και με σκαπανεβάσματα και παλινωδίες.

ε) Τη σχετική επιστροφή συνδικαλιστικών πρακτικών, με άνισους ρυθμούς, σε διαφορετικούς σχηματισμούς από το νέο κύκλο συνδικαλιστικών διεκδικήσεων στις ΗΠΑ τα τελευταία δέκα χρόνια (με συμβολική αφετηρία την απεργία στην UPS) έως τους μεγάλους κύκλους αγώνων στην Ευρώπη (Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα –ασφαλιστικό–, Γερμανία).

33. Το βασικό πρόβλημα είναι ότι αυτές οι αντιστάσεις και διεκδικήσεις παραμένουν άνισες και ασύνδετες μεταξύ τους, ενώ ταυτόχρονα ηγεμονεύονται από διαφορετικές πολιτικές κατευθύνσεις, αλλά και προσλαμβάνονται ή αναγνωρίζονται με διαφορετικό τρόπο. Αυτό αντανακλά και την απουσία σε διεθνές επίπεδο εκείνων των πολιτικών και ιδεολογικών προσδιορισμών που θα επέτρεπαν να συναρθρωθεί το αίτημα της αντίστασης στον ιμπεριαλιστικό πόλεμο, η αμφισβήτηση της διεθνοποίησης του κεφαλαίου, η διεκδίκηση της εθνικής ανεξαρτησίας και αξιοπρέπειας και η αμφισβήτηση των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων. Αυτό παραμένει το ζητούμενο της εποχής μας.

ΣΤ. Πολιτικά συμπεράσματα από τη διεθνή κατάσταση

34. Ο συσχετισμός δύναμης που θα διαμορφωθεί απέναντι σε μια σειρά από επιθετικές κινήσεις των δυνάμεων του κεφαλαίου στο εσωτερικό αρκετών σχηματισμών της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας έχει ιδιαίτερη σημασία για ευρύτερες πολιτικές εξελίξεις. Το εάν και κατά πόσο θα υπάρξουν ξανά νικηφόρες αντιστάσεις απέναντι στη νέα προσπάθεια να συμπιεστούν προς τα κάτω και τα δικαιώματα των εργαζομένων και οι συλλογικές προσδοκίες από την εργασία θα χρωματίσει ευρύτερες διεργασίες. Ένας κύκλος μεγάλων ηττών για τα εργατικά κινήματα, αντικειμενικά θα αποτελέσει πλήγμα και στις προσπάθειες για ένα άλλο αριστερό πολιτικό κίνημα. Αυτό δίνει μια άλλη βαρύτητα και στην ανάγκη για μια ριζοσπαστική αριστερά πραγματικά γειωμένη σε κοινωνικά στρώματα και κατηγορίες και ικανή να συμβάλει στην ανάπτυξη πραγματικών κινημάτων. Ιδιαίτερη σημασία έχει και το γεγονός ότι αυτοί οι αγώνες όλο και περισσότερο αφορούν και στηρίζονται όχι μόνο σε προηγούμενες γενιές εργαζομένων, που πρόλαβαν προηγούμενες κατακτήσεις, αλλά και σε εκείνες τις γενιές εργαζομένων που γνώρισαν εξ αρχής την πραγματικότητα του «υπαρκτού νεοφιλελευθερισμού». Γι' αυτό σήμερα ο πολιτικός και ιδεολογικός σχηματισμός εντός της σύγχρονης πολυλειτουργικής εργατικής δύναμης αποτελεί μια ιδιαίτερη πρόκληση. Μόνο που για να απαντηθεί αυτή η πρόκληση χρειάζεται να βρούμε τους τρόπους με τους οποίους σήμερα η πραγματική απήχηση που μπορούν να έχουν αντιπολεμικές, αντιιμπεριαλιστικές ή εν γένει «αντισυστημικές» αναφορές σε πλατιά κομμάτια εργαζομένων θα

μετασχηματισθεί και σε μια έμπρακτη αμφισβήτηση των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων και θα συναντηθεί με μορφές αυτοτελούς αντικαπιταλιστικής έκφρασης των δυνάμεων της εργασίας.

35. Οι πολύ μικρές διαφορές ανάμεσα στις περισσότερες αστικές εκδοχές διαχείρισης, αλλά και το γεγονός ότι ούτως ή άλλως σήμερα στους κρατικούς μηχανισμούς συμπυκνώνονται οι πιο επιθετικές αστικές στρατηγικές, καθιστά αναγκαία την οριοθέτηση απέναντι σε κάθε εναλλακτική κυβερνητική εκδοχή. Η από πολλές πλευρές προβαλλόμενη λογική «όλοι ενωμένοι για να φύγει ο...» συνήθως όχι μόνο αποτυγχάνει, αλλά έχει και οδυνηρό τίμημα για όποιες δυνάμεις επενδύουν σε αυτή τη στρατηγική. Αυτό δεν θα πρέπει να οριστεί μόνο ως οριοθέτηση απέναντι στην υπαρκτή σοσιαλδημοκρατία, αλλά και ως οριοθέτηση απέναντι σε κάθε λογική «αριστερής κυβέρνησης», μια που η πίστη στη δυνατότητα μιας άλλης κυβέρνησης, ή μιας άλλης δέσμης κυβερνητικών πρακτικών, αποτελεί την βασιλική οδό και για έναν «αριστερό κυβερνητισμό». Στην πραγματικότητα, η ετοιμότητα την οποία επιδεικνύουν αρκετές τάσεις του κομμουνιστικής προέλευσης ρεφορμισμού, που σε μια προηγούμενη φάση αναζήτησαν νομιμοποίηση στο νέο ριζοσπαστισμό, να συνεργαστούν ξανά και σε κυβερνητικό επίπεδο με τη σοσιαλδημοκρατία, με κορυφαίο παράδειγμα το συνέδριο της Κομμουνιστικής Επανίδρυσης (αλλά και με παράλληλες τάσεις και στο ΚΚΓ ή την Ισπανική Ενωμένη Αριστερά), αποτελεί την καλύτερη έκφραση της στρατηγικής ανεπάρκειας της τρέχουσας εκδοχής αριστερών αντινεοφιλελεύθερων μετώπων.

36. Εξίσου προβληματική είναι και η συναφής με τις προηγούμενες λογική που βλέπει τις ενότητες αυτές ως ένα ιδιότυπο «αντιφασιστικό» μέτωπο. Χωρίς να υποτιμούμε τη βαρύτητα είτε των σύγχρονων εκδοχών αυταρχισμού και νεοσυντηρητισμού θεωρούμε διπλά εσφαλμένη μια λογική φασιστικοποίησης. Από τη μια, γιατί υποτιμά τη συνεχιζόμενη δραστικότητα και παρέμβαση της ταξικής πάλης. Από την άλλη, γιατί μπορεί να οδηγήσει σε μια πολιτική ακολουθητισμού απέναντι στις αστικές και ρεφορμιστικές δυνάμεις.

37. Παρά τα υπαρκτά πλήγματα ή ρωγμές που έχει υποστεί, η νεοφιλελεύθερη ηγεμονία αναπαράγεται και μέρα από την αυτοπροβολή της ως μια «ρεαλιστική ουτοπία» ή τουλάχιστον μέσα από την ανυπαρξία άλλων συνολικών και συνεκτικών πολιτικών σχεδίων. Αυτό δίνει μια ιδιαίτερη βαρύτητα στον προγραμματικό λόγο, ως εκείνο το πεδίο όπου μπορεί, με τρόπο συγκεκριμένο, να υποστηριχθεί η δυνατότητα όχι μόνο μιας διαφορετικής κατάστασης για τους εργαζόμενους, αλλά και μιας διαφορετικής κοινωνικής οργάνωσης. Η πραγματική απήχηση της αντίληψης ότι «τα πράγματα όντως μπορούν να είναι αλλιώς» είναι ο κρισιμότερος (και ο πιο πραγματικός δείκτης) τροποποίησης του ιδεολογικού συσχετισμού δύναμης.

38. Η αντίθεση στον ιμπεριαλισμό και τις εμφανείς εκφάνσεις του, όπως είναι η πολεμική βία, θα πρέπει να μετασχηματίζεται σε αντίθεση στον πυρήνα των αιτιών που γεννούν τον πόλεμο, που είναι οι ίδιες οι καπιταλιστικές σχέσεις εξουσίας και εκμετάλλευσης. Αυτό το στοιχείο θα μπορεί να μετασχηματίζει την αντίθεση στην εμφανή εικόνα του εχθρού (ο πεζοναύτης ως έκφραση μιας αυτοκρατορικής βίας και ύβρεως) σε πιο μόνιμη πολιτική και ιδεολογική μετατόπιση.

39. Η αλληλεγγύη και η συμπαράσταση σε μια σειρά από κινήματα και αντιστάσεις, ειδικά όσα είναι εκτός των ιμπεριαλιστικών μητροπόλεων, αποκτά μια ιδιαίτερη σημασία γιατί αποτελούν έμπρακτες αποδείξεις περί της μη παντοδυναμίας του ιμπεριαλισμού. Ταυτόχρονα, αρκετά από τα κινήματα αυτά αποτελούν στην πραγματικότητα πολιτικά, κοινωνικά και ιδεολογικά εργαστήρια που αναμετريούνται με τις προκλήσεις του σήμερα και ψηλαφούν δρόμους για την κοινωνική και πολιτική χειραφέτηση των δυνάμεων της εργασίας.

40. Η αντίθεση στη διαδικασία της διεθνοποίησης πρέπει να υπερβεί την ασάφεια της τρέχουσας αντιπαγκοσμιοποιητικής ρητορείας και να πάρει συγκεκριμένο περιεχόμενο και να αποκτήσει συγκεκριμένο περιεχόμενο ρήξης με τους μηχανισμούς της διεθνοποίησης. Αυτό ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση σημαίνει ότι παραμένει πραγματικό όριο για την αριστερή πολιτική το εάν και κατά

πόσο τίθεται ο στόχος της αποδέσμευσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως κομμάτι μιας ευρύτερης διαδικασίας ρήξεων και ανατροπών στο εσωτερικό κάθε μεμονωμένου κοινωνικού σχηματισμού.

2. Η εσωτερική Συγκυρία

41. Στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό έχουν λάβει χώρα σημαντικοί μετασχηματισμοί, που εντάσσονται στο συνολικό πλαίσιο της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης και της διεθνοποίησης του κεφαλαίου και προωθήθηκαν από τις ηγεμονικές αστικές μερίδες και τους πολιτικούς εκφραστές τους.

Η αστική κίνηση από την δεκαετία του 1980 έως σήμερα, προώθησε σημαντικότερες αναδιարθρώσεις με επίκεντρο την τροποποίηση του συσχετισμού δύναμης σε βάρος των δυνάμεων της εργασίας, την αναδιανομή εισοδήματος, την απόδοση τομέων στο κεφάλαιο, τις αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις και τους όρους αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Βασικό κομμάτι αυτής της στρατηγικής ήταν η έκθεση του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού στη διεθνοποίηση του κεφαλαίου, κατά κύριο λόγο μέσα από τη συμμετοχή της Ελλάδας στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και την ΟΝΕ. Το γεγονός αυτό αντικειμενικά επέτρεψε την άσκηση σημαντικότερων πιέσεων για οργανωτικές και τεχνολογικές τομές που να κατατείνουν στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, στην οικονομική και κοινωνική υποβάθμιση του συλλογικού εργαζόμενου, στην εκκαθάριση μη παραγωγικών κεφαλαίων, στο μεγαλύτερο συντονισμό με τις ευρύτερες οικονομικές τάσεις στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα.

Ταυτόχρονα, η αναδίπλωση του κομμουνιστικού κινήματος, η μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ και ο μετασχηματισμός του σε μια επιθετική αστική διαχειριστική πολιτική δύναμη, αντικειμενικά αποτέλεσε το πλαίσιο για μια συνολική δεξιά μετατόπιση ολόκληρου του πολιτικού επιπέδου, με επίκεντρο την συμμετοχή και προσαρμογή- σύγκλιση της χώρας στην ΕΕ, καθώς και την παραδοχή της κυριαρχίας του Ιμπεριαλισμού και της ηγεμονίας του ΝΑΤΟ.

Η ιδεολογικοπολιτική ηγεμονία των δυνάμεων του κεφαλαίου, η σταδιακή έκθεση της ελληνικής οικονομίας στον διεθνή ανταγωνισμό, η εισαγωγή και εκτεταμένη αξιοποίηση της φτηνής και ευέλικτης μεταναστευτικής εργασίας, η εκκαθάριση κλάδων που λειτούργησαν ως προπύργια εργατικών αγώνων, αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες για την συνδικαλιστική και πολιτική αποδιάρθρωση μεγάλων τμημάτων της εργατικής τάξης, την ελαστικοποίηση των εργασιακών σχέσεων, την αποψίλωση σημαντικότερων κοινωνικών και συνδικαλιστικών κατακτήσεων, τη μείωση του κόστους εργασίας, διαμορφώνοντας όρους για μερική αποσυγκρότηση του εργατικού υποκειμένου που ευνόησαν την πολιτική και ιδεολογική ηγεμονία του κεφαλαίου εντός και εκτός της παραγωγής.

Με βασικό μοχλό την συνεχή συρρίκνωση των εργατικών και λαϊκών προσδοκιών και δικαιωμάτων, σε όλη αυτή την περίοδο, ο ελληνικός καπιταλισμός επιχείρησε την αναβάθμισή του στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα, ενώ ταυτόχρονα επιχείρησε σημαντικότερες αναδιարθρώσεις στις λειτουργίες του Κράτους και στους μηχανισμούς αναπαραγωγής.

42. Στην περίοδο αυτή, και με εντονότερους ρυθμούς από τα μέσα της 10ετίας του 90 και μετά, οι ηγεμονικές μερίδες του συνασπισμού εξουσίας δοκιμάζει ένα συνολικότερο οικονομικό και κοινωνικοπολιτικό στοίχημα: Η συνολική επίθεση απέναντι στις δυνάμεις της εργασίας, η έκθεση στο διεθνή ανταγωνισμό και ο οικονομικός πολιτικός και ιδεολογικός συντονισμός με τα ιμπεριαλιστικά κέντρα να επιτρέψουν την εμπέδωση υψηλών ρυθμών αύξησης της παραγωγικότητας, να διαμορφώσουν ισχυρές παραγωγικές και οικονομικές μονάδες που να μπορούν να επιβιώσουν σε ένα δυσμενές ανταγωνιστικό περιβάλλον, να ισοσκελίσουν με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και οικονομικής μεγέθυνσης το υπαρκτό κόστος από την αποδιάρθρωση παραγωγικών μονάδων και κλάδων που δεν θα μπορούν να αναδιρθωθούν, να αναδιατάξουν τις κοινωνικές συμμαχίες και να απαλλάξουν την αστική τάξη από το οικονομικό και πολιτικό βάρος προηγούμενων παραχωρήσεων προς τα εργατικά και λαϊκά στρώματα. Αυτή η στρατηγική συμπυκνώθηκε συμβολικά σε μια σειρά από στόχους ορόσημα (είσοδος στην ΟΝΕ, εισαγωγή του ευρώ, Ολυμπιάδα κ.λπ.) και νομιμοποιήθηκε ιδεολογικά μέσω του αιτήματος του «εκσυγχρονισμού»

Προϋπέθετε, ταυτόχρονα, αυτή η στρατηγική και μια συνολικότερη προσπάθεια πολιτικής και ιδεολογικής θωράκισης του πολιτικού επίπεδου απέναντι στις διεκδικήσεις των λαϊκών τάξεων και τη συντριβή ενός φάσματος από ταξικά προσκόμματα που διαμόρφωναν οι συσσωρευμένες προσδοκίες και απαιτήσεις των λαϊκών μαζών.

Σε όλη αυτή τη διαδικασία η αποτυπώθηκε το στρατηγικό περιεχόμενο της συμμετοχής στην ΟΝΕ και της πρόσδεσης στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ως ταυτόχρονη έκθεση στην πίεση στον ανταγωνισμό και σύνδεση με τις δυναμικές της καπιταλιστικής συσσώρευσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συνολικά σε όλη αυτή την περίοδο ο ελληνικός καπιταλισμός φαίνεται να ενισχύει σημαντικά την θέση του, μέσω της σύμπλευσης του με τις διαδικασίες διεθνοποίησης του κεφαλαίου και τους ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς. Η συμμετοχή του Ελληνικού καπιταλισμού στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ δεν αφορά αποτέλεσμα του ιμπεριαλιστικού εξανδραποδισμού του, αλλά επιθετική πολιτική απέναντι στην εργατική τάξη και τα δικαιώματα της και από αυτήν την σκοπιά πρέπει να αμφισβητούνται αυτές οι πολιτικές επιλογές.

43. Βέβαια, ο ελληνικός καπιταλισμός ως προς το οικονομικό μέγεθος και την πολιτική ισχύ παραμένει ηγεμονευόμενος από σχηματισμούς που βρίσκονται υψηλότερα στην ιεραρχία της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας. Η διαρκής έκθεση στον ανταγωνισμό από κεφάλαια και σχηματισμούς αυξημένης παραγωγικότητας και η ταυτόχρονη αποδιάρθρωση παραγωγικών κλάδων, η μεγαλύτερη εξάρτηση από τη διεθνή οικονομική συγκυρία, οι πιέσεις από τους ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς στην περιοχή και κυρίως από την επιθετική διαχείριση της αποσταθεροποίησης που προκρίνουν οι ΗΠΑ στα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή, αποτελούν πραγματικές αντιφάσεις που εσωτερικεύονται στον συνασπισμό εξουσίας μέσα και από τη βαρύτητα των διεθνοποιημένων κεφαλαίων.

Εντός αυτής της ηγεμονευόμενης θέσης αναπτύσσονται δευτερεύουσες ιμπεριαλιστικές πρακτικές, μέσω της εξαγωγής κεφαλαίων προς σχηματισμούς που προσφέρουν δυνατότητες κερδοφορίας, κυρίως προς τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη από τη δεκαετία του 1990. Οι κινήσεις αυτές αποτελούν δείκτη οικονομικής ισχύος, ενώ εξηγούν και γιατί ο ελληνικός καπιταλισμός έχει ένα αντικειμενικό συμφέρον να συμπαρατάσσεται με τους βασικούς ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς τις αντίστοιχες περιοχές. Καθορίζονται, όμως, από την ευρύτερη οικονομική συγκυρία και μπορούν ενίοτε και να διακυβεύονται από την εξέλιξη των ιμπεριαλιστικών σχεδιασμών. Αυτό, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη παρουσία και κεφαλαίων άλλων σχηματισμών διαψεύδει την εικόνα ενός «παμφάγου» ελληνικού ιμπεριαλισμού. Εάν είναι εσφαλμένη η υποτίμηση της ισχύος του ελληνικού καπιταλισμού από τις θεωρίες εξάρτησης, εξίσου εσφαλμένη είναι και η μεγέθυνση της ισχύος του.

Συνολικά, σε όλη την περίοδο που εξετάζουμε η ελληνική ολιγαρχία συμπαρατάχθηκε με τους βασικούς ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς στα Βαλκάνια, την Μέση Ανατολή, το Αφγανιστάν. Η συμπίεση αυτή, που ερχόταν σε ευθεία σύγκρουση με τον ηγεμονικό ως συλλογική αναπαράσταση λαϊκό αντιιμπεριαλισμό και αντιαμερικανισμό, δεν πρέπει να ερμηνευθεί μόνο ως αναγκαστική προσαρμογή στις ιμπεριαλιστικές προσταγές, ούτε στενά ως έκφραση «υποτέλειας» (παρότι είναι αναμφισβήτητη η υποτελής θέση της Ελλάδας εντός της ιεραρχίας της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας). Η ελληνική αστική τάξη συμμερίζεται, στον πυρήνα της, τη σύγχρονη ιμπεριαλιστική στρατηγική ένοπλης εξαγωγής «δημοκρατίας» και οικονομίας της αγοράς και την προσπάθεια σταθεροποίησης κρίσιμων περιοχών. Αυτή η συμπίεση δεν αναιρεί την ύπαρξη σημαντικών αντιφάσεων, που κατά καιρούς οξύνονται, όταν η ιμπεριαλιστική στρατηγική συγκλίνει περισσότερο προς την αποσταθεροποίηση κρίσιμων (και κοντινών...) περιοχών.

44. Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης επηρεάζει την οικονομική και ταξική συγκυρία στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό: Η είσοδος χωρών που στηρίζονται στο συνδυασμό ανάμεσα στο ιδιαίτερα χαμηλό εργατικό κόστος, την αναίρεση των εργατικών δικαιωμάτων, τη ιδιαίτερα χαμηλή φορολογία για τις επιχειρήσεις θα οξύνει την ανταγωνιστική πίεση απέναντι στα ελληνικά κεφάλαια. Την ίδια στιγμή ο αναπροσανατολισμός των αναδιανεμητικών δαπανών της Ε.Ε. (Κ.Π.Σ., κ.λπ.) θα

περιορίσει ένα σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης των ελληνικών κεφαλαίων. Στην ίδια κατεύθυνση της αυξανόμενης πίεσης θα οδηγήσουν και οι αλλαγές στο παγκόσμιο εμπόριο, μέσα από τις προβλέψεις του ΠΟΕ και το πώς εξειδικεύονται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

45. Ο ελληνοτουρκικός ανταγωνισμός εντός της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας διατηρήθηκε σε όλη αυτή την περίοδο, καθοριζόμενος, όμως, από τους όρους εσωτερικής ταξικής συγκρότησης των αντίστοιχων κοινωνικών σχηματισμών, αλλά και τις αλλαγές συνολικά στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα. Η σαφής επιλογή της ελληνικής ολιγαρχίας να μην διακυβεύσει το σημαντικό αναδιάρθρωτικό κεκτημένο με μια πολεμική περιπέτεια (αλλά και προοπτικά να απαλλαγεί από μέρος του βάρους των πολεμικών δαπανών) και η παράλληλη ανάδειξη, για σημαντικό μέρος της τουρκικής αστικής τάξης (αλλά και ευρύτερων κοινωνικών κομματιών) της Ευρωπαϊκής προοπτικής ως εναλλακτικού σχεδίου απέναντι στη λογική της τοπικής ισχυρής δύναμης (και του αποκλειστικού χωροφύλακα των ΗΠΑ), συνετέλεσαν σε μια σχετική υποχώρηση των μεγάλων εντάσεων. Η στήριξη της διαδικασίας εισόδου της Τουρκίας στην Ε.Ε., αλλά και των προτάσεων για «κλείσιμο» του Κυπριακού είναι χαρακτηριστικές εκφράσεις αυτής της μετατόπισης. Από την άλλη, οι εσωτερικές συγκρούσεις ανάμεσα σε διαφορετικά κέντρα εξουσίας στον τουρκικό κοινωνικό σχηματισμό, αλλά και η προσπάθεια διατήρησης ενισχυμένης διαπραγματευτικής θέσης, διατηρούν σημαντικές εστίες προβλημάτων, απέναντι στα οποία οι ελληνικές κυβερνήσεις επιλέγουν μια στάση κατευνασμού, έστω και με το τίμημα μιας «ενδοτικής» αισθητικής, ενώ στην ίδια κατεύθυνση κινούνται και οι παρεμβάσεις των ιμπεριαλιστικών κέντρων.

Έτσι η προσπάθεια του ελληνικού καπιταλισμού για κατευνασμό του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού και η προκλητική σύμπραξη του με το σχέδιο Ανάν δεν αποτελούν μονοσήμαντα την έκφραση της ιμπεριαλιστικής του ηγεμόνευσης, αλλά αναδεικνύουν ταυτόχρονα την προσπάθεια του να μετατοπίσει το πεδίο του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού από το στρατιωτικό επίπεδο στο πολιτικό και οικονομικό και να αξιοποιήσει το κεκτημένο των αναδιρθρώσεων και της συμμετοχής στην ΟΝΕ.

46. Η στρατηγική της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης εκφράστηκε και σε μια αναδιάρθρωση των κοινωνικών συμμαχιών: Ως προς το συνασπισμό εξουσίας αναδεικνυόταν η ηγεμονία των πιο επιθετικών και διεθνοποιημένων μερίδων του μονοπωλιακού βιομηχανικού κεφαλαίου και του εφοπλισμού, που μπόρεσαν να αναδιρθρωθούν και να αντέξουν το διεθνή ανταγωνισμό, σε συνδυασμό με την αναβάθμιση του τραπεζικού και ευρύτερα χρηματιστικού κεφαλαίου, με τους μεγάλους τραπεζικούς ομίλους να λειτουργούν, λόγω και του ευρύτερου ρόλου που παίζουν στην αναπαραγωγή του συνολικού κεφαλαιακού κυκλώματος και τη συσσώρευση κεφαλαίου στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, ως βασικοί μηχανισμοί ενίσχυσης αναδιρθρωτικών τάσεων. Συνολικά οι μερίδες αυτές λειτουργούν και ως οι πιο βασικοί εκφραστές μια ιδιαίτερα επιθετικής πολιτικής απέναντι στις δυνάμεις της εργασίας. Αυτή η ηγεμονία πολιτικά και ιδεολογικά αναπαραγόταν από τα ανώτερα στρώματα του κρατικού μηχανισμού και των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους, κάνοντας τις ανώτερες μερίδες της νέας μικροαστικής τάξης ένα βασικό τμήμα της κοινωνικής συμμαχίας του συνασπισμού εξουσίας. Παράλληλα, τα μη μονοπωλιακά τμήματα της αστικής τάξης (αλλά και μέρος των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων), ενισχυμένα από την πολιτική συμπίεση του κόστους εργασίας και τη μαζική εισροή φτηνής μεταναστευτικής εργασίας, μπόρεσαν να βρουν όρους αναπαραγωγής. Το κοινωνικό αυτό μπλοκ των επιθετικών μερίδων του κεφαλαίου και των ανώτερων τμημάτων της νέας μικροαστικής τάξης αποδείχτηκε ιδιαίτερα ισχυρό απέναντι σε μια εργατική τάξη που μετρούσε ήττες σε στρατηγικό επίπεδο και ανέπτυσε μια επιβιωτική νοοτροπία αποφυγής της οριστικής απαξίωσής της, απέναντι σε μια μικρομεσαία αγροτιά που βιώνει μια αργή πορεία επιβίωσης / απομείωσης στα πλαίσια των αναδιρθρώσεων της ΚΑΠ και του διεθνούς εμπορίου, απέναντι στον κύριο όγκο της νέας μικροαστικής τάξης στην οποία η πραγματική κοινωνική και οικονομική υποβάθμιση σε σχέση με παλαιότερα (μισθωτοποίηση, υπαλληλοποίηση κ.λπ.) συνδυαζόταν με έντονες φαντασιακές προσδοκίες ανοδικής κινητικότητας.

47. Η διάταξη των κοινωνικών δυνάμεων, που περιγράφηκε πιο πάνω, ορίζει και τις κρίσιμες προκλήσεις με τις οποίες αναμετρείται μέσα σε όλη τη συγκυρία η αστική στρατηγική. Αφενός, με ποιο

τρόπο θα μπορέσει να διατηρηθεί η συνοχή του συνασπισμού εξουσίας με δεδομένο ότι η βασική πλευρά της, που είναι η έκθεση στον εντεινόμενο ανταγωνισμό συνεπάγεται και πιέσεις και στο εσωτερικό του. Αφετέρου, με ποιο τρόπο η συνεχής πίεση προς τα λαϊκά στρώματα δεν θα οδηγεί σε κοινωνικές εκρήξεις που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν αποσταθεροποιητικά ή σε περιορισμό της ηγεμονικής λειτουργίας της πολιτικής σκηνής.

Όλα σημαίνουν την πρόθεση για ανάπτυξη των όρων ακόμη μεγαλύτερης απόσπασης υπεραξίας και εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης. Σε πολιτικό επίπεδο αυτό συνεπάγεται την δυνατότητα να θωρακίζεται η διαδικασία της αναδιάρθρωσης με την υποστήριξη ευρύτερων κοινωνικοπολιτικών μπλοκ.

Η συνεχής προσπάθεια για την συμπίεση του κόστους εργασίας (αλλά και των κοινωνικών προσδοκιών των εργαζόμενων), ως στρατηγική που ενοποιεί το σύνολο των μερίδων του συνασπισμού εξουσίας, η προσπάθεια αναδιάρθρωσεων και στους όρους αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης, η οικονομική παρέμβαση του κράτους και η διαχείριση των κρατικών (και ευρωπαϊκών) οικονομικών ενισχύσεων και χρηματοδοτήσεων, η αυταρχική σκλήρυνση, η αναδιάρθρωση των ιδεολογικών μηχανισμών και η προσπάθεια αποδιάρθρωσης των συλλογικών αναπαραστάσεων των λαϊκών τάξεων, αποτέλεσαν προσπάθειες απάντησης σε αυτές τις προκλήσεις.

48. Οι αναδιρθρώσεις στον ελληνικό καπιταλισμό συνεπάγονται ένα αντίστοιχο βάθεμα του καταμερισμού εργασίας: Αύξηση του αριθμού των μισθωτών και επέκταση των στρωμάτων της εργατικής τάξης. Αλλαγές στους όρους αναπαραγωγής των μικροαστικών στρωμάτων, παραδοσιακών και νέων: εκτεταμένη μισθωτοποίηση και πόλωση σε σχετικά κατώτερες θέσεις της μισθωτής διανοήσης, συνεχής πίεση στα αγροτικά κομμάτια από τις αλλαγές στις επιδοτήσεις και τις αναδιρθρώσεις του διεθνούς εμπορίου και του κυκλώματος διανομής. Όλα αυτά διαμορφώνουν νέους όρους για τη διαμόρφωση μιας πλατιάς λαϊκής συμμαχίας σε αντικαπιταλιστική κατεύθυνση.

Η μαζική καταφυγή στη φτηνή μεταναστευτική εργασία, τάση που αφορά συνολικά τους αναπτυσσόμενους καπιταλιστικούς σχηματισμούς, θα πρέπει να ειπωθεί ως μια στρατηγική επιλογή για τη συμπίεση του κόστους εργασίας και την υπονόμευση των εργατικών δικαιωμάτων και κατακτήσεων. Αποτελεί ταυτόχρονα μια προσπάθεια να αναπτυχθούν διαιρέσεις και ανταγωνισμοί εντός του συλλογικού εργαζόμενου, ώστε να δυσχεραίνεται η συγκρότηση μιας αντικαπιταλιστικής λαϊκής συμμαχίας γύρω από την εργατική τάξη.

49. Εάν κάναμε έναν απολογισμό της αναδιρθρωτικής κίνησης στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό θα βλέπαμε τα ακόλουθα: Μια σειρά από πραγματικά αποτελέσματα αναδιάρθρωσης σε σημαντικές μερίδες του παραγωγικού κεφαλαίου που στήριξαν την αύξηση της κερδοφορίας τους σε παραγωγικές επενδύσεις, σε οργανωτικές και τεχνολογικές καινοτομίες σε ένταση της συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης: Στον κλάδο των κατασκευών, στον κλάδο της ενέργειας, στη χημική βιομηχανία, στις τηλεπικοινωνίες, στον εφοπλισμό, στα τρόφιμα. Την ένταση του καπιταλιστικού χαρακτήρα σε μεγάλο μέρος των «υπηρεσιών» (εστίαση, ψυχαγωγία, διαφήμιση κ.λπ.). Την αναδιάρθρωση του τραπεζικού κεφαλαίου και την αναβάθμιση του συνολικού κοινωνικού και πολιτικού ρόλου, έτσι που να εκφράζει και τις πιο επιθετικές αστικές στρατηγικές και μέσα από τη διαχείριση των χρηματοπιστωτικών ροών να λειτουργεί και ως μοχλός αναδιάρθρωσης και αναδιανομής εισοδήματος. Τη διαμόρφωση νέων πεδίων κερδοφορίας του κεφαλαίου μέσα από την απόδοση κρατικών δραστηριοτήτων και υποδομών σε ιδιώτες. Την παγίωση μιας πολιτικής λιτότητας και υποχώρησης του μεριδίου της εργασίας στο συνολικό προϊόν. Τη μαζική εισαγωγή φτηνής μεταναστευτικής εργασίας. Την επίτευξη σημαντικών αλλαγών ως προς τις εργασιακές σχέσεις και σε τυπικό επίπεδο (κύρια μέσα από τον περιορισμό της δυνατότητας που είχε η μόνιμη εργασία στο δημόσιο να λειτουργεί ως ρυθμιστής του συνολικού εργασιακού κλίματος) και σε πραγματικό. Τα –όχι ακόμη ολοκληρωμένα– βήματα αναδιρθρώσεων στους μηχανισμούς αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Την αναβάθμιση των πραγματικών δεξιοτήτων του συλλογικού εργαζόμενου, παράλληλα με τη συρρίκνωση των δικαιωμάτων του και τη συμπίεση των προσδοκιών του.

Από την άλλη, όμως, υπάρχουν ανοιχτά μέτωπα και προκλήσεις: α) Σημαντικοί οικονομικοί κλάδοι (και αντίστοιχα μερίδες του συνασπισμού εξουσίας) αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα μέσα σε ένα εντεινόμενο κλίμα διεθνούς ανταγωνισμού: Η υποχώρηση (έως και απαξίωση) κλάδων που εξαρτώνται ιδιαίτερα από το κόστος εργασίας, για παράδειγμα η κλωστοϋφαντουργία, ή τα προβλήματα στον τουρισμό είναι μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα. Συχνά, αυτή η πίεση από το διεθνή ανταγωνισμό αφορά ακόμη και αναδιарθρωμένες παραγωγικές μονάδες. β) Καταγράφεται μια μεγάλη απόσταση ανάμεσα στα βαθμό συγκέντρωσης αλλά και κερδοφορίας των ηγετικών επιχειρήσεων κάθε κλάδου και των υπόλοιπων. γ) Η επιθετική πολιτική του πιστωτικού συστήματος οριακά μετατρέπεται από μοχλός αναδιάρθρωσης σε μοχλό αποδιάρθρωσης των επιχειρήσεων (υπερχρέωση κ.λπ.). δ) Η ιδιαίτερη βαρύτητα των κρατικών και ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων και ενισχύσεων διαμορφώνει ένα πλέγμα αντιφάσεων ως προς το μέγεθος και τους –πολιτικούς– όρους της διανομής τους. ε) Κάθε προσπάθεια να αξιοποιηθούν τα ελλείμματα του προϋπολογισμού ως τρόπος είτε ενίσχυσης επιχειρήσεων είτε διατήρησης της κοινωνικής συνοχής εξακολουθεί να προσκρούει στις δημοσιονομικές απαιτήσεις της ΟΝΕ (παρά την ντε φάκτο χαλάρωση των κριτηρίων). στ) Η διόγκωση ενός μεγάλου φάσματος από διαμεσολαβητικές και διαχειριστικές πρακτικές διογκώνει το κόστος ανακύκλωσης του κεφαλαίου. ζ) Παρά τις μεγάλες τομές που έχουν γίνει ως προς τους όρους αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης και τις συλλογικές αναπαραστάσεις της, εξακολουθεί να υπάρχει η δυνατότητα μεγάλων κοινωνικών εκρήξεων, ειδικά εάν υπάρξουν ενιαίες επιθετικές κινήσεις απέναντι σε έναν πυρήνα κρίσιμων δικαιωμάτων και κατακτήσεων. η) Παρά τις σημαντικές αναδιարθρώσεις που έχουν συμβεί το πρόβλημα της μειωμένης ανταγωνιστικότητας παραμένει.

Οι αντιφάσεις αυτές αποκτούν μια ορισμένη βαρύτητα στον ίδιο τον πυρήνα της αστικής κίνησης στον βαθμό που πραγματικά κεκτημένα της αναδιάρθρωσης όπως η “εισαγωγή” εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών, ο σημαντικός περιορισμός του αγροτικού πληθυσμού, η ένταξη στον κύκλο της ΟΝΕ και του ευρώ, οι Ολυμπιακοί Αγώνες, η σημαντική τεχνολογική αναδιάρθρωση κλάδων, δεν συνεπάγεται και την σταθεροποίηση των ρυθμών ανάπτυξης, την μείωση των ελλειμμάτων του εμπορικού ισοζυγίου, την εξασφάλιση σημαντικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων στον διεθνή ανταγωνισμό. Αφορούν την πραγματική θέση του ελληνικού καπιταλισμού στην ιμπεριαλιστική αλυσίδα, τη δυνατότητα του να ανταγωνίζεται αποτελεσματικά άλλα κοινωνικά κεφάλαια και να διαμορφώσει μια στρατηγική που να συνδυάζει το βάθεμα της πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο με τη διαμόρφωση ενός μεσοπρόθεσμου «μοντέλου ανάπτυξης» για τον ελληνικό καπιταλισμό

50. Απέναντι σε αυτή την κατάσταση και αυτές τις αντιφάσεις η αστική στρατηγική, όπως αποτυπώνεται σε επίπεδο κρατικής πολιτικής αλλά και επιχειρηματικών κατευθύνσεων αναζητεί τους όρους ενός νέου γύρου σημαντικών αναδιարθρώσεων:

α) Η συμπίεση του εργατικού κόστους με κάθε τρόπο, είτε μέσα από τις πολιτικές λιτότητας, είτε μέσα από τη γενίκευση πρακτικών υπερεργασίας, είτε μέσα από την άμεση ή έμμεση αναδιανομή εισοδήματος, παραμένει μια πρώτη προτεραιότητα, ακριβώς γιατί αποτελεί σημείο σύγκλισης και των αναδιарθρωμένων κλάδων (που διευρύνουν την αποσπώμενη υπεραξία και αντισταθμίζουν τις όποιες αυξήσεις της οργανικής σύνθεσης) και των υπόλοιπων που μπορούν να ελπίζουν στο φτηνό εργατικό κόστος ως «συγκριτικό πλεονέκτημα».

β) Η παγίωση ιδιαίτερα ελαστικών εργασιακών σχέσεων στο σύνολο της οικονομίας και η αναίρεση ακόμη και των τελευταίων εγγυήσεων που υπάρχουν και ως προς τις απολύσεις και ως προς τις κατώτατες αμοιβές. Ιδιαίτερη σημασία αποκτούν εδώ οι εργασιακές σχέσεις στις ΔΕΚΟ και τον τραπεζικό τομέα, χώρους που διατηρούσαν σημαντικές κατακτήσεις, και η προσπάθεια ανατροπής των κανονισμών εργασίας, με πρώτο βήμα την επαίσχυντη «συμφωνία» της ΟΜΕ-ΟΤΕ με τη διοίκηση του ΟΤΕ, η προσπάθεια αναπροσαρμογής του προσδιορισμού του εργάσιμου χρόνου και σε πιο προοπτικό επίπεδο η αναίρεση της μονιμότητας στο δημόσιο (που ήδη υπονομεύεται από τις ιδιωτικοποιήσεις και την εισβολή της ελαστικής εργασίας).

γ) Η προσπάθεια να διαμορφωθούν νέα πεδία κερδοφορίας του κεφαλαίου μέσα από την ακόμη μεγαλύτερη ιδιωτικοποίηση των υποδομών (αυτοχρηματοδοτούμενα έργα κ.λπ.), την απελευθέρωση της επιχειρηματικής δράσης σε κρίσιμους τομείς (μεγάλες τουριστικές υποδομές με ακύρωση των περιβαλλοντικών περιορισμών), την ενίσχυση της οικοδομικής δραστηριότητας, την υποχρεωτική σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, την εκχώρηση σημαντικών δραστηριοτήτων στο χώρο του πολιτισμού σε ιδιώτες. Σε αυτό θα συντελέσει ιδιαίτερα και η σχεδιαζόμενη απόδοση στους ιδιώτες των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων και μεγάλων δημόσιων εκτάσεων (όπως το αεροδρόμιο του ελληνικού

δ) Η συνέχιση των αναδιαρθρώσεων στους όρους αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης στα πλαίσια μιας διπλής κατεύθυνσης αναβάθμισης των δεξιοτήτων του συλλογικού εργαζόμενου και ταυτόχρονα συρρίκνωσης των προσδοκιών και των δικαιωμάτων του, κατεύθυνση που αποτυπώνεται και στις στρατηγικές της Λισσαβόνας και της Μπολόνια σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Η σχετική αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού με ταυτόχρονη αναίρεση των εργασιακών δικαιωμάτων των πτυχιίων, η ενίσχυση διάφορων εκδοχών μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η ενίσχυση της κατάρτισης και της «δια βίου μάθησης» είναι μερικές βασικές επιλογές.

ε) Ο επαναπροσδιορισμός της δημοσιονομικής πολιτικής σε μια κατεύθυνση ενίσχυσης των αναδιαρθρωτικών κατευθύνσεων: Η μείωση της φορολογίας για τις επιχειρήσεις, η ενίσχυση της έμμεσης φορολογίας, η αξιοποίηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων ως νομιμοποίηση και άλλοθι για μια εκτεταμένη κίνηση πολιτικής και οικονομικών πειθάρχησης των λαϊκών τάξεων και για την ένταση των ιδιωτικοποιήσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, επανέρχεται διαρκώς και το ερώτημα των αλλαγών στο ασφαλιστικό σύστημα.

στ) Η διαμόρφωση ενός πολύ πιο πιεστικού περιβάλλοντος για τα παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα είτε με τη μορφή του περιορισμού των τυπικών και άτυπων (φοροδιαφυγή) μορφών ενίσχυσης, είτε με τη λειτουργία τους υπό πολύ πιο δυσμενείς όρους (υπερεργασία κ.λπ.). Η διατήρηση της σταδιακής εκκαθάρισης των αγροτικών στρωμάτων και ο περιορισμός του αγροτικού πληθυσμού.

ζ) Ο εξορθολογισμός των όρων διαχείρισης της κρατικής και ευρωπαϊκής χρηματοδότησης και η πιο ισόρροπη διανομή της στις διάφορες επιχειρήσεις. Αυτό λειτουργεί και ως μοχλός πίεσης στις επιχειρήσεις: ο σχετικός περιορισμός των δυνατοτήτων «εικονικής ανάπτυξης» μέσω επιδοτήσεων σημαίνει ότι καλούνται να προχωρήσουν σε ακόμη περισσότερες αναδιαρθρώσεις και σε ακόμη μεγαλύτερη εκμετάλλευση των εργαζόμενων

η) Η ενίσχυση ενός αυταρχικού θεσμικού πλαισίου, η ένταση κατασταλτικών και αστυνομικών πρακτικών, η διαμόρφωση ενός συνολικότερου κλίματος πειθάρχησης («μηδενική ανοχή» κ.λπ.)

51. Όμως και αυτή η στρατηγική διαπερνάται από σημαντικές αντιφάσεις:

α) Στο βαθμό που ξεδιπλώνεται σε μια συγκυρία χαμηλότερων ρυθμών ανάπτυξης ή ύφεσης δεν έχει την δυνατότητα να προσφέρει ως εν μέρει αντάλλαγμα της συμπίεσης του εισοδήματος και της ανασφάλειας αυξημένες δυνατότητες απασχόλησης ή κάποιες αυξημένες καταναλωτικές δυνατότητες. Αντίθετα, ο συνδυασμός ανάμεσα στην ανεργία, τη μείωση των πραγματικών μισθών και την υπερχρέωση των νοικοκυριών διαμορφώνει όρους εντεινόμενης δυσαρέσκειας που αφορά εξίσου τα απαξιούμενα λαϊκά στρώματα (π.χ. χαμηλοσυνταξιούχοι, άνεργοι), τα κομμάτια της εργατικής τάξης αλλά και μεγάλο μέρος της νέας μικροαστικής τάξης που σε μια προηγούμενη περίοδο είχε αποδεχτεί τις αναδιαρθρωτικές πολιτικές. Συνολικότερα, μια μονοσήμαντη και παρατεταμένη προσκόλληση στη συμπίεση του εργατικού κόστους, χωρίς συνολικότερες τροποποιήσεις των όρων συλλογικής αναγνώρισης των λαϊκών στρωμάτων, ενέχει τον κίνδυνο αποδιαρθρωτικών κοινωνικών εντάσεων.

β) Αρκετές από τις κατευθύνσεις που προδιαγράφηκαν προϋποθέτουν και κεντρικές θεσμικές τομές. Όμως, οι μεγάλες τομές, π.χ. ένας νόμος για το ασφαλιστικό (για το σύνολο των εργαζομένων), σε αντίθεση με τις σταδιακές «σιωπηρές» μεταλλαγές στην ίδια την οικονομία, έχουν τον κίνδυνο να

λειτουργήσουν ως ευρύτερα συμβολικά και πραγματικά ορόσημα μεγάλων συγκρούσεων. Πόσο μάλλον, που εξακολουθεί να υπάρχει ένας πυρήνας αναπαλλοτρίωτων συλλογικών προσδοκιών γύρω από την εργασία, αλλά και γύρω από την εγγυητική λειτουργία του κράτους ως προς την εργασία.

γ) Παρά τα σημαντικά αποτελέσματα ενίσχυσης της παραγωγικότητας της εργασίας, του επενδυμένου κεφαλαίου και κατ' επέκταση της κερδοφορίας του κεφαλαίου που συνεπάγεται μια τέτοια κίνηση, διατηρεί εντούτοις ανοιχτό το ζήτημα της «αναπτυξιακής στρατηγικής»: Οι ταλαντεύσεις ανάμεσα σε πολιτικές τύπου Λισσαβόνας (έμφαση στις νέες τεχνολογίες και τις νέες δεξιότητες) και την ενίσχυση «παραδοσιακών» κλάδων όπως ο τουρισμός («να γίνουμε η Φλόριντα της Ευρώπης») είναι από αυτή την άποψη χαρακτηριστικές.

52. Απέναντι σε αυτές τις αντιφάσεις ενισχυτικά για το συνασπισμό εξουσίας και τη στρατηγική του λειτουργεί η πραγματική κατάσταση του λαϊκού κινήματος και των πολιτικών εκφράσεών του. Η αποδιάρθρωση συλλογικών πρακτικών και αναπαραστάσεων, οι ήττες σε μεγάλους αγώνες, η μείωση της συνδικαλιστικής πυκνότητας, οι πραγματικές επιδράσεις της αστικής και μικροαστικής ιδεολογίας, η εξατομίκευση, ο κατακερματισμός και η κυριαρχία της προσπάθειας άμεσης επιβίωσης σε βάρος της πιο ενεργής κοινωνικής και πολιτικής στράτευσης, η μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ, αλλά και η πολιτική και ιδεολογική υποχώρηση και του κομμουνιστικού ρεφορμισμού, η εκλογική ηγεμονία του δικομματισμού, η μετάβαση από τον αγωνιστικό ρεφορμισμό στο σύγχρονο υποταγμένο κυβερνητικό – εργοδοτικό συνδικαλισμό, όλα αυτά αντικειμενικά μειώνουν το βαθμό στον οποίο υπαρκτά στοιχεία δυσαρέσκειας ή δυσπραγίας, αλλά και επιμέρους αγωνιστικά ξεσπάσματα μπορούν να λειτουργήσουν αποδιάρθρωτικά για την αστική στρατηγική. Φανερώνουν επίσης τις πραγματικές δυνατότητες, αλλά και προκλήσεις, με τις οποίες καλείται να αναμετρηθεί οποιαδήποτε προσπάθεια για μια μάχιμη αντικαπιταλιστική αριστερά.

53. Η στρατηγική τοποθέτηση της αριστεράς απέναντι στις αντιφάσεις αυτές (και ιδιαίτερα όταν αυτές οξύνονται) καθορίζει και το εάν αυτή μπορεί να συγκροτεί σήμερα, όντως, μια πολιτική κατεύθυνση σύγκρουσης με την αστική στρατηγική.

Σε αντίθεση με αυτό που παραδοσιακά η ρεφορμιστική αριστερά προσδιόριζε ως τον «καθυστερημένο χαρακτήρα του ελληνικού καπιταλισμού» (και αυτό που η όψιμη λαϊκή δεξιά προσδιορίζει ως τον ανολοκλήρωτο χαρακτήρα του Πασοκικού εκσυγχρονισμού,) και το οποίο υπερτονίζει τις αντιφάσεις της ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού μεταξύ αφενός των «υγιών» μη μονοπωλιακών κεφαλαίων και αφετέρου του ληστρικού μονοπωλιακού κεφαλαίου, πρέπει να υπογραμμίσουμε πως από τις αντιφάσεις ανάμεσα σε διαφορετικές μερίδες του κεφαλαίου δεν εξάγεται, με κανέναν τρόπο, ως συμπέρασμα η δυνατότητα διατύπωσης και ηγεμονίας μιας άλλης εναλλακτικής αστικής στρατηγικής. Ούτε, πολύ περισσότερο, αναδεικνύεται η δυνατότητα συγκρότησης μιας αντιμονοπωλιακής κοινωνικής συμμαχίας ανάμεσα στις λαϊκές τάξεις και μερίδες της αστικής τάξης. Κατά συνέπεια δεν έχει και βάση η λογική ότι μια τέτοια αντιμονοπωλιακή συμμαχία θα αποτελούσε το υπόβαθρο μιας διαφορετικής φιλολαϊκής κυβερνητικής πολιτικής. Ακόμη και εάν μπορούσαμε να στοχαστούμε, ως υπόθεση εργασίας, μια διαφορετική κυβερνητική πολιτική, αυτή θα αποτελούσε μια αναγκαστική αστική επιλογή για την αναχαίτιση και απορρόφηση μιας πραγματικά απειλητικής λαϊκής δυναμικής και όχι την έκφραση μιας αντικειμενικής σύγκλισης συμφερόντων.

Τουναντίον, κοινός παρανομαστής όλων των επιμέρους στρατηγικών, ή εν δυνάμει στρατηγικών, εντός του αστικού συνασπισμού εξουσίας αποτελεί η έμφαση στην ακόμη μεγαλύτερη εκμετάλλευση των εργαζόμενων, στη συμπίεση του κόστους εργασίας, στην ελαστικοποίηση του συμβολαίου εργασίας. Αυτό ισχύει τόσο για τα μονοπωλιακά που μπορούν να ενισχύσουν τις τεχνολογικές επενδύσεις και τις οργανωτικές καινοτομίες πάνω σε αυτή την ενίσχυση, όσο –και κυρίως– για τα μη μονοπωλιακά κεφαλαία που μόνο μέσω της φτηνής και ελαστικής εργασίας μπορούν να επιβιώσουν σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον. Ακόμη και αν υποθέσουμε ότι τμήματα των μη μονοπωλιακών κεφαλαίων πλήττονται από τις διαδικασίες διεθνοποίησης εντός της Ε.Ε., αυτή η αντίφαση αποτελεί δευτερεύουσα πλευρά σε σχέση με την κύρια που είναι τα οφέλη από τη σύμπλευση του ελληνικού καπιταλισμού με

την Ε.Ε. στην ιδεολογική και πολιτική θωράκιση των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων και την ένταση της εκμετάλλευσης.

Εάν το ερώτημα μιας αντιμονοπωλιακής συμμαχίας δεν αντιστοιχεί στην πραγματική διάταξη δυνάμεων στο συνασπισμό εξουσίας, το ερώτημα μιας εναλλακτικής αντινεοφιλελεύθερης κυβερνητικής πολιτικής δεν αντιστοιχεί στην πραγματική συγκυρία και της καπιταλιστικής συσσώρευσης και του ταξικού συσχετισμού δύναμης. Η λιτότητα και η αναδιανομή εισοδήματος σε βάρος της εργασίας, η ελαστική εργασία, η πρόσδεση στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, η διεύρυνση των πεδίων αξιοποίησης για το κεφάλαιο, αποτελούν σήμερα οργανικές πλευρές μιας στρατηγικής που διαπερνά τόσο το κράτος όσο και τα κόμματα εξουσίας και έχει υπαρκτά κοινωνικά στηρίγματα. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε εκδοχή κυβερνητικής διαχείρισης, αργά ή γρήγορα, όποιες και εάν είναι οι προθέσεις της, θα βρεθεί αντιμέτωπη με τις αντικειμενικές υλικές τάσεις της καπιταλιστικής συσσώρευσης και τις πιέσεις της διεθνοποίησης του κεφαλαίου και θα αναγκαστεί να συμμορφωθεί με τις υλικές απαιτήσεις αυτής της στρατηγικής.

54. Σε αντιστοιχία με τις διεθνές εξελίξεις και την γενική τάση σύγκλισης ανάμεσα στα σοσιαλδημοκρατικά και τα συντηρητικά ή φιλελεύθερα κόμματα, η εξέλιξη των κομμάτων του νεοφιλελεύθερου δικομματισμού ολοένα και περισσότερο αναδεικνύει ένα βασικό πυρήνα μεταξύ τους σύγκλισης με άξονες: την απελευθέρωση – ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας, τις παραγωγικές αναδιαρθρώσεις, τη διευρυμένη παραγωγικοποίηση – επιχειρηματοποίηση της εκπαίδευσης, την ακόμα πιο επίμονη αναζήτηση όρων σύμπλευσης με την ΕΕ και το ΝΑΤΟ, την εμπέδωση μορφών υπερεκμετάλλευσης των μεταναστών, την αυταρχική θωράκιση του κρατικού μηχανισμού απέναντι σε λαϊκές διεκδικήσεις και αγώνες.

Πρακτικά όλη η ατζέντα της αναδιάρθρωσης με ομοθυμία περιλαμβάνεται στο προγραμματικό πλαίσιο και των δύο κομμάτων. Ταυτόχρονα ο πυρήνας των ιστορικών διαχωριστικών γραμμών βαθμιαία απαλλοτριώνεται, στα πλαίσια μιας συνολικότερης προσπάθειας «αποστείρωσης» της πολιτικής σκηνής απέναντι στις συσσωρευμένες προσδοκίες και απαιτήσεις των λαϊκών τάξεων.

Σε αυτό το πλαίσιο, η μετεξέλιξη του ΠΑΣΟΚ, του κατεχοχόν κόμματος που εξέφρασε μεγάλο μέρος των λαϊκών τάξεων τις τελευταίες δεκαετίες, σε μια ιδιαίτερα επιθετική εκδοχή σύγχρονου νεοφιλελευθερισμού, με αντικρατική ρητορεία και λατρεία της επιχειρηματικότητας, σε συνδυασμό με την προσπάθεια αναίρεσης κάθε δυνατότητας ο κομματικός μηχανισμός να αποτελεί πεδίο έστω και στρεβλής έκφρασης λαϊκών απαιτήσεων, αποτέλεσαν σημαντικές τομές, σε μια απόπειρα συνολικότερης δεξιάς μετατόπισης του επίσημου πολιτικού σκηνικού.

Αν αναζητούσαμε διαφορές ανάμεσα στα δύο κόμματα εξουσίας στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, θα τις εντοπίζαμε στο γεγονός του ότι το ΠΑΣΟΚ ολοένα και περισσότερο προσπαθεί να συγκροτηθεί ως ο αυθεντικότερος εκφραστής του κοινωνικού μπλοκ της αναδιάρθρωσης προσπαθώντας να εκπροσωπήσει τα πιο επιθετικές αστικές μερίδες και τα πιο δυναμικά τμήματα των νέων ανερχόμενων μικροαστικών στρωμάτων, ενώ η ΝΔ στην πορεία της προς την εξουσία προσπάθησε να εκπροσωπήσει και μέρος των πληττόμενων παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων, αλλά και να συναντηθεί με τη δυσaréσκεια μέρους των εργαζόμενων, χωρίς αυτό να αναιρεί, βέβαια, την σαφή επιμονή της στον πυρήνα μιας επιθετικής αστικής στρατηγικής.

55. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η ΝΔ, στην προσπάθεια να ξεδιπλώσει τον πυρήνα της πολιτικής της για την επιτάχυνση των αναδιαρθρωτικών διαδικασιών να βρίσκεται αντιμέτωπη με την αντίφαση ανάμεσα στις συνέπειες της πολιτικής της και το γεγονός ότι ανέβηκε στην εξουσία προσπαθώντας, εν μέρει τουλάχιστον, να εκφράσει και μέρος της δυσaréσκειας απέναντι σε μια πολιτική, την οποία τώρα καλείται να εκφράσει. Παρόλα αυτά, σε επίπεδο μεσοπρόθεσμης τακτικής η ΝΔ δείχνει να καταλήγει τελικά σε μια επιθετική τακτική, με επιτάχυνση κρίσιμων τομών (ελαστική εργασία, εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, ιδιωτικοποιήσεις, έντονη λιτότητα, φορολογικές μεταρρυθμίσεις), έμφαση στην δημοσιονομική πειθαρχία ως οικονομική και κοινωνική πειθάρχηση και αξιοποίηση της ύφεσης ως

μοχλού συμπίεσης προσδοκιών και απαιτήσεων, θεωρώντας ότι θα μπορέσει να την προωθήσει, εκμεταλλευόμενη τη βαθύτερη συναίνεση του ΠΑΣΟΚ και τα υπαρκτά αποτελέσματα κατακερματισμού, εξατομίκευσης και αποδιάρθρωσης συλλογικών πρακτικών για μεγάλο μέρος των λαϊκών τάξεων (γι' αυτό άλλωστε προσπαθεί να αποφύγει τακτικές επιλογές που θα επέτρεπαν την πραγματική και συμβολική ενιαιοποίηση των λαϊκών αντιδράσεων, όπως συνέβη με το ασφαλιστικό).

Σε αυτή τη βάση, μπορούμε να περιμένουμε ότι μέσα στην επόμενη διετία η κυβέρνηση θα αποπειραθεί να επιταχύνει μια σειρά από θεσμικές τομές (εργασιακά, ιδιωτικοποιήσεις, εκπαίδευση, φορολογία) και ταυτόχρονα να επιμείνει πολύ περισσότερο και σε μια λογική «οικονομικού αυτοματισμού» παρουσιάζοντας σημαντικές πολιτικές αποφάσεις ως αναγκαστικές προσαρμογές στις απαιτήσεις της αγοράς ή ως οικονομοτεχνικών αποφάσεων. Ιδιαίτερα θα επιμείνει στην ανάιρεση των κατακτήσεων σε όσους χώρους είχαν ακόμη διατηρήσει ένα επίπεδο εργασιακής ρύθμισης, κάτι που θα μεταφραστεί, εάν τυχόν υλοποιηθούν, σε συνολική επιδείνωση των όρων διαπραγμάτευσης του συμβολαίου εργασίας για το σύνολο των εργαζόμενων.

Σε όλο αυτό το σχεδιασμό υπάρχει και ένα στοιχείο μερικής αντιφατικότητας ή αβεβαιότητας αυτής της στρατηγικής, ο βαθμός, δηλαδή, στον οποίο θα έχει σε όλη το ξεδίπλωμά της μόνο αποσπασματικές και απομονωμένες αντιδράσεις, ή, αντίθετα, εάν θα βρεθεί αντιμέτωπη με συντονισμένους και συγχρονισμένους αγώνες και κοινωνικές εκρήξεις. Μόνο που το τελευταίο ενδεχόμενο λιγότερο παρά ποτέ εναπόκειται σε κάποιο «κοινωνικό αυτοματισμό» και απαιτεί συγκεκριμένες μορφές πολιτικής παρέμβασης στις λαϊκές τάξεις. Αυτή είναι και η πολιτική πρόκληση για τις ταξικές δυνάμεις το επόμενο διάστημα.

56. Μέσα σε αυτό το πολιτικοκοινωνικό τοπίο η στρατηγική του ΚΚΕ μοιάζει μετέωρη. Η αντιμονοπωλιακή συμμαχία-μέτωπο δεν φαίνεται να μπορεί να επιτύχει γέφυρες επικοινωνίας με τα παραδοσιακά μικροαστικά στρώματα, ή πολύ περισσότερο με τα μη μονοπωλιακά αστικά στρώματα. Σε πείσμα των αναλυτών του ΚΚΕ, αγρότες, στρώματα της διανοητικής εργασίας, μικροί εργολάβοι, βιοτέχνες, ιδιοκτήτες τουριστικών επιχειρήσεων κ.λ.π. φαίνεται ότι θεωρούν ως καλύτερη επιλογή για την προώθηση των συμφερόντων τους, την αναγνώρισή τους, έστω και με υποτελή τρόπο, εντός του αστικού δικομματισμού, παρά την συσπείρωση τους σε μια κατεύθυνση αντιμονοπωλιακής εθνικής ανάπτυξης και προκοπής. Μάλιστα φαίνεται ότι εκεί ακριβώς που ξεδιπλώνεται πλέρια η γραμμή του αντιμονοπωλιακού μετώπου (π.χ αγροτικές περιοχές) εκεί ακριβώς το ΚΚΕ δείχνει να έχει απώλειες προς τα δεξιά.

Από την άλλη, η αντίρροπη προσπάθεια να απομακρυνθεί, σε επίπεδο προγραμματικού λόγου, από την προσκόλληση στην αντιμονοπωλιακή συμμαχία, με την έμφαση στις ιμπεριαλιστικές πλευρές της Ελλάδας, την αναβάθμιση του αντικαπιταλιστικού λόγου, τη διακηρυκτική στροφή σε έναν πιο ταξικό λόγο, επίσης διαπερνάται από σημαντικές αντιφάσεις: α) Δεν περιλαμβάνει στοιχεία γραμμής μαζών και μια προσπάθεια οικοδόμησης επαρκών αντιστάσεων. β) Συνδυάζεται με εντονότερο παρά ποτέ σεχταρισμό και κομματική αυτοαναφορικότητα. γ) Εξακολουθεί να έχει έντονο το στοιχείο της προβολής μιας πρότασης «εξουσίας» και όχι ανατροπής ή ριζικού μετασχηματισμού.

Το ΚΚΕ καταφέρνει να συνδυάζει την εκπροσώπηση ιστορικών αναφορών του λαϊκού κόσμου της αριστεράς, με μια αντικαπιταλιστική ρητορεία, με έντονο πολιτικό διαχωρισμό από την αναδιарθρωτική στρατηγική καθώς και υπαρκτές γειώσεις στα λαϊκά στρώματα και τη νεολαία. Όμως αυτά τα στοιχεία δεν επαρκούν προκειμένου να ξεδιπλώσει μια άλλη δυναμική. Αντίθετα, τείνει περισσότερο προς τη λειτουργία ως ένα ιδιαίτερα μαζικό κόμμα διαμαρτυρίας παρά ως έκφραση μιας ευρύτερης κοινωνικής και πολιτικής δυναμικής

Και αυτό γιατί φαίνεται ότι μια σειρά από συσσωρευμένες ιδεολογικοπολιτικές αντιφάσεις του δεν μπορούν να δώσουν απάντηση ούτε στο ερώτημα ποια προοπτική για την αριστερά, ούτε στο ερώτημα ποια πολιτική μπορεί να ξαναδώσει δύναμη στα συνδικάτα ούτε στο πως οι αγώνες μπορούν σήμερα να κερδίσουν. Τουναντίον η συστηματική προσπάθεια για αποφυγή των θερμών μετώπων και αντιπαραθέσεων, η εμμονή ότι σήμερα δεν υπάρχει δυνατότητα για νικηφόρους αγώνες, η

διασπαστική πρακτική στο συνδικαλιστικό κίνημα και η παραχώρηση ευρύτατων εργατικών μαζών ως βορά στην συνδικαλιστική γραφειοκρατία, η ταύτιση του αναγκαίου αριστερού μπλοκ δυνάμεων με την κομματική του δομή, λειτουργούν απαγορευτικά για την ανάπτυξη της επιρροής του ΚΚΕ προς ένα ευρύτερο αριστερό δυναμικό.

Από την άλλη μεριά η συνεπακόλουθη αναδίπλωση στην κομματική καθαρότητα ως μια θέση ισορροπίας προκειμένου να ελέγχονται τα αποτελέσματα των αντιφάσεων που γεννιούνται ανάμεσα στην πολιτική του στρατηγική και την πραγματικότητα, επιτρέπει μονάχα την απλή πολιτική του αναπαραγωγή.

Προφανώς και όλα αυτά αντανάκλαστηκαν και στον εσωτερικό διάλογό του στο πρόσφατο συνέδριο. Όπως συμβαίνει συχνά στο ΚΚΕ, οι αντιθέσεις εκφράζονται με τρόπο τεθλασμένο και αντιφατικό. Έτσι οι φορείς πιο «αριστερών» απόψεων για ακόμη μεγαλύτερη οριοθέτηση από κάθε εκδοχή κυβερνητισμού και έναν στρατηγικό αριστερό προγραμματικό τόνο είναι ταυτόχρονα και θιασώτες ενός έντονου γραφειοκρατικού κρετινισμού. Αντίστροφα, οι κριτικές στην αποστέωση ή την κοινωνική αναποτελεσματικότητα τείνουν να είναι και πιο «δεξιές» ως προς την κεντρική τακτική.

Αυτό που απουσιάζει επί της ουσίας είναι η αναμέτρηση με την *στρατηγική αμνηχανία* του ΚΚΕ, την ταλάντευσή του απέναντι στην πίεση μιας παναριστερής ενότητας, που παραμένει πραγματικό αντανάκλαστικό μεγάλο μέρους του «λαού της αριστεράς», και την αδυναμία άρθρωσης μιας πραγματικής επαναστατικής στρατηγικής (παρ' όλες τις πραγματικές μετατοπίσεις της γραμμής του). Αυτή η *στρατηγική αμνηχανία* επιτείνει τελικά –μια που αναδεικνύεται ως η μόνη λύση– το συνδυασμό ανάμεσα στο γραφειοκρατικό ιδρυματισμό, την κινηματική ηττοπάθεια και την αντιμετώπιση της ταξικής πάλης ως διαρκούς πολιτικής καμπάνιας.

Σε κάθε περίπτωση είναι προφανές ότι το προς το πού θα πολωθούν οι αντιφάσεις στο εσωτερικό του ΚΚΕ θα εξαρτηθεί αφενός από την εξέλιξη που θα πάρουν τα κοινωνικά μέτωπα και οι κοινωνικοί αγώνες, αφετέρου από το εάν και κατά πόσο θα αρθρωθούν στοιχεία μιας πειστικής συνολικής αντικαπιταλιστικής στρατηγικής από την πλευρά της ριζοσπαστικής αριστεράς.

57. Ο ΣΥΝ συγκροτήθηκε ιστορικά ως πολιτικό υποκείμενο μέσα από την ιστορική συσσώρευση αντιφάσεων στο χώρο της αριστεράς σε μια προσπάθεια να απαλλαγεί από το βάρος των προηγούμενων πολιτικών και ιδεολογικών οριοθετήσεων του κομμουνιστικού ρεφορμισμού. Έτσι η προσπάθεια να συνθέσει και να προτείνει ένα κυβερνητικό πολιτικό πρόγραμμα της «Αριστεράς» για τη δεκαετία του 1990, με κεντρική καταστατική αναφορά την Ενωμένη Ευρώπη, εν μέσω μιας περιόδου εντονότατων αντιλαϊκών αναδιαρθρώσεων και επίταξης των ρυθμών της καπιταλιστικής διεθνοποίησης λειτούργησε ως καταλύτης ακόμη πιο δεξιών μετατοπίσεων στο χώρο της αριστεράς, αλλά και συνολικά στο πολιτικό σκηνικό. Οριακή εκδοχή αυτής της πορείας αποτέλεσε η μετάγγιση πολιτικού δυναμικού σε επίπεδο βάσης και κορυφής στο ΠΑΣΟΚ.

Η κάλυψη από το ΠΑΣΟΚ του πολιτικού αιτήματος του εκσυγχρονισμού, αλλά και η όλο και μεγαλύτερη δεξιά μετατόπισή του που καθιστούσαν ανεδαφική την πάγια πολιτική θέση του ΣΥΝ για προοδευτική συγκυβέρνηση έφεραν το ΣΥΝ αντιμέτωπο με ένα ερώτημα: ή θα μετατρεπόταν σε μια επιθετική δύναμη εκσυγχρονισμού ή θα αναζητούσε όρους αριστερόστροφης οριοθέτησης.

Είναι σαφές ότι σταδιακά τα πράγματα έτειναν μετά το 2000 προς τη δεύτερη κατεύθυνση, ειδικά και μετά την έξοδο όσων υποστήριζαν την πρώτη κατεύθυνση. Αυτή η τάση αποτυπώθηκε στο φλερτάρισμα με την αισθητική των κινήματων κατά της παγκοσμιοποίησης, τη στήριξη του Κοινωνικού Φόρουμ, το ΣΥΡΙΖΑ και ολοκληρώνεται με την εκλογή Αλαβάνου, εκτιμώντας ότι μπορεί να καλύψει ένα μειοψηφικό αλλά πραγματικό πολιτικό κενό αριστερής εκπροσώπησης ενός ολόκληρου κόσμου που επιμένει να αναφέρεται στην αριστερά, και την ίδια στιγμή να δοκιμάσει να απαντήσει πιο επιθετικά στο ερώτημα της «ενότητας της αριστεράς». Μια τέτοια κατεύθυνση αντικειμενικά θα ασκήσει πίεση απέναντι στο ΚΚΕ, καθώς μια πρόταση για μια ενότητα της αριστεράς όχι σε βάση κυβερνητικής συνεργασίας με το ΠΑΣΟΚ αλλά σε κατεύθυνση αντineοφιλελεύθερης αντιπολίτευσης είναι όντως

θελκτική για ένα κομμάτι του πολιτικού ακροατηρίου της αριστεράς. Σε αυτό το επίπεδο είναι που η κίνηση Αλαβάνου έχει και μια άμεση ή έμμεση πριμοδότηση και από όσα κέντρα εξουσίας επιθυμούν την διατήρηση αναχωμάτων απέναντι σε πιο αριστερές κατευθύνσεις. Πιέσεις, όμως, υφίσταται και η ριζοσπαστική αριστερά: Αφενός γιατί μια πρόταση για μια «αριστερόστροφη παναριστερά» έχει απήχηση σε ένα κομμάτι ανένταχτου δυναμικού στο οποίο αναφέρεται και η ριζοσπαστική αριστερά. Αφετέρου, γιατί είναι προφανές ότι ενεργοποιούνται ξανά οι διαδικασίες του ΣΥΡΙΖΑ και η όλη λογική δορυφοροποίησης γύρω από το ΣΥΝ.

Παρόλα αυτά και αυτή η στρατηγική καλείται να αναμετρηθεί με σημαντικές αντιφάσεις που εξακολουθούν να διαπερνούν το ΣΥΝ: Ανάμεσα, όμως, στην πραγματικότητα και τις διακηρύξεις υπάρχουν πραγματικά προβλήματα: α) Μεγάλο μέρος του «κοινωνικού» Συνασπισμού της υπαρκτής βάσης του είναι πιο δεξιός από την ηγεσία του και αυτό φαίνεται ειδικά στους μαζικούς χώρους. Επιπλέον, μια αντίληψη «προοδευτικού» κυβερνητισμού παραμένει ισχυρή στο εσωτερικό του. β) Η συμμαχία με το ΠΑΣΟΚ, ειδικά στην Τ.Α. υπήρξε ένας βασικός μηχανισμός διατήρησης πρόσβασής του σε μηχανισμούς εξουσίας και πολιτικής αναπαραγωγής του. γ) Η αίγλη μιας επιθετικής λογικής εκσυγχρονισμού παραμένει μεγάλη σε σημαντικό μέρος των στελεχών του.

58. Σε αυτό το πολιτικοκοινωνικό τοπίο μπορούμε να αποτιμήσουμε την κατάσταση των δυνάμεων της ριζοσπαστικής αριστεράς. Από τη μια, οι κινητοποιήσεις κατά της παγκοσμιοποίησης και το αντιπολεμικό κίνημα, η σχετική ιδεολογική αποδυνάμωση των νεοφιλελεύθερων ιδεών, η έστω και δειλή ανάπτυξη αγωνιστικών πρακτικών σε κοινωνικούς χώρους, όλα αυτά έδωσαν μια σχετική ενίσχυση της επιρροής της ριζοσπαστικής αριστεράς σε κομμάτια νεολαίας, αλλά και –σε μικρότερο βαθμό– εργαζομένων.

Την ίδια στιγμή, όμως, εντείνονται και οι αντιφάσεις που τη διαπερνούν: Επιτάθηκαν οι τάσεις δορυφοριοποίησης γύρω από το ρεφορμισμό κυρίως μέσω της προσκόλλησης στο εγχείρημα του ΣΥΡΙΖΑ. Ενισχύθηκαν τάσεις σεχταρισμού και αυτοαναφορικότητας. Οξύνθηκαν εσωτερικές αντιθέσεις και ερωτήματα στρατηγικής. Ακόμη και πολιτικές τομές στους όρους συγκρότησης και διαμόρφωσης της ριζοσπαστικής αριστεράς, όπως ήταν η Πρωτοβουλία Αγώνα έμειναν μετέωρες και ανολοκλήρωτες. Ως αποτέλεσμα πλάι στις τάσεις συσπείρωσης ή διεύρυνσης της επιρροής, καταγράφονται και τάσεις αποστασιοποίησης ή απομάκρυνσης.

Οι αντιφάσεις αυτές δεν αποτελούν μόνο έκφραση τακτικών ή στρατηγικών επιλογών που αποκλίνουν. Αντανακλούν και τις ίδιες τις αντιφατικές πιέσεις από την κοινωνική πραγματικότητα και την εξέλιξη της ταξικής πάλης: αυτό μπορεί να ερμηνεύσει και την πίεση για «ρεαλιστικές» συμπράξεις ανάγκης με το ρεφορμισμό, και την προσπάθεια «υπέρβασης» της ανυπαρξίας αντιστάσεων με την καταφυγή σε πιο «οραματικά» αιτήματα, και την επιθυμία «οχύρωσης» απέναντι στις δυσκολίες μέσα από την «ασφάλεια» μιας σεχταριστικής αναδίπλωσης, και την αντικειμενική πίεση για συσπείρωση ευρύτερων δυνάμεων.

Αποτελεί σε κάθε περίπτωση πρόβλημα το γεγονός ότι, ως προς τις πολιτικές επιλογές το τοπίο της ριζοσπαστικής αριστεράς έχει μια διαφορετική γεωμετρία σε σχέση με πριν μερικά χρόνια: Η στην πράξη έξοδος από τα όρια της ριζοσπαστικής αριστεράς εκείνων των τάσεων που προκρίνουν τη σύμπραξη με το ρεφορμισμό (ΔΕΑ, Δίκτυο, ΚΟΕ, κ.λπ.) και η πρόκριση του αναχωρητισμού και της αυτόκεντρης ανάπτυξης από τις μ-λ τάσεις αντικειμενικά μειώνουν τα όρια όσων αναφέρονται στην αυτοτέλεια της ριζοσπαστικής αριστεράς.

Αντίρροπη τάση σε αυτές τις κατευθύνσεις αποτέλεσε η πραγματική διεύρυνση της απήχησης αρκετών σχημάτων σε κοινωνικούς και ιδίως εργασιακούς χώρους, καθώς και τα βήματα στη δικτύωσή τους. Παράλληλα, σημαντική παράμετρος σε όλες αυτές τις διεργασίες είναι η παρέμβαση ενός ευρύτερου δυναμικού ανένταχτων αγωνιστών, με ενεργή δράση σε σχήματα και επιμέρους παρεμβάσεις, που φέρει μαζί του έναν πλούτο αγωνιστικών εμπειριών, γνώσης χώρων και μετώπων, πολιτικών και ιδεολογικών αναζητήσεων.

Σε τελευταία ανάλυση, όχι μόνο η δυνατότητα ουσιαστικής αναπαραγωγής αλλά και πολύ περισσότερο η πραγματική πολιτική σημασία αυτού του χώρου, θα κριθεί από την δυνατότητα του να τροχοδρομήσει πραγματικές πρακτικές ενότητας και πολιτικής παρέμβασης ενός ευρύτερου δυναμικού σε ριζοσπαστική αντικαπιταλιστική κατεύθυνση. Εκτιμούμε ότι είναι αναγκαία μια πολιτική κίνηση αυτού του χώρου με άξονες α) την παρέμβαση στους εργασιακούς χώρους και στους χώρους νεολαίας για την ενίσχυση των συνδικάτων και των συλλογικών μορφών οργάνωσης β) την ανάπτυξη αγώνων για την καταγραφή πραγματικών νικών, που να συμβάλουν στην βελτίωση της αντικειμενικής θέσης των πληττόμενων κοινωνικών στρωμάτων αλλά και γ) τη δρομολόγηση μιας ριζοσπαστικής πρωτοβουλίας στην κατεύθυνση συγκρότησης ενός πολιτικού πόλου της ριζοσπαστικής αριστεράς μέσα από μια δημοκρατική μορφή μετωπικής ενότητας.

Σε αυτή την κατεύθυνση υπάρχουν πραγματικές αντιφάσεις με τις οποίες καλούμαστε να αναμετρηθούμε: Συσσωρευμένες ιδεολογικές εμμονές και καθυστερήσεις. Τον μικρομεγαλισμό και την μικροκομματική αυταρέσκεια. Το «βόλεμα» σε μια πολιτική και λογική μικρής κλίμακας και μικρόκοσμου.

Από την άλλη δεν παραβλέπουμε τις πραγματικές δυναμικές προς την κατεύθυνση του πόλου της ριζοσπαστικής αριστεράς: Την επιτυχία ενωτικών εγχειρημάτων. Τους συντροφικούς δεσμούς μέσα από την κοινή δράση που έχουν αγωνιστές με διαφορετική προέλευση. Το γεγονός ότι ακόμη και μεγάλο μέρος του οργανωμένου δυναμικού της ριζοσπαστικής αριστεράς επί της ουσίας συναρτά τη στράτευση του από την προοπτική συγκρότησης μιας ευρύτερης μετωπικής ενότητας.

Πολιτικά συμπεράσματα για την εσωτερική συγκυρία

59. Η αναδιарθρωτική κίνηση στον ελληνικό κοινωνικό συνασπισμό έχει μέχρι τώρα υπαρκτά οικονομικά και πολιτικά αποτελέσματα και κοινωνικά στηρίγματα. Εξακολουθεί, όμως, να διαπερνάται από σοβαρές αντιφάσεις, δεν έχει ολοκληρωθεί και έχει αρκετά ταξικά προσκόμματα να αντιμετωπίσει. Ο συνασπισμός εξουσίας έχει όμως τη δυνατότητα να διαχειρίζεται αυτές τις αντιφάσεις όσο η αντίδραση των λαϊκών τάξεων δεν παίρνει αποσταθεροποιητικά στοιχεία καθώς ταξική πάλη προφανώς και δεν σταματά, όμως η επενέργειά της καταγράφεται κυρίως με τρόπο έμμεσο και τεθλασμένο στις εσωτερικές αναδιατάξεις του πολιτικού σκηνικού και τις μερικές μετατοπίσεις των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους. Έτσι το πολιτικό σκηνικό παραμένει σχετικά σταθεροποιημένο μέσα από την ομογενοποίηση των κομμάτων εξουσίας, τη μετάλλαξη του υποταγμένου συνδικαλισμού, τις αντιφάσεις και τα όρια της ρεφορμιστικής αριστεράς. Προϋπόθεση για την αποσταθεροποίησή του είναι και η αύξηση της μαχητικότητας και της κλίμακας των λαϊκών αγώνων και διεκδικήσεων και μια διαφορετική συνολική παρουσία μιας ριζοσπαστικής αριστεράς. Η στροφή της αστικής επίθεσης προς έναν πυρήνα κρίσιμων λαϊκών κατακτήσεων, η απουσία ενός θετικού ηγεμονικού οράματος, οι αντιφάσεις του ρεφορμισμού η μειοψηφική επιστροφή στοιχείων ριζοσπαστισμού αναδεικνύουν νέες δυνατότητες, ώστε η ριζοσπαστική αριστερά να συμβάλλει στην ανασυγκρότηση συλλογικών αναγνωρίσεων, διεκδικήσεων και αντιστάσεων και στην επανεπεξεργασία ενός πολιτικού και ιδεολογικού σχεδίου σύγκρουσης με τις καπιταλιστικές σχέσεις εξουσίας και εκμετάλλευσης.

3. Για τα χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης λαϊκής συμμαχίας και την αντικαπιταλιστική στρατηγική

60. Στο φόντο των παραπάνω, εγείρεται το ερώτημα του ποιες κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις μπορούν να αμφισβητήσουν την σύγχρονη οικονομική και πολιτική στρατηγική του κεφαλαίου, την πολιτική ηγεμονία του αστισμού, και το σύνολο του προσανατολισμού του ελληνικού (αλλά και κάθε παρόμοιου από πλευράς δομής και θέσης) κοινωνικού σχηματισμού, υλοποιώντας μια στρατηγική κοινωνικών και πολιτικών ρήξεων σε μια επαναστατική κατεύθυνση. Με λίγα λόγια, τίθεται το ζήτημα του σύγχρονου επαναστατικού υποκειμένου. Το ζήτημα αυτό, στην ολότητά του μπορεί να αποτελεί πρόκληση για κάθε επαναστατική αριστερή συλλογικότητα, συγκεκριμενοποιείται, όμως, με πολύ υλικούς όρους σε κάθε μάχη για το επιμέρους και, ιδιαίτερα, εντός της ταξικής πάλης για το κοινωνικό ζήτημα. Στο ερώτημα αυτό, δε, ακόμα και όσοι αποφεύγουν να καταπιαστούν με αυτό θεωρητικά, όλοι αναγκάζονται λίγο – πολύ να δώσουν απαντήσεις στην πράξη είτε ακολουθώντας τη μια ή την άλλη παράδοση ή θεωρητική κατεύθυνση του εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος είτε (το χειρότερο) ενσωματώνοντας πλευρές και όψεις της αστικής ιδεολογίας όπως εκείνες διατυπώνονται από τους μηχανισμούς και τους οργανικούς διανοούμενους του κράτους σε επίπεδο κοινού νου. Έτσι, π.χ. δεν είναι σπάνια φαινόμενα στις μέρες μας η αναφορά σε θεωρίες ων 2/3, ή στις θεωρίες του «πλήθους», η έγκληση στους «νεόπτωχους», τους «εκτός κοινωνίας» ή και σε αμιγώς πολιτικά προσδιοριζόμενα διαταξικά στρώματα κ.λ.π. ως δυνάμει πρωτοπορίες του σύγχρονου επαναστατικού υποκειμένου. Ακόμα, όμως, και με βάση την ίδια την ιστορική παρακαταθήκη του μαρξισμού και την πείρα του εργατικού κινήματος, οι αναφορές αυτές δεν αντέχουν σε μια πρώτη κριτική. Έτσι, για παράδειγμα είναι γνωστό ότι ο ίδιος ο ιδρυτής του μαρξισμού πολύ πριν την ανάπτυξη του ιμπεριαλιστικού σταδίου του καπιταλισμού είχε να αντιμετωπίσει αντίστοιχες αναρχικής κύρια αφετηρίας θέσεις, στις οποίες άσκησε επί μακρόν δριμύτατη πολεμική. Το κρίσιμο και διαχωριστικό σημείο γι αυτόν φαίνεται να ήταν ότι ο επιστημονικός σοσιαλισμός ως θεωρία και πρακτική στηριζόταν όχι στη φτώχεια, την εξαθλίωση ή το ηθικό δίκαιο της εργατικής τάξης αλλά αντικειμενικά στην αντικειμενική της θέση στην παραγωγή που δημιουργούσε και την δυνατότητα (όχι την ντετερμινιστική βεβαιότητα) της ανάληψης από αυτήν της πολιτικής εξουσίας και της ανατροπής του καπιταλιστικού συστήματος. Η εμπειρία του παγκόσμιου (αλλά και του ελληνικού) εργατικού κινήματος συνηγορεί ως προς το ότι τα τμήματα της τάξης τα οποία υπήρξαν ιστορικά τα πλέον πρωτοπόρα και στο επίπεδο του ταξικού διεκδικητισμού και στο επίπεδο της πολιτικής συνειδητοποίησης ήταν όχι τα φτωχότερα και πιο καταφρονεμένα, αλλά τα πιο συγκροτημένα, εκείνα που μπορούσαν λόγω των συγκυριών να πωλούν την εργατική τους δύναμη με καλύτερους όρους, εκείνα που μπορούσαν να έχουν κατά το δυνατόν συνολικότερη εικόνα της διαδικασίας παραγωγής και εκείνα που από τη φύση της δουλειάς τους ήταν απαραίτητο να είναι και τα πλέον μορφωμένα.

61. Επιπλέον, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η ταξική πάλη, και ειδικά η πολιτική (αλλά και η ιδεολογική) ταξική πάλη, αφορά και τη συγκρότηση, διάρθρωση (ή αποδιάρθρωση) κοινωνικών συμμαχιών. Η αστική τάξη συγκροτεί την ηγεμονία της και μέσα από τους όρους με τους οποίους μπορεί να διαμορφώνει τη δική της εκδοχή «ενότητας του λαού» γύρω από το αντικειμενικό της συμφέρον. Αντίστοιχα, η αμφισβήτηση της αστικής ηγεμονίας προϋποθέτει ότι η εργατική τάξη, μέσα από τους προσίδιους σε αυτή θεσμούς εργατική αντι-ηγεμονίας, μπορεί να ανασηματοδοτεί την έννοια του λαού σε αντικαπιταλιστική κατεύθυνση και να πολώσει ένα ευρύ φάσμα από διεκδικήσεις, απαιτήσεις, αιτήματα σε μια κατεύθυνση σύγκρουσης με την αστική εξουσία. Αυτή η ανασηματοδότηση της έννοιας του «λαού», δεν θα πρέπει να ειδωθεί υπό το πρίσμα μόνο μιας ιδεολογικής «ανακατασκευής» (κάτι στο οποίο συγκλίνουν διάφορες «μεταμοντέρνες» αναγνώσεις της κοινωνικής πραγματικότητας, που υπερτονίζουν τη δυνατότητα αυτόβουλης παραγωγής νέων «αφηγήσεων»), αλλά, και πρωτίστως, υπό το πρίσμα της συνάρθρωσης αντικειμενικών συμφερόντων και διεκδικήσεων που φέρνουν σε σύγκρουση τα στρώματα μιας εν δυνάμει αντικαπιταλιστικής

συμμαχίας και το αστικό μπλοκ (κάτι που σημαίνει, επίσης, ότι «αφήγηση» και «κατασκευή» είναι κυρίως η αστική ιδεολογική ηγεμονία και η αποδιάρθρωση των αντικειμενικών όρων συμμαχίας ανάμεσα στα λαϊκά στρώματα).

62. Στη βάση των συνολικών αναδιարθρώσεων που έχουν συντελεστεί χρειάζεται να αναζητήσει κανείς τα βασικά συστατικά στοιχεία μιας εν δυνάμει λαϊκής συμμαχίας στις συνθήκες της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης και της εντεινόμενης διεθνοποίησης του κεφαλαίου.

Αυτό προϋποθέτει τοποθέτηση για την εργατική τάξη και τα σύμμαχά στρώματά της. Άλλωστε, σήμερα μια από τις βασικές μορφές της αστικής ιδεολογικής επίθεσης είναι η διαγραφή της παρουσίας της εργατικής τάξης, μια προσπάθεια να αποκρύπτεται ο προλεταριακός χαρακτήρας συγκεκριμένων εργασιακών θέσεων (όλο το φάσμα των θεωριών περί “τέλους” ή “συρρίκνωσης” της εργατικής τάξης). Αυτό όμως δεν μπορεί και δεν πρέπει να μας σπρώχνει στην αντίστροφη λογική να σπεύδουμε να βαφτίζουμε εργατική τάξη μη προλεταριακές θέσεις (η αντικαπιταλιστική κατεύθυνση μιας κοινωνικής συμμαχίας δεν προϋποθέτει να είμαστε όλοι εργάτες).

Υποστηρίζουμε ότι η εργατική τάξη περιλαμβάνει το σύνολο όσων υφίστανται τη διπλή αποστέρηση τόσο της κυριότητας όσο και της νομής των μέσων παραγωγής, που επιτρέπει τη δυνατότητα της εκμετάλλευσης, πολώνονται στο επίπεδο των παραγωγικών σχέσεων προς τη μεριά της χειρωνακτικής και εκτελεστικής εργασίας, ασκούν λειτουργίες αποκλειστικά του συλλογικού εργαζόμενου και όχι και του συλλογικού καπιταλιστή (όπως ισχύει για τη νέα μικροαστική τάξη). Σε αυτή τη βάση η μισθωτή σχέση αποτυπώνει την ειδικά καπιταλιστική ανταλλαγή ανάμεσα σε εργατική δύναμη και μεταβλητό κεφάλαιο (ανεξαρτήτως της τυπικής μορφής της). Στην εργατική τάξη εντάσσουμε εργαζόμενους τόσο σε παραγωγικούς όσο και μη παραγωγικούς τομείς. Τα παραγωγικά εργαζόμενα τμήματα της εργατικής τάξης δεν περιλαμβάνουν μόνο αυτούς που παράγουν, συναρμολογούν ή επισκευάζουν απτά καπιταλιστικά εμπορεύματα, αλλά και μια σειρά από άλλα καπιταλιστικά εμπορεύματα (που συνήθως κατατάσσονται στις «υπηρεσίες»). Με αυτή την έννοια υπάρχουν τμήματα της εργατικής τάξης: στις μεταφορές προσώπων και εμπορευμάτων, στον κλάδο της ενέργειας, στον κλάδο των επικοινωνιών, στον κλάδο εστίασης και στον τουρισμό, στον ιδιωτικό τομέα υγείας (νοσηλεύτες), σε φορείς επεξεργασίας δεδομένων, στη βιομηχανία της διασκέδασης και ψυχαγωγίας. Στην εργατική τάξη όμως εντάσσονται και αρκετοί εργαζόμενοι σε μη παραγωγικές δραστηριότητες στη σφαίρα της κυκλοφορίας και της πραγματοποίησης της υπεραξίας, γιατί ο περιορισμός του κόστους κυκλοφορίας (που μειώνει την ποσότητα υπεραξίας που διεκδικεί το εμπορικό ή τραπεζικό κεφάλαιο) σημαίνει την ένταση της απόσπασης υπερεργασίας: εντατικοποίηση ρυθμών, μισθολογική λιτότητα, πολλαπλά καθήκοντα, τυποποίηση εργασιών, εκμηχανισμός (νέες τεχνολογίες) της εργασιακής διαδικασίας. Η εκμετάλλευση αυτή είναι ειδικά καπιταλιστική γιατί εντάσσονται σε εργασιακές διαδικασίες αναγκαίες για την διευρυμένη αναπαραγωγή του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Το εύρος αυτών των προλεταριακών θέσεων καταδεικνύει τη θέση περί της αύξησης του πραγματικού μεγέθους της εργατικής τάξης στους σχηματισμούς του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού.

Η εργατική τάξη παραμένει πρωτοπόρα δύναμη μιας εν δυνάμει λαϊκής συμμαχίας. Εκτιμούμε ότι παρά τις αλλαγές που έχουν γίνει, παρά την ανάδειξη των «υπηρεσιών» (αρκετές από τις οποίες είναι στην πραγματικότητα καπιταλιστικοί κλάδοι), στις ιμπεριαλιστικές μητροπόλεις, παρά τη σημασία των νέων μικροαστικών στρωμάτων, και στους σχηματισμούς του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού συνεχίζει να υπάρχει, και να αυξάνεται η εργατική τάξη, έστω και αν αυτή δεν παίρνει τόσο τα χαρακτηριστικά ενός «κλασικού» βιομηχανικού προλεταριάτου (που σημειωτέον ότι αυξάνει με ταχύτατους ρυθμούς σε σχηματισμούς που στηρίζονται στην ένταση εργασίας), τόσο στις σύγχρονες εκδοχές αποειδικευμένης εργασίας, όσο και στις διάφορες πολυλειτουργικές εκδοχές. Ακόμη και η απόλυτη μείωση της απασχόλησης σε μερικούς κλάδους είναι στην πραγματικότητα ένδειξη του βαθέματος του καπιταλιστικού χαρακτήρα και της τεράστιας αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας (άρα και της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης).

Αυτό δε σημαίνει ότι εντάσσουμε στην εργατική τάξη τα στρώματα της νέας μικροαστικής τάξης. Τα στρώματα της μισθωτής διανοήσης τα χωρίζει ένα όριο από την εργατική τάξη: η πόλωσή τους προς τη μεριά της διανοητικής εργασίας και το σχεδιασμό, η κατοχή του μυστικού της γνώσης, ο πολιτικός και ιδεολογικός ρόλος τους στην παραγωγή. Ασκούν ταυτόχρονα λειτουργίες του συλλογικού εργαζόμενου (και αποτελούν ένδειξη του βαθύτατου του καπιταλιστικού καταμερισμού εργασίας και της κοινωνικοποίησης της παραγωγής) και λειτουργίες του συλλογικού καπιταλιστή. Αποτυπώνεται αυτό στην αντιφατικότητα των πολιτικών και ιδεολογικών πρακτικών τους, στο πώς εντάσσονται σε πλέγματα κοινωνικών συμμαχιών, στη συχνά εμφανιζόμενη «ψευδή συνείδηση» μιας διαφοράς από τους άμεσους παραγωγούς ή σε πρακτικές κοινωνικής ανόδου. Η ανάπτυξη αυτών των στρωμάτων - που είναι ίδιον και προϋπόθεση της διευρυμένης αναπαραγωγής του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής με την βαρύτητα της επιστημονικής γνώσης και την συνθετότητα των παραγωγικών διαδικασιών- συνεπάγεται την αναπαραγωγή και στο εσωτερικό τους εντονότατων πολώσεων και διακρίσεων ανάμεσα σε διανοητική και χειρωνακτική εργασία, διευθυντική και εκτελεστική.

Από την άλλη θα πρέπει να σταθούμε στην εντεινόμενη μισθωτοποίηση των νέων μικροαστικών στρωμάτων (και την αντίστοιχη υποχώρηση του αριθμού των «ελεύθερων επαγγελματιών»), την πόλωσή σημαντικού τμήματός τους σε θέσεις εκτελεστικές μέσα στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, τον περιορισμό προηγούμενων δυνατοτήτων ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας, την επιδείνωση των όρων πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας, το γεγονός ότι υφίστανται μορφές εκμετάλλευσης στα πλαίσια της συνολικής επίθεσης ενάντια στην εργασία. Αυτό δημιουργεί μια αντικειμενική κοινωνική πόλωσή τους προς την πλευρά των εργατικών στρωμάτων, επιτρέπει την απεύθυνσή τους προς αυτά με έναν σχετικά ενιαίο τρόπο ως «εργαζόμενων» και επιτρέπει άλλους όρους ένταξής τους σε μια εν δυνάμει λαϊκή συμμαχία. Χωρίς να υποτιμούμε τις πραγματικές αντιφάσεις που εξακολουθούν να διαπερνούν τις σχέσεις ανάμεσα σε αυτά τα στρώματα και την εργατική τάξη, είναι προφανές ότι διαμορφώνονται άλλοι όροι ταξικής ενότητας των δυνάμεων της εργασίας, για τη συγκρότηση συμμαχιών με την εργατική τάξη και την ανάπτυξη αντικαπιταλιστικών πολιτικών πρακτικών.

Οι τάσεις αυτές επιτρέπουν σήμερα να μιλήσουμε για τη μισθωτή εργασία ή τις δυνάμεις της εργασίας ως έκφραση μιας εν δυνάμει κοινωνικής συμμαχίας εντός της καπιταλιστικής παραγωγής ανάμεσα στην εργατική τάξη και μεγάλο μέρος των νέων μικροαστικών στρωμάτων και της μισθωτής διανοήσης, που μπορεί να αποτελέσει βασικό τμήμα μιας λαϊκής αντικαπιταλιστικής συμμαχίας. Η δυνατότητα να συγκροτηθεί αυτό το κοινωνικό μπλοκ των δυνάμεων της εργασίας, η κατεύθυνση που θα πάρει, οι πολιτικές και ιδεολογικές κατευθύνσεις που θα ηγεμονεύσουν σχετίζονται, σε τελική ανάλυση, με το εάν σε αυτή τη συμμαχία θα ηγεμονεύσει η εργατική τάξη και η ιδιαίτερη οπτική της (συλλογική σύγκρουση με το κεφάλαιο και όχι ατομική ανέλιξη, συνείδηση πρώτα εργαζόμενου και όχι «ειδικού» ή «επιστήμονα», συμμετοχή σε συνδικαλιστικές και διεκδικητικές πρακτικές, αποδοχή της προοπτικής – και της αναγκαιότητας– υπέρβασης του σημερινού καταμερισμού εργασίας).

63. Αυτό δεν σημαίνει ότι παραβλέπουμε τις τάσεις που είναι σε εξέλιξη για να αναιρέσουν τη δυνατότητα αυτή της ενότητας: Η αυξανόμενη ελαστικότητα και προσωρινότητα της εργασίας, ο πολλαπλασιασμός των άτυπων ή υβριδικών μορφών απασχόλησης, η εξατομίκευση των όρων εργασίας, η διάχυση των παραγωγικών δραστηριοτήτων και οι σύγχρονες ευέλικτες μορφές συγκεντροποίησης των επιχειρήσεων, όλα αυτά αντικειμενικά κάνουν πιο δύσκολη αυτή την ενότητα, ενώ ίδια κατεύθυνση συντελεί και η ιδεολογική προσπάθεια διαγραφής της πραγματικότητας της σύγχρονης εργατικής τάξης, μέσα από μια επίμονη αναπαραγωγή μιας πλασματικής εικόνας «μικροαστών» για το σύνολο της κοινωνίας. Από την άλλη, όμως, είναι σαφές ότι συνολικά έχουμε να κάνουμε με μια εργατική δύναμη που είναι πολύ πιο επιδέξια, πολύ πιο μορφωμένη (παρόλη την προσπάθεια κοινωνικής και πολιτικής απομόρφωσης) –ακόμη και όταν εγκλωβίζεται σε προσωρινές και επισφαλείς εργασίες–, με μεγαλύτερη εποπτεία και του αντικειμένου της και κατά συνέπεια εν δυνάμει πιο ικανή να έχει εκτίμηση και των δικών της παραγωγικών δυνατοτήτων και του βαθμού στον

οποίο αυτές αποτελούν αντικείμενο εκμετάλλευσης από τις δυνάμεις του κεφαλαίου, άρα και των δυνατοτήτων συλλογικής επανιδιοποίησης.

64. Αντίστοιχα, έχει ενδιαφέρον να δούμε και τους όρους της ηγεμονευόμενης αναπαραγωγής των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων: Παρότι αυτά τα στρώματα δεν παύουν να αναπαράγονται, μια που ποτέ δεν μπορούν πλήρως να απορροφηθούν από το μονοπωλιακό κεφάλαιο, εντούτοις υφίστανται όλο και μεγαλύτερη πίεση από αυτό. Αυτό συντελεί στο να καταφεύγουν όλο και περισσότερο στην ατομική (ή οικογενειακή) υπεραπασχόληση, για όλο και μικρότερες απολαβές, χωρίς ιδιαίτερα περιθώρια ανοδικής κινητικότητας. Ειδικά για τα αγροτικά στρώματα, έχει ενδιαφέρον να δούμε τους όρους με τους οποίους επιδεινώνεται η θέση των μικρών και μεσαίων μερίδων συνολικά, είτε μέσα από τις αλλαγές των μηχανισμών των επιδοτήσεων, είτε μέσα από τις αλλαγές στους όρους του διεθνούς εμπορίου, είτε μέσα από την πίεση από ισχυρότατους καπιταλιστικού ομίλους και ως προς τη διαχείριση του εξοπλισμού και ως προς τη διάθεση των προϊόντων.

Η ένταξη τέτοιων στρωμάτων, και ειδικά των αγροτικών, σε μια λαϊκή συμμαχία είναι εφικτή στο βαθμό που αντιμετωπίζουν όρους πραγματικής κοινωνικής απαξίωσης από την κυρίαρχη πολιτική. Αυτό διαμορφώνει όρους αντικειμενικής σύγκλισης με τις δυνάμεις της εργασίας. Από την άλλη, είναι προφανές ότι το περιεχόμενο και οι όροι αυτής της συμμαχίας δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνουν και μια ευρύτερη επανεξέταση των όρων ένταξης αυτών των στρωμάτων στον καταμερισμό εργασίας, την αμφισβήτηση του σημερινού μοντέλου αγροτικής ανάπτυξης, την έμφαση σε μια ανανεωμένη εκδοχή συνεταιριστικής οργάνωσης και δράσης, τη διατύπωση εναλλακτικών μορφών διανομής των αγροτικών προϊόντων, το συνυπολογισμό περιβαλλοντικών παραμέτρων.

65. Η προσέγγιση των αντικειμενικών υλικών όρων αναπαραγωγής των ταξικών στρωμάτων αναδεικνύει έτσι πραγματικές δυνατότητες, αλλά και πραγματικές αντιφάσεις: Η πόλωση προς την πλευρά της μισθωτής εκμετάλλευσης όλο και περισσότερων στρωμάτων, η μεγαλύτερη πόλωση ανάμεσα σε πλούτο και φτώχεια, ως αποτέλεσμα και της τεράστιας αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, η αναβάθμιση του μέσου μορφωτικού επιπέδου του συλλογικού εργαζόμενου, οι νέες δυνατότητες επικοινωνίας και η ανάδυση «ηλεκτρονικών κοινοτήτων», η αντικειμενική σύγκλιση ανάμεσα σε εργατικά στρώματα, κομμάτια της νέας μικροαστικής τάξης, αλλά και ένα φάσμα από εκδοχές «αυτοαπασχολούμενων», όλα αυτά είναι παράμετροι που μπορούν να αποτελέσουν αφετηρίες της ανασύνθεσης μιας αντικαπιταλιστικής πολιτικής. Η διάχυση στο χώρο, η συχνή κοινωνική (αλλά και εθνική) απόσταση ανάμεσα στα διαφορετικά κομμάτια του συλλογικού εργαζόμενου, η διαμόρφωση μικρότερων εργασιακών χώρων και αποσπασματικών μορφών ένταξης στην παραγωγική διαδικασία, η νομιμοποίηση της ελαστικής εργασίας στο όνομα φαντασιακών σχημάτων ανοδικής κινητικότητας, η απόσταση ανάμεσα στο επιβιωτικό κοσμοείδωλο των στρωμάτων της χειρωνακτικής εργασίας και την ασφυκτική πίεση που υφίσταται και τις διαφορετικές πιο «δημιουργικές» προσλαμβάνουσες και ευαισθησίες των στρωμάτων της νέας μικροαστικής τάξης, όλα αυτά είναι νέες αντιφάσεις με τις οποίες καλείται να αναμετρηθεί μια σύγχρονη ριζοσπαστική αριστερά.

66. Σε αυτές τις αντικειμενικές «κοινωνιολογικές» παραμέτρους θα πρέπει να προσθέσουμε και σημαντικότερους ιδεολογικούς μετασχηματισμούς: Η αποτυχία των εγχειρημάτων επαναστατικής μετάβασης, η δυσφήμιση της ίδιας της επαναστατικής ιδέας, η κρίση και η μετάλλαξη όσων πολιτικών σχηματισμών σε μια προηγούμενη περίοδο ορίστηκαν γύρω από την αντίθεση στον καπιταλισμό, όλα αυτά έχουν αφήσει αντικειμενικά ίχνη που δεν έχουν ακόμη αντιστραφεί. Η υποχώρηση των οργανώσεων του εργατικού κινήματος, αλλά και της εμπειρίας, της γνώσης που άφηναν οι ίδιοι οι αγώνες, σε συνδυασμό με τις μετατοπίσεις της αστικής ιδεολογίας προς το συνδυασμό ανάμεσα σε έναν επιθετικό νεοφιλελευθερισμό, τις αυξανόμενες τάσεις εξατομίκευσης, την μετατόπιση των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους προς την αναπαραγωγή ενός «μεταμοντέρνου» ηδονισμού που προνομιμοποιεί το πρόσκαιρο και το άμεσο, όλα αυτά συντελούν στην αναπαραγωγή μιας εντονότερης παρά ποτέ κοινωνικής απομόρφωσης, με βασικό στοιχείο την αποσπασματικότητα, τη μερικότητα την

αδυναμία ενσωμάτωσης της ατομικής κοινωνικής ύπαρξης σε μια συνολικότερη ερμηνεία, «αφήγηση» και κατανόηση των κοινωνικών μηχανισμών που την καθορίζουν

67. Οι μετασχηματισμοί αυτοί στο ιδεολογικό επίπεδο έχουν ενισχυθεί και από πολιτικούς μετασχηματισμούς: Η ομογενοποίηση των κομμάτων εξουσίας, η αποκρυστάλλωση στο εσωτερικό των κρατικών μηχανισμών μιας επιθετικής στρατηγικής αναδιάρθρωσεων, η αναίρεση προηγούμενων κατακτήσεων, επιτείνουν την αίσθηση ότι δεν μπορεί να υπάρξει εναλλακτική λύση, ακόμη και με την έννοια μιας εναλλακτικής *αστικής* λύσης, ενώ ο εντονότερος πολιτικοστρατιωτικός παρεμβατισμός, η διαμόρφωση ενός τεράστιου στρατιωτικού και κατασταλτικού οπλοστασίου, καθώς και η αίσθηση ότι δεν υπάρχει μια δύναμη που να μπορεί να αντιπαρατεθεί συνολικά με την ισχύ του ιμπεριαλισμού, όλα αυτά συντελούν στην εγγραφή των ιδεολογικών αποτελεσμάτων που αναφέρθηκαν πιο πάνω.

68. Το σύνολο των αναδιάρθρωσεων που έχουν συντελεστεί, οι αντιφάσεις και τα όρια και του υπαρκτού εργατικού κινήματος και της αριστεράς του, φέρνουν οποιαδήποτε πολιτική συλλογικότητα θέλει να αναφέρεται στην επαναστατική προοπτική αντιμέτωπη με πραγματικά ερωτήματα και διλήμματα, απέναντι στα οποία καλείται να πάρει ξεκάθαρες απαντήσεις

α) Το πρώτο ερώτημα αφορά το κατά πόσον μπορεί να συλλάβει και να εκτελέσει ένα πολιτικό σχέδιο που θα συμπεριλάβει εκτός από την πολιτική ενότητα και την εμβάθυνση και εμπλουτισμό του θεωρητικού και ιδεολογικού οπλοστασίου της επαναστατικής αριστεράς και την συγκρότηση του σύγχρονου κοινωνικού επαναστατικού υποκειμένου. Με αυτήν την έννοια, μια σύγχρονη επαναστατική αριστερή πρόταση οφείλει να συμπεριλάβει και να στηρίζεται στην διατύπωση μιας διαδικασίας επαναδημιουργίας και του «λαού της αριστεράς» και όχι μόνο της πολιτικής έκφρασής της, της επανίδρυσης και του εργατικού κινήματος, καθοδηγώντας μεγάλες ταξικές συγκρούσεις, εμπλεκόμενη με πραγματικές μάζες, τροποποιώντας τις αντιλήψεις και πρακτικές τους και κατατείνοντας στην ανάκτηση εκ μέρους τους της ταξικής αυτοπεποίθησης όχι μόνο για το πολιτικό επίπεδο (ότι, δηλαδή, μπορούν να επιβάλλουν διαφορετικές πολιτικές) αλλά και στο ίδιο το κοινωνικό επίπεδο (αρθρώνοντας το αίτημα της ανάκτησης μέρους του ελέγχου στην ίδια τη διαδικασία παραγωγής αποκαθιστώντας τις έστω εν μέρει στο ρόλο του υποκειμένου της εργασίας). Η πολιτική αυτή στρατηγική είναι επιλογή εν πολλοίς αντίθετη με μια αντίληψη πολιτικής ενότητας της αριστεράς που θα επιχειρήσει εξωτερικά εν συνεχεία να απευθυνθεί στο κοινωνικό δυναμικό που είτε άλλες δυνάμεις (π.χ. του ρεφορμισμού) συγκροτούν πολιτικά στα πλαίσια των ιδιαίτερων δικών τους μπλοκ είτε υφίσταται σε διάχυτη μορφή στο κοινωνικό πεδίο.

β) Το δεύτερο ερώτημα αφορά το κατά πόσον μπορεί στα πλαίσια του παραπάνω πολιτικού σχεδίου να σκιαγραφήσει το σύγχρονο επαναστατικό υποκείμενο ιχνηλατώντας τα πρωτοπόρα εκείνα κοινωνικά στρώματα που μπορούν να αποτελέσουν κρίκους της λαϊκής κοινωνικής και πολιτικής συμμαχίας. Και πάλι, εδώ, η στρατηγική αυτή ενέχει ασαφείς επιλογές. Για παράδειγμα, σηματοδοτεί μια τελείως διακριτή κατεύθυνση η πολιτική ρητορική περί της αναγκαιότητας συγκρότησης «της γης των κολασμένων», των λούμπεν ή πλέον αποδιάρθρωμένων κομματιών της εργασίας, με μια άλλη κατεύθυνση που θα αναγνώριζε την αναγκαιότητα συγκρότησης των τμημάτων εκείνων του συλλογικού εργαζόμενου με την πλέον συμπαγή οργάνωση, την καλύτερη προστασία του εργασιακού τους συμβολαίου, την μεγαλύτερη συνειδητοποίηση του ρόλου τους στην παραγωγή, την ευρύτερη εποπτεία της εργασιακής αλυσίδας παραγωγής και τον υψηλότερο βαθμό εξειδίκευσης και συνολικής (κοινωνικής και τεχνικής – όχι κατ' ανάγκην εκπαιδευτικής) μόρφωσης. Επίσης, μια τέτοια στρατηγική όπως η τελευταία θα επικέντρωνε στην προσπάθεια απόκρουσης συντεχνιακών λογικών σε αυτά ακριβώς τα τμήματα της εργατικής τάξης και των συμμάχων τους ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων και προβολής σε αυτά των ιδεολογικών όρων συγκρότησης ταξικής συμμαχίας με τα πλέον αδύναμα κομμάτια της τάξης και της λαϊκής συμμαχίας ευρύτερα.

γ) Το τρίτο ερώτημα αφορά το κατά πόσον μπορεί να αρθρώσει για τον εαυτό της κατ' αρχήν και εν συνεχεία να προωθήσει σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα την συνείδηση ότι πρόκειται για ένα επαναστατικό υποκείμενο που δρα εντός της εργασίας και όχι εξωτερικά από αυτήν – κι αυτό έχει

άμεση σχέση με τα παραπάνω. Το κρίσιμο ζήτημα σε θεωρητικό επίπεδο είναι εάν μπορούμε να ορίσουμε μια θεωρία και μια πολιτική πρακτική ως εργατική, με βάση το ότι εκπορεύεται από την ίδια την ταξική θέση της εργατικής τάξης στον καπιταλισμό και όχι ως «κοινωνικά δίκαιη» ή «ηθική». Σε πρακτικό επίπεδο, τώρα, το ίδιο δίλημμα παρουσιάζεται με πολλαπλές μορφές από το επίπεδο της συγκρότησης του επαναστατικού υποκειμένου (εάν έχουμε να κάνουμε με ένα πολιτικό υποκείμενο οργανικά δεμένο με μια κοινωνική συμμαχία ή με ένα πολιτικό μόρφωμα του οποίου παγκοινωνική απεύθυνση στηρίζεται στην εξωτερικότητα ως προς στις λαϊκές δυνάμεις), στο επίπεδο της αυτοσυνείδησης των πρωτοπόρων τμημάτων των εργατικής τάξης και των σύμμαχών της στρωμάτων (εάν είναι εργαζόμενοι ή ατομικές ιδιαιτερότητες) έως το επίπεδο της συλλογικής συγκρότησης των πολιτικών συλλογικοτήτων της επαναστατικής αριστεράς και της ατομικής αυτοσυνείδησης των μελών τους (εάν είναι πρωτοπορία εργαζομένων ή διανοούμενοι σε εξωτερική σχέση προς την ίδια την τάξη). Και σε αυτά τα διλήμματα οι απαντήσεις της κάθε συλλογικότητας είναι αναπόφευκτες ακόμα και όταν κάποια φαίνεται να αγνοεί ή να διασκεδάζει τα ενδεχόμενα καθώς απαντήσεις δίνονται και στην πράξη καθημερινά.

Όλα αυτά συνεπάγονται κρίσιμες οριοθετήσεις για την αντικαπιταλιστική στρατηγική:

69. Δεν μπορεί να υπάρξει μεσοπρόθεσμα επαρκής αναπαραγωγή αντικαπιταλιστικών μορφών χωρίς έστω και μερική τροποποίηση των όρων της τρέχουσας κοινωνικής και πολιτικής «οντολογίας» της εργασίας: το ξεδίπλωμα μαζικών αγώνων για την κατοχύρωση ξανά δικαιωμάτων σε ένα σταθερό συμβόλαιο εργασίας, ο περιορισμός της κινητικότητας, η σχετική μείωση του χρόνου εργασίας (πρωτίστως ως πραγματικός συνολικός χρόνος εργασίας), η απόδοση του status του μισθωτού σε ένα φάσμα από «αυτοαπασχολούμενους», η επιστροφή στοιχειωδών δικαιωμάτων μέσα στους εργασιακούς χώρους γίνονται αναγκαίες προϋποθέσεις για να μπορούν –με πραγματικούς και όχι φαντασιακούς όρους– ευρύτερα κομμάτια εργαζομένων να αναγνωρίζονται σε ένα αίτημα κοινωνικού μετασχηματισμού.

70. Δεν μπορεί να υπάρξει μαζική στροφή προς μια αντικαπιταλιστική κατεύθυνση χωρίς να ανασυγκροτηθούν μορφές και πρακτικές συλλογικής εκπροσώπησης και ανασυγκρότησης της εργατικής τάξης και δυναμικά της εργατικής αντιηγεμονίας. Σε αντίθεση με μια κάπως «χιλιαστική» αντίληψη της πολιτικής στράτευσης ως στιγμιαίας απόφασης για «ολοκληρωτική» στράτευση στην υπόθεση της επανάστασης που είναι αρκετά οικεία στον αριστερισμό, θα πρέπει να προκρίνουμε μια πιο πραγματική διαδικασία συγκρότησης πραγματικών πρακτικών ικανών να μετασχηματίσουν την καθημερινότητα με τρόπο απτό. Αυτό σημαίνει ότι ζητήματα όπως η ανασυγκρότηση συνδικαλιστικών μορφών, η ανάπτυξη ενός ολόκληρου φάσματος ξανά θεσμών εργατικής και κοινωνικής διεκδίκησης, αλληλοβοήθειας, αυτομόρφωσης, δεν αποτελεί απλώς «τεχνικό» καθήκον, αλλά πρώτη προτεραιότητα. Αντίστοιχα, αυτό δίνει και μια άλλη διάσταση στο ερώτημα της διαμόρφωσης αντικαπιταλιστικών πολιτικών μορφωμάτων. Ενάντια σε μια φαντασιακή εικόνα του κόμματος ως στρατού, ή την αντίληψή του ως μια συνεχή εναλλαγή πρακτικών καθηκόντων και κινηματικών εκφράσεων, θα πρέπει ακριβώς να το δούμε ξανά ως ένα χώρο εργατικής αντιηγεμονίας, ως έναν πολιτικό και ιδεολογικό μηχανισμό αντίρροπό προς την σύγχρονη καπιταλιστική καθημερινότητα, ως ένα πεδίο όπου θα μπορούν ευρύτερα τμήματα των λαϊκών μαζών να δοκιμάζουν από τώρα μορφές συλλογικού μετασχηματισμού της ζωής, αναπαραγωγής διαφορετικών προτύπων και στάσεων ζωής, γνωριμίας με ένα διαφορετικό πολιτισμό.

71. Δεν μπορεί να προχωρήσει η διαμόρφωση μιας σύγχρονης λαϊκής συμμαχίας χωρίς πραγματικούς μετασχηματισμούς και στους όρους συγκρότησης των ίδιων των κοινωνικών κομματιών που αυτή περιλαμβάνει. Αυτό εξειδικεύεται σε μια σειρά από τομές: Το σπάσιμο της επιβιωτικής νοοτροπίας και της ανασφάλειας μεγάλου μέρους των προλεταριακών στρωμάτων, που μετασχηματίζεται σε δυσπιστία απέναντι σε κάθε μορφή πολιτικής στράτευσης. Η αντιμετώπιση όλων των αποτελεσμάτων φαντασιακής ανοδικής κινητικότητας, συχνά και ελιτισμού, που διαπερνά μεγάλο μέρος των στρωμάτων της νέας μικροαστικής τάξης. Η υπέρβαση των αποτελεσμάτων που η μικρή

ιδιοκτησία αναπαράγει σε μεγάλο μέρος των παραδοσιακών μικροαστικών στρωμάτων. Σημαίνει, επίσης, την προσπάθεια να αντιμετωπίζεται η αναπαραγωγή στοιχείων του μικροαστικού ειδώλου (ατομισμός, ανέλιξη, συνδυασμός ανάμεσα στην εξέγερση και την υποταγή) εντός της λαϊκής συμμαχίας, αλλά και εντός των προλεταριακών στρωμάτων. Για όλους αυτούς τους λόγους είναι ιδιαίτερα κρίσιμο το ερώτημα της διαμόρφωσης μιας σύγχρονης εργατικής και λαϊκής συνείδησης, ενός συνόλου από αναγνώσεις που θα διαμορφώνουν ένα διαφορετικό κοσμοείδωλο και θα αποτυπώνουν (και σε επίπεδο ιδεολογικών αναπαραστάσεων και σε επίπεδο συγκεκριμένων πρακτικών) έναν πραγματικό μετασχηματισμό του τρόπου με τον οποίο ευρύτερα στρώματα ορίζουν τον εαυτό τους. Αυτός ο μετασχηματισμός πρέπει να γίνει και προς τις δύο κατευθύνσεις: και προς την αναγκαία υπέρβαση της μερικότητας και της αποσπασματικότητας που διαπερνά συχνά τη σύγχρονη προλεταριακή πραγματικότητα, και προς την αναγκαία αμφισβήτηση όψεων της κοινωνικής λειτουργίας των νέων μικροαστικών στρωμάτων μέσα στην παραγωγή και στην αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων εξουσίας. Και σε αυτή την κατεύθυνση μπορούν να συμβάλει τόσο το ξεδίπλωμα διεκδικητικών αγώνων και αντίστοιχων συλλογικών συνδικαλιστικών μορφών, όσο και η ανάπτυξη σύγχρονων μορφών αριστερής πολιτικής ένταξης.

72. Απαιτείται, έτσι, και μια ορισμένη ιεράρχηση κοινωνικών και πολιτικών βημάτων στην προώθηση μιας λαϊκής αντικαπιταλιστικής συμμαχίας. Άλλωστε, όπως είπαμε και πιο πάνω, είναι σαφές ότι εμείς διαχωριζόμαστε από τρεις, κατά τη γνώμη μας, αποκλίσεις που αναπαράγονται με διάφορους τρόπους: Την αντίληψη ότι η αντικαπιταλιστική συμμαχία συγκροτείται πρωτίστως μέσα από μια κεντρική πολιτική έγκληση που θα διαμορφώνει μια *πολιτική* ενότητα εξατομικευμένων κατά τ' άλλα «αδικημένων». Την αντίληψη ότι με ένα γραμμικό τρόπο το μέγεθος της εκμετάλλευσης και της «αδικίας» μπορεί να μετατραπεί σε εξεγερτικότητα. Την αντίληψη ότι σήμερα στοιχεία όπως η αποσπασματικότητα, η ελαστικότητα, η προσωρινότητα ενέχουν και μια νομαδική τάση για «ελευθερία». Αντίθετα, εμείς θεωρούμε ότι μπορούμε να δούμε εκείνα τα κομμάτια μέσα στους εργαζόμενους που μπορούν να έχουν πρωτοπόρο ρόλο και αυτό βάζει σαφείς προτεραιότητες και για την πολιτική και για τη συνδικαλιστική δουλειά. Επιμένουμε έτσι ότι:

Εξακολουθεί να έχει τεράστια σημασία η διατήρηση (και ριζοσπαστικοποίηση) συνδικαλιστικών πρακτικών σε εκείνα τα τμήματα εργαζομένων (στην ελληνική περίπτωση κυρίως στις ΔΕΚΟ και στο δημόσιο) που έχουν διατηρήσει ισχυρή συνδικαλιστική πυκνότητα και στοιχεία μαχητικότητας. Πόσο μάλλον που πρόκειται για μεγάλους εργασιακούς χώρους, με ένα συλλογικό εργαζόμενο ιδιαίτερα επιδέξιο, έμπειρο και μορφωμένο, με μεγάλο βαθμό επίγνωσης της συνολικής παραγωγικής διαδικασίας και ταυτόχρονα, σε άλλοτε άλλο βαθμό, στοιχεία ενός αισθήματος συλλογικής κοινωνικής ευθύνης απέναντι στον υπόλοιπο εργαζόμενο λαό. Αυτά αναδεικνύουν τη σημασία και της συνδικαλιστικής παρέμβασης σε αυτό το χώρο, αλλά και της ανάγκης να αποτραπούν κρίσιμες αναδιρθρώσεις (επιχειρηματοποίηση, ιδιωτικοποίηση κ.λπ.) που δεν υπακούν μόνο σε οικονομοτεχνικές απαιτήσεις αλλά και στην πολιτική σκοπιμότητα να αναιρεθούν τα παραπάνω χαρακτηριστικά.

Όμως, αυτός ο κόμβος κινδυνεύει να μείνει μετέωρος, ή να πάρει, ως προς το συνολικό συσχετισμό δύναμης εάν δεν υπάρξει μια κρίσιμη τομή: Να μπορέσουν να αναπτυχθούν μαζικές διεκδικητικές πρακτικές σε ένα μεγάλο φάσμα εργαζομένων σε κλάδους που κυρίως στηρίζονται στην ένταση κεφαλαίου, τις τεχνολογικές και παραγωγικές καινοτομίες, τις αναβαθμισμένες δεξιότητες. Αυτά τα κομμάτια, που μπορεί κανείς να τα βρει στον κλάδο των κατασκευών, στις αναδιρθρωμένες βιομηχανίες, σε μεγάλο μέρος των υπηρεσιών, και τα οποία περιλαμβάνουν και εργατικά στρώματα και κομμάτια της νέας μικροαστικής τάξης, συγκροτούν σήμερα, αντικειμενικά, την πρωτοπορία του συλλογικού εργαζόμενου με όρους της εσωτερικής διάρθρωσης και της παραγωγικής ικανότητας, την ίδια στιγμή υφίστανται το σύνολο της επίθεσης του κεφαλαίου, είτε αυτό αφορά την ελαστικοποίηση του συμβολαίου εργασίας, είτε την ιδεολογική επίθεση (ατομικισμός, ανταγωνισμός, αλλά και «φαντασιακός» καταναλωτισμός). Το εάν σε αυτά ακριβώς τα κομμάτια μπορέσει να υπάρξει αντιστροφή του τωρινού πολιτικού και ιδεολογικού συσχετισμού και επιστρέψουν συλλογικές

πρακτικές και αναφορές (κάτι που φυσικά θα γίνει με μια διαλεκτική κοινωνικής και πολιτικής παρέμβασης) είναι μία κρίσιμη παράμετρος που θα επηρεάσει συνολικά τις ταξικές σχέσεις στον τόπο μας. Και πρέπει να πούμε εδώ, ότι απέναντι σε αυτή την πρόκληση οι υπάρχουσες δυνάμεις της αριστεράς, προσανατολισμένες είτε στην αποκλειστικά πολιτική απεύθυνση, είτε στις μάχες οπισθοφυλακής σε κομμάτια που ήδη έχουν κατακτήσεις, αποδεικνύονται μάλλον ανεπαρκείς. Αντίθετα, εκείνες οι δυνάμεις της αριστεράς που θα μπορέσουν να απαντήσουν στο ερώτημα του μετασχηματισμού των όρων αναγνώρισης και συλλογικής διεκδίκησης αυτών ακριβώς των κοινωνικών κομματιών θα είναι πιο κοντά στη συνολικότερη σήμερα απάντηση στο ερώτημα για το ποια πολιτική γραμμή θα συνεισφέρει στην ανασυγκρότηση μιας λαϊκής συμμαχίας.

Τα παραπάνω δεν μειώνουν τη σημασία που έχει η απεύθυνση και σε όλο το φάσμα της ελαστικής και ανασφαλούς σύγχρονης «ανειδίκευτης» εργασίας. Μόνο που οι δυσκολίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν είναι πολύ περισσότερες και τα αποτελέσματα θα είναι για ένα μεγάλο διάστημα άνιστα. Και σε αυτό το χώρο θα μετρήσει ιδιαίτερα η πρωτοβουλία εκείνων των κομματιών που θα έχουν σχετικά μεγαλύτερη εμπειρία και επιδεξιότητα. Αντίστοιχα, όμως, έχει σημασία και το εάν και κατά πόσο αυτά τα κομμάτια αυτά θα μπορέσουν να έχουν μια συναδελφική και όχι ανταγωνιστική σχέση προς τα κομμάτια με πιο ελαστική σχέση

Στο ίδιο πλαίσιο, υπάρχει και το ζήτημα της μεταναστευτικής εργασίας: Είναι πραγματική πρόκληση για τη συγκρότηση μιας λαϊκής συμμαχίας το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος, ιδιαίτερα στις αμιγώς προλεταριακές θέσεις βρίσκεται αφενός σε ένα καθεστώς θεσμικής αβεβαιότητας και ανασφάλειας, αφετέρου σε μια απόσταση (ως προς τις συλλογικές αναγνωρίσεις) από τον κύριο όγκο της λαϊκής συμμαχίας. Ακριβώς γι' αυτό το λόγο, η πολιτική παρέμβαση απέναντι στο πρόβλημα της μεταναστευτικής εργασίας δεν θα πρέπει να είναι τόσο η εμμονή στην κατοχύρωση ή αναγνώριση της δικαιώματος στην «πολυπολιτισμικότητα» όσο η προσπάθεια για να αποκτήσουν πλήρη πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα οι ξένοι εργάτες.

73. Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να απαντήσουμε και σε ένα βασικό πρόβλημα που καλούνται σήμερα να απαντήσουν οι περισσότερες τάσεις της ριζοσπαστικής αριστεράς (αλλά και μεγάλο μέρος της αριστεράς συνολικά): Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει για την προσπάθεια συγκρότησης μιας λαϊκής αντικαπιταλιστικής συμμαχίας το γεγονός ότι αυτές οι τάσεις κυρίως αναπαράγονται μέσα σε χώρους της νέας μικροαστικής τάξης (λόγω και του οργανικού δεσμού τους με τη φοιτητική νεολαία ως βασικό χώρο στρατολόγησης) ή ευρύτερα της διανοητικής εργασίας; Από αρκετές απόψεις, ρητά ή άρρητα, αυτό που πρυτανεύει είναι ότι αυτή η κοινωνική σύνθεση συνεπάγεται ότι η ριζοσπαστική αριστερά πρέπει πρωτίστως να έχει μια εξωτερική, κεντρική πολιτική απεύθυνση προς το σύνολο του «λαού», ως δύναμη οργανικοί διανοούμενοι της τάξης και αυτό συνεπάγεται ένα συνολικότερο αναπροσανατολισμό προς όφελος κεντρικών πολιτικών παρεμβάσεων και μια λογική καμπάνιας. Απέναντι σε αυτό εμείς θεωρούμε ότι σήμερα ακόμη και αυτή η ομολογουμένως μονόπλευρη κοινωνική σύνθεση μπορεί να αξιοποιηθεί για την απόκτηση πρόσβασης στην ίδια την εργατική τάξη: Η πόλωση προς κάτω μεγάλου μέρους της διανοητικής εργασίας, η μισθωτοποίηση, η συνύπαρξη εντός του συλλογικού εργαζόμενου με αμιγώς προλεταριακά στρώματα, η αντικειμενική κοινότητα συμφερόντων απέναντι στην πολιτική κυβέρνηση και εργοδοσίας, ο χαρακτήρας που παίρνει σήμερα η συλλογική αναπαράσταση του «εργαζόμενου», σε αρκετές περιπτώσεις το ίδιο το γεγονός ότι η κατοχή ανώτερης μόρφωσης παραπέμπει περισσότερο σε επιπλέον επιδεξιότητα παρά σε διάβαση ενός ταξικού φράγματος, όλα αυτά δίνουν νέες δυνατότητες για την απεύθυνση συνολικά στην εργατική τάξη, για την ανάπτυξη κοινών διεκδικητικών πρακτικών, για τη συγκρότηση δεσμών αγωνιστικής –και προοπτικά πολιτικής– ενότητας. Και εδώ η ανάπτυξη μαζικών συνδικαλιστικών πρακτικών, και μια λογική δράσης *εσωτερικά* προς το εργατικό κίνημα είναι αυτή που μπορεί να επιτρέψει αυτή τη διαφορετική κατεύθυνση. Άλλωστε, η κατεύθυνση που θα πάρουν συνολικά τα στρώματα της μισθωτής διάνοησης (ή συνολικά των εργαζόμενων με πιο «διανοητικά» χαρακτηριστικά), το εάν θα υπαχθούν στην αστική ιδεολογική ηγεμονία μέσω μιας εν πολλοίς φαντασιακής αίγλης οραμάτων ανοδικής κινητικότητας ή εάν θα πολωθούν προς μια κατεύθυνση σύγκρουσης με την αστική πολιτική και ένταξης σε μια λαϊκή

συμμαχία, θα επηρεάσει συνολικά τον ταξικό συσχετισμό. Αυτό δίνει και στις τωρινές προσπάθειες για την ανασυγκρότηση συνδικαλιστικών πρακτικών από τη μεριά της ριζοσπαστικής αριστεράς έναν ευρύτερο, πιο στρατηγικό προσανατολισμό.

74. Δεν μπορεί, όμως, να γίνει μόνιμη μια αποστοίχιση των λαϊκών μαζών από το επίσημο πολιτικό σκηνικό εάν δεν μπορούν βασικές πολιτικές πλευρές ενός αντικαπιταλιστικού προγράμματος πάλης να γίνονται κομμάτι της σύγχρονης λαϊκής αυτοσυνείδησης. Σε όλες τις μεγάλες στιγμές του εργατικού και αριστερού κινήματος, με όλες τις αντιφάσεις και τις αναπόφευκτες επιδράσεις της αστικής ιδεολογίας, υπήρχε πάντοτε –και αποτελούσε παράγοντα που ενίσχυε την απήχηση και την ακτινοβολία του επαναστατικού κινήματος– μια σχετικά πειστική (και όχι εγκεφαλική) περιγραφή μιας διαφορετικής κοινωνικής πραγματικότητας, ένα σύνολο απτών στόχων που να συμπυκνώνουν ένα αίτημα επανιδιοποίησης των κοινωνικών παραγωγικών πόρων και συλλογικής κοινωνικής αυτοδιεύθυνσης. Έχει σημασία, όμως, να τονίσουμε ότι αυτή η διαδικασία οφείλει να είναι *εσωτερική* προς τις ίδιες τις πρακτικές των μαζών, να προεκτείνει τις τάσεις που αναδύονται μέσα από τους ίδιους τους αγώνες, να δοκιμάζεται μέσα σε πραγματικές κινηματικές εμπειρίες.

Αυτό στις μέρες πρέπει να κινηθεί σε μια διπλή κατεύθυνση:

75. Από τη μια να υπάρξει μια επαναπροβολή και επανεπιβεβαίωση της ανάγκης για επαναστατική ρήξη και ανατροπή των καπιταλιστικών σχέσεων εξουσίας και εκμετάλλευσης. Προφανώς και ισχύει ότι η επεξεργασία ενός *επαναστατικού* προγράμματος μετάβασης δεν μπορεί να υπάρξει με τις σημερινές μορφές και κλίμακες που έχει η υπαρκτή ριζοσπαστική αριστερά. Αυτό, όμως, δεν αναιρεί την ανάγκη να υπάρξει η προβολή κρίσιμων οριοθετήσεων που πρέπει να αρχίσουν να προβάλλονται κρίσιμοι στόχοι: επαναστατική ρήξη και ανατροπή, συλλογική επανιδιοποίηση και αυτοδιαχείριση των μέσων παραγωγής, πραγματικός κοινωνικός σχεδιασμός και προγραμματισμός, σπάσιμο του κρατικού μηχανισμού ως διακριτού καταπιεστικού κελύφους και ανάπτυξη πρακτικών ενός «ένοπλου λαού», υπέρβαση της αστικής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και ξεδίπλωμα νέων μορφών δημοκρατικής διαδικασίας και απόφασης με έμφαση στην άμεση δημοκρατία, τη διαρκή λογοδοσία, την ανακλητότητα, απελευθέρωση συλλογικών κοινωνικών παραγωγικών και πολιτισμικών δυνάμεων, κοινωνικοποίηση της τεχνικής και επιστημονικής γνώσης και πάλη για την υπέρβαση του διαχωρισμού διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας.

76. Από την άλλη να υπάρξει όλη εκείνη η επεξεργασία ενός συνόλου από ενδιάμεσους στόχους που να μπορούν να συγκροτούν το όριο των σημερινών άμεσων διεκδικήσεων, να συμπυκνώνουν μια δυνατότητα όξυνσης στο έπακρο των καπιταλιστικών σχέσεων εξουσίας, να ορίζουν την απαίτηση πραγματικά τα «πράγματα να πάνε αλλιώς», να σπάνε τη λογική ότι τίποτα δεν μπορεί να αλλάξει, να μετασχηματίζουν τη δυσaréσκεια ή τη διαμαρτυρία σε συνολική απαίτηση: Ριζική αναδιανομή εισοδήματος, μείωση του χρόνου εργασίας, κοινωνικός έλεγχος κρίσιμων κλάδων και τμημάτων της παραγωγής και της αναπαραγωγής, περιορισμός του διευθυντικού δικαιώματος και της εξουσίας στην παραγωγή, επέκταση του κοινωνικού κράτους και των δωρεάν παροχών, διεύρυνση των πραγματικών εκπαιδευτικών δυνατοτήτων, φραγμοί απέναντι στη διαρκή άσκηση πιέσεων από τη διεθνοποίηση του κεφαλαίου (σε όλα αυτά επανερχόμαστε και στο τέταρτο μέρος των θέσεων).

77. Η ανασύνθεση σήμερα ενός αντικαπιταλιστικού κινήματος δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα μιας αυθόρμητης κοινωνικής διαδικασίας. Ούτε μπορεί να προέλθει από έναν πολιτικό βολонταρισμό. Απαιτεί το ξεδίπλωμα μιας πραγματικής *πολιτικής στρατηγικής* που να μπορεί να συνταιριάζει την ανάπτυξη αντιστάσεων και κινημάτων και τη συγκρότηση συνδικαλιστικών μορφών με τη διαμόρφωση εκείνων των πολιτικών μορφών που θα μπορούν να στρατεύσουν ένα ευρύτερο δυναμικό, να αξιοποιούν την εμπειρία και τις αναζητήσεις του και συνάμα να τροποποιούν τους πολιτικούς και ιδεολογικούς όρους συγκρότησής του, και την αναζήτηση όρων ώστε όλα αυτά να εκφράζονται με όρους κεντρικής πολιτικής στοχοθεσία και καταγραφής.

78. Αυτή η πολιτική στρατηγική σήμερα προϋποθέτει κρίσιμες πολιτικές οριοθετήσεις:

α) Από όλες τις παραλλαγές της σύγχρονης σοσιαλδημοκρατίας και από κάθε πιθανότητα συνεργασίας σε κυβερνητικό επίπεδο μαζί της: Πρώτον, γιατί σήμερα δεν υπάρχουν αντικειμενικοί όροι για την διαμόρφωση μιας εναλλακτικής κυβερνητικής πολιτικής, που να εκφράζει μια διαφορετική κοινωνική συμμαχία. Δεύτερον, γιατί οι κύριοι σχηματισμοί της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας δείχνουν να απεμπολούν ακόμη και αυτή τη λογική της ταξικής συνεργασίας, προς όφελος της ανάδειξης της σοσιαλδημοκρατίας στην πιο επιθετική και τολμηρή δύναμη προώθησης των αναδιαρθρώσεων. Τρίτον, γιατί ακόμη και αριστερόστροφες φαινομενικά κυβερνητικές προτάσεις γρήγορα συμμορφώθηκαν με τις απαιτήσεις της αναδιάρθρωσης και της διεθνοποίησης.

β) Από τις διάφορες παραλλαγές του κομμουνιστικού ή κομμουνιστικής προέλευσης ρεφορμισμού (όπως είναι για παράδειγμα οι τάσεις που εκφράζονται μέσα από το Κόμμα της Ευρωπαϊκής Αριστεράς), γιατί στις διάφορες παραλλαγές δεν δείχνουν να αποκόβονται από τη διεκδίκηση παραλλαγών μιας αντινεοφιλελεύθερης αριστερής κυβέρνησης και οριακά προκρίνουν ακόμη και τη συμμετοχή σε «αντιδεξιές» κυβερνήσεις.

γ) Από τις διάφορες παραλλαγές της νέο-αυτονομίας που παρά την πρόσφατη αναγέννησή και μαζικοποίησή τους, δεν κατορθώνουν, παρά τις σε κάποιες περιπτώσεις ενδιαφέρουσες θεωρητικές επεξεργασίες, να συγκροτήσουν μια συνολική εναλλακτική πολιτική πρόταση. Δεν είναι τυχαίο ότι ενώ είχαν πρωτοπόρο ρόλο σε μερικές μεγάλες πρόσφατες συγκρούσεις, εντούτοις δεν απέτρεψαν την ηγεμονία ρεφορμιστικών απόψεων.

δ) Από τα όρια που έδειξε να έχει σε κάποιες περιπτώσεις μια τακτική την οποία επέλεξαν τάσεις της ευρωπαϊκής αντικαπιταλιστικής αριστεράς (κύρια τροτσικιστικές), οι οποίες πρόκριναν το συνδυασμό ανάμεσα στη συνεργασία με ρεφορμιστικές απόψεις (εντός ενός θεωρούμενου ως «ενιαίου» κινήματος για μια «άλλη παγκοσμιοποίηση» - altermondialiste) και την προσπάθεια κυρίως εκλογικής καταγραφής.

79. Η ανασύνθεση μιας αντικαπιταλιστικής αριστεράς σήμερα σημαίνει αναγκαστικά και την αναμέτρηση με τον πραγματικά άνισο χαρακτήρα που έχει το ξεδίπλωμα των ταξικών αγώνων στα διαφορετικά επίπεδα. Γιατί σήμερα το υλικό για μια σύγχρονη αντικαπιταλιστική αριστερά βρίσκεται διάσπαρτο: σε συνδικαλιστικές και κινηματικές εμπειρίες και πρωτοπορίες, σε πολιτικά μορφώματα (ιστορικά ή και νεώτερα) της ριζοσπαστικής αριστεράς, στο εσωτερικό του ρεφορμισμού, σε χώρους θεωρίας ή πολιτιστικής αναζήτησης. Και εκτός από διάσπαρτο είναι και ριζικά άνισο και ως προς την πολιτικοποίηση και ως προς την πρακτική ή τους όρους στράτευσης. Αυτό μπορεί να εξηγήσει το πραγματικό πρόβλημα του «κόμματος» σε διάχυτη μορφή. Και γι' αυτό το λόγο έχει προκύψει η ανάγκη μιας σύγχρονης εκδοχής μετωπικής ενότητας που να μπορεί να συνταιριάζει αυτές τις διαφορετικές πρακτικές, εμπειρίες, ευαισθησίες και υποκειμενικότητες, να επιτρέπει τη δημοκρατική συνύπαρξη, συζήτηση και συναπόφαση. Η ανάδυση της μορφής «φόρουμ» μόνο τυχαία δεν ήταν έτσι: αντιστοιχούσε και αντιστοιχεί σε μια προσπάθεια να απαντηθεί αυτό το πρόβλημα, υπό ρεφορμιστική ηγεμονία βέβαια και μέσα από την εκμετάλλευση της λογικής της ομοφωνίας για να μετατοπίζεται ο πολιτικός μέσος προς έναν δεξιόστροφο ελάχιστον κοινό μέσο όρο. Απέναντι σε αυτό η απάντηση μιας ριζοσπαστικής αριστεράς δεν μπορεί να είναι μια καρικατούρα «κόμματος – φρουρίου» ή ενός κλασικού «μετώπου – κορυφής», αλλά η διαμόρφωση μιας μετωπικής πλατφόρμας που –με δεδομένη την πολιτική και ιδεολογική ανεξαρτησία της απέναντι στο ρεφορμισμό και τον αστισμό– να συνδυάζει την ανάπτυξη (και αυτοοργάνωση) των δικών της διαδικασιών και μορφών στράτευσης με την αυτοτέλεια των συλλογικοτήτων που συμμετέχουν σε αυτήν. Μια τέτοια κατεύθυνση υπερβαίνει μια λογική αθροίσματος, επιτρέπει τις πολιτικές συνθέσεις και κάνει τις μετωπικές μορφές πραγματικά πολιτικά και ιδεολογικά εργαστήρια. Αυτό σημαίνει ότι σήμερα η μετωπική λογική, η λογική της διαμόρφωσης ενωτικών μορφωμάτων αποκτά στρατηγικό χαρακτήρα ως προς την ανασύνθεση του επαναστατικού κινήματος. Αυτό δε σημαίνει μια λογική αγνωστισμού ή συγκρητισμού, αλλά την ανάγκη να διαμορφώνονται πεδία όπου θα δοκιμάζονται (και δεν θα αντηχούν απλώς «αυτιστικά») διαφορετικές εκτιμήσεις και πολιτικές και ιδεολογικές στρατηγικές.

80. Με βάση όλα τα παραπάνω, αλλά και στο πλαίσιο των εκτιμήσεων που κάναμε και πιο πάνω για την συγκυρία της ταξικής πάλης στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, καθώς και τις εκτιμήσεις μας για τα κόμματα της ρεφορμιστικής αριστεράς, μπορούμε να διατυπώσουμε τις εξής θέσεις:

Η υπόθεση της ανασύνθεσης ενός σύγχρονου επαναστατικού υποκείμενου στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό θα πρέπει πάνω από όλα να αναμετρηθεί με την προσπάθεια εκπροσώπησης συγκεκριμένων κοινωνικών στρωμάτων και δυναμικών και την πολιτική ριζοσπαστικοποίηση αυτής της εκπροσώπησης. Το τρίπτυχο ανασύνθεση αγωνιστικών συνδικαλιστικών πρακτικών για μεγάλο μέρος της μισθωτής εργασίας, διατύπωση στοιχείων ενός αντικαπιταλιστικού προγραμματικού λόγου, αναζήτηση μιας σύγχρονης πολιτικής μορφής και διαδικασίας για τη στράτευση ενός ευρύτερου δυναμικού απαντά σε αυτή την πρόκληση. Αυτό, άλλωστε, και ένα στρατηγικό χαρακτήρα στις πολιτικές πρωτοβουλίες που παίρνουμε αυτή την περίοδο: αναμέτρηση με τις προκλήσεις του ταξικού συνδικαλισμού μέσω των εργατικών σχημάτων, άνοιγμα και βάθεμα της συζήτησης για το αριστερό πρόγραμμα, πρωτοβουλίες για μια πρωτότυπη δημοκρατική μετωπική μορφή. Αυτό σημαίνει ότι βασικός πυρήνας της προσπάθειάς μας είναι η θέση ότι η διαδικασία ανασυγκρότησης της ριζοσπαστικής αριστεράς οφείλει να είναι ουσιαδώς *εσωτερική* προς τις διεργασίες στα κοινωνικά στρώματα μιας εν δυνάμει λαϊκής συμμαχίας, και όχι μια εσωτερική απεύθυνση. Αυτός ο *εσωτερικός*, «οργανικός» χαρακτήρας δεν αναφέρεται μόνο σε μια προσπάθεια γείωσης, αφορά, πολύ περισσότερο, το εάν και κατά πόσο η διαδικασία της ανασύνθεσης συνδέεται με υπαρκτές πρακτικές τροποποίησης του ταξικού συσχετισμού δύναμης.

Δεν ιεραρχούμε ως πρώτη προτεραιότητα την παρέμβαση στις αντιφάσεις του ρεφορμισμού, ούτε προκρίνουμε μια λογική που θεωρεί ότι σήμερα τα κόμματα του ρεφορμισμού έχουν την απαραίτητη κοινωνική αναφορά, στην οποία εμείς θα προσθέταμε μια ορθή πολιτική γραμμή. Αντίθετα, θεωρούμε ότι τα κόμματα της ρεφορμιστικής Αριστεράς, ακόμη και το ΚΚΕ, δεν έχουν σήμερα εκείνη την πραγματική κοινωνική γείωση στον πυρήνα της σύγχρονης μισθωτής εργασίας, ούτε προσφέρουν απτά δείγματα γραφής που να φανερώνουν ότι όντως αναμετρούνται με τις προκλήσεις που αναφέραμε. Αυτό σημαίνει ότι η βασική μας στρατηγική τοποθέτηση είναι η προσπάθεια της επαναστατικής αριστεράς *αυτοτελώς* να συγκροτήσει εκείνες τις πολιτικές μορφές και πρακτικές που θα τις επιτρέψουν να συναντηθεί με πολύ ευρύτερα κοινωνικά κομμάτια από αυτά στα οποία αναφέρεται σήμερα, και σε αυτή τη βάση να επανεπεξεργαστεί (και να δοκιμάσει στην πράξη) ένα σύγχρονο αντικαπιταλιστικό πολιτικό σχέδιο. Η οριοθέτηση αυτή δεν υποτιμά την ανάγκη να αποσπώνται αγωνιστές ή κοινωνικά κομμάτια από την επιρροή του ρεφορμισμού, ούτε, όμως, την υπερτίμα ως πρώτιστη προτεραιότητα, μια που θεωρούμε λανθασμένη την αντίληψη ότι η άκρα αριστερά είναι απλώς μια «ομάδα πίεσης» στις ανακατατάξεις του ρεφορμισμού. Η οριοθέτηση αυτή δεν αναιρεί την ανάγκη για κοινή δράση με το ρεφορμισμό στα κοινωνικά και πολιτικά μέτωπα. Τοποθετεί, όμως, την κοινή δράση στις σωστές διαστάσεις που είναι συγκρότηση νικηφόρων κοινωνικών αντιστάσεων, και όχι σε μια λανθασμένη στρατηγική ή «προγραμματική» διαδικασία σύγκλισης, όπως προτείνουν οι οπαδοί των πρακτικών «δορυφοριοποίησης».

Η τοποθέτησή μας υπέρ της δημοκρατικής μετωπικής συγκρότησης της ριζοσπαστικής αριστεράς και στο κεντρικό πολιτικό επίπεδο αναφέρεται σε μια ολόπλευρη και συνολική διαδικασία ανασυγκρότησης κοινωνικών, πολιτικών και ιδεολογικών όρων. Θα ήταν λάθος, επομένως, να θεωρηθεί ότι αυτό που προκρίνουμε είναι απλώς μια κεντρική πολιτική απεύθυνση που θα απευθυνθεί σε εξατομικευμένους εν δυνάμει «δέκτες» ενός εκφερόμενου πολιτικού λόγου. Αντίθετα, θεωρούμε ότι χρειάζεται αν δούμε όλη τη *διαλεκτική* ανάμεσα στην ανασυγκρότηση συλλογικών κοινωνικών πρακτικών, την ανάδυση ανταγωνιστικών ιδεολογικών αναπαραστάσεων, την διαμόρφωση νέων όρων πολιτικής εκπροσώπησης. Ο «πόλος» για εμάς δεν είναι απλώς ένα όχημα για την έκφραση ενός λόγου, ή για την προσέλκυση ψήφων, είναι μια συνολική πολιτική διαδικασία που περιλαμβάνει εξίσου και την οικοδόμηση κοινωνικών αντιστάσεων, και τη στήριξη συνδικαλιστικών σχημάτων, και την ιδεολογική αναζήτηση και το ξεδίπλωμα κεντρικών πολιτικών πρωτοβουλιών. Αντιλαμβανόμαστε τη σημασία των κεντρικών *εκλογικών* εκθέσεων, δεν ξεχνούμε, όμως, ότι αυτές οφείλουν να

συμπυκνώνουν μια ευρύτερη κοινωνική και πολιτική δυναμική και να μην προσπαθούν να την υποκαταστήσουν.

Αντιλαμβανόμενοι την ίδια την αντιφατικότητα της ριζοσπαστικής αριστεράς και τον άνισο τρόπο με τον οποίο ξεδιπλώνονται πολιτικές πρωτοβουλίες επιμένουμε σε μια κατεύθυνση «μεταβλητής γεωμετρίας» ως προς τα διαφορετικά επίπεδα πολιτικών πρωτοβουλιών που παίρνουμε, ή στηρίζουμε, γι' αυτό και σεβόμαστε τη σχετική αυτοτέλειά τους. Αυτό δεν αναιρεί ότι εξετάζουμε όλα αυτά τα επίπεδα υπό το κεντρικό πρίσμα της στρατηγικής μας για την ανασύνθεση της ριζοσπαστικής αριστεράς.

Από εκεί και πέρα συνυπολογίζοντας την ανάγκη να υπάρξουν μέσα στη συγκυρία συγκεκριμένες τομές που να αντιστρέφουν την τάση αποδιάρθρωσης του χώρου της ριζοσπαστικής αριστεράς, αλλά και τις θετικές δυνατότητες που έχει αναδείξει η κοινή δράση, στηρίζουμε και θα συνεχίσουμε να στηρίζουμε συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για τη συγκρότηση μιας μετωπικής μορφής. Η επιμονή μας στο θέμα της διαδικασίας (δημοκρατική συζήτηση, δυνατότητα συμμετοχής ανέταχτου δυναμικού, αντίθεση στη λογική του βέτο) δεν αποτελεί υποτίμηση του περιεχομένου, αλλά έκφραση της ανάγκης να υπάρξουν συγκεκριμένα και δομημένα πεδία στα οποία θα μπορούν και να ξεδιπλώνονται απόψεις και να κρίνονται τα αποτελέσματά τους και να αναδεικνύονται πιθανές συνθέσεις. Αυτό δεν αναιρεί την ανάγκη των κρίσιμων καταρχήν πολιτικών και ιδεολογικών οριοθετήσεων που έχουμε θέσει.

Σε αυτό το πλαίσιο στηρίζουμε τις πρωτοβουλίες δημόσιου διαλόγου που έχουν ληφθεί. Θα στηρίξουμε κάθε βήμα για τη διαμόρφωση μιας πλατιάς μετωπικής ενότητας πάνω σε ένα κοινό πλαίσιο θέσεων και μια στοιχειώδη πανελλαδική οργανωτική δομή ξεκινώντας από το εύρος δυνάμεων που κατ' αρχήν συμμετέχουν στη συζήτηση για τον πόλο και προσπαθώντας να συμμετάσχει και ένα πιο πλατύ δυναμικό. Εκτιμούμε ότι είναι εφικτό αυτά τα βήματα να προχωρήσουν με επιταχυνόμενους ρυθμούς το επόμενο διάστημα και να επιτρέψουν την κατοχύρωση και της κεντρικής πολιτικής παρουσίας ενός τέτοιου εγχειρήματος. Υπό την προϋπόθεση τέτοιων βημάτων, αλλά και στα πλαίσια μιας προσπάθειας ανοίγματος προς ευρύτερα κοινωνικά κομμάτια και ολοκλήρωσης ενός κύκλου μαζικών πολιτικών παρεμβάσεων, θεωρούμε ότι ένα τέτοιο ενωτικό εγχείρημα θα μπορούσε να έχει ακόμη και μια κεντρική εκλογική παρουσία.

81. Σε αυτό το πλαίσιο, και υπό το πρίσμα των εκτιμήσεων για την εσωτερική και διεθνή συγκυρία στην οποία αναφερθήκαμε πιο πάνω, βασική πολιτική μας κατεύθυνση είναι η προσπάθεια για να τεθούν οι όροι για μια ριζοσπαστική αριστερά ικανή να παρέμβει και να χρωματίσει κρίσιμες κοινωνικές και πολιτικές συγκρούσεις, να αποκτήσει κρίσιμες κοινωνικές γειώσεις και σε αυτή τη βάση να κατοχυρωθεί ως ένας διακριτός πολιτικός πόλος. Αυτό εξειδικεύεται:

α) Στην προσπάθεια για την ανάπτυξη μαζικών αντιστάσεων απέναντι στο νέο γύρο της κυβερνητικής επίθεσης ενάντια στους εργαζόμενους. Ιδιαίτερη σημασία θα έχει ο βαθμός στον οποίο οι όποιες αντιστάσεις υπάρξουν να μη μείνουν απομονωμένες και να οικοδομηθούν ευρύτερες συσπειρώσεις και πρακτικές αλληλεγγύης. Κρίσιμο μέτωπο θα είναι και αυτό της εκπαίδευσης και του παρατεταμένου αγώνα ενάντια στις μεγάλες ανατροπές που σχεδιάζονται. Η παρέμβαση σε αυτά τα πεδία, περισσότερο παρά ποτέ, απαιτεί τη σαφή επεξεργασία θέσεων, την προσπάθεια αναίρεσης της ιδεολογικής επένδυσης των μεταρρυθμίσεων, την πολιτική ανεξαρτησία του κινήματος απέναντι στην κυρίαρχη κίνηση.

β) Στη συνέχεια της προσπάθειας για την στήριξη, δικτύωση και αναβάθμιση των σχημάτων στους κοινωνικούς χώρους με κρίσιμη πλευρά τη συνέχεια του εγχειρήματος των παρεμβάσεων συσπειρώσεων κινήσεων και των εργατικών σχημάτων, την παγίωση των διαδικασιών τους, την εμπλοκή και άλλων σχημάτων στο δίκτυό τους.

γ) Στην παρέμβαση στα κεντρικά πολιτικά μέτωπα της περιόδου (αντιπολεμικό – αντιιμπεριαλιστικό κίνημα, πάλι ενάντια στον αυταρχισμό, αντι-ΕΕ δράση).

δ) Στην προσπάθεια ώστε ο δημόσιος διάλογος της ριζοσπαστικής αριστεράς να προχωρήσει και να βοηθήσει τη διαμόρφωση μιας δημοκρατικής μετωπικής ενότητας, με πανελλαδική δικτύωση, αυτοτελείς διαδικασίες, στοιχεία ενός αριστερού αντικαπιταλιστικού προγράμματος πάλης και, πάνω από όλα, μάχιμη παρέμβαση στα μέτωπα της περιόδου.

ε) Στην προετοιμασία της παρέμβασης στις εκλογές της Τοπικής Αυτοδιοίκησης γύρω από δύο άξονες: (α) Την προσπάθεια ώστε να υπάρξει καλύτερη και πιο αναβαθμισμένη παρουσία (και εκλογικά) υπαρκτών και γειωμένων σχημάτων σε δήμους και περιοχές. (β) Την εξέταση του κατά πόσο μπορούν οι νομαρχιακές εκλογές να αποτελέσουν μια πρώτη ευκαιρία κεντρικής πολιτικής παρουσίας του υπό διαμόρφωση πόλου-μετώπου της ριζοσπαστικής αριστεράς.

4. Για τη φυσιογνωμία και τα χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης αριστερής αντικαπιταλιστικής παρέμβασης

82. Όπως είπαμε και πιο πάνω βασικός αρμός σήμερα στην προσπάθεια σήμερα να διαμορφωθούν οι πολιτικοί όροι μιας λαϊκής αντικαπιταλιστικής συμμαχίας είναι η προσπάθεια να αναδειχθεί μέσα σε μια σειρά από μέτωπα και χώρους η ιδιαιτερότητα μιας σύγχρονης αριστερής αντικαπιταλιστικής παρέμβασης. Συχνά, αυτή η συζήτηση αρθρώνεται ως συζήτηση γύρω από το αριστερό πρόγραμμα πάλης, πιστεύουμε, όμως, ότι δεν αφορά μόνο ένα σύνολο αιτημάτων, αλλά συνολικά τη φυσιογνωμία μιας αριστερής παρέμβασης, την αντίληψη όχι μόνο για το περιεχόμενο αλλά τη μορφή των κινημάτων και των πολιτικών μετώπων.

83. Είναι προφανές, επίσης, ότι αφετηρία αυτού του προβληματισμού είναι η διαπίστωση ότι σήμερα δεν αρκεί μόνο η γενική καταγγελία του καπιταλισμού, του σύγχρονου ιμπεριαλισμού και όλων των μορφών καταπίεσης και εκμετάλλευσης. Άλλωστε, οι εργατικές και λαϊκές μάζες σε γενικές γραμμές έχουν επίγνωση της δυσπραγίας τους. Ούτε μπορεί να λύσει τα προβλήματα η γενική επίκληση του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού, ή η προσπάθεια προκαταβολικής περιγραφής του τρόπου κοινωνικής οργάνωσης εκεί, όσο σημαντική και αν είναι η υπεράσπιση του επαναστατικού δρόμου και της ανάγκης της κοινωνικής ανατροπής. Και αυτό γιατί η επαναστατική διαδικασία δεν μπορεί να έχει τη μορφή μιας γενικής αναμονής της επανάστασης· προϋποθέτει το ξεδίπλωμα μαζικών κινημάτων, αντιστάσεων, ένα συνολικό ανέβασμα της ταξικής πάλης που να οξύνει τις αντιφάσεις της αστικής εξουσίας και να κάνει πολύ πιο πραγματικό το ενδεχόμενο της επαναστατικής ρήξης. Υπάρχει, βέβαια, και η αντίρρηση ότι σήμερα, ούτως ή άλλως, η συγκυρία της ταξικής πάλης είναι τέτοια που μόνο το ξεδίπλωμα αντιστάσεων γύρω από στοιχειώδη δικαιώματα είναι εφικτό, οπότε δεν έχει νόημα η επεξεργασία στοιχείων αντικαπιταλιστικού προγράμματος, παρά μόνο ο συνδυασμός ανάμεσα στην προβολή άμεσων στόχων αντίστασης και μιας γενικής προπαγάνδας περί της ανάγκης μιας επαναστατικής αριστεράς. Εκτιμούμε ότι αυτό το σχήμα είναι μάλλον εγκεφαλικό και παραβλέπει τους όρους με τους οποίους διαμορφώνεται η ταξική πάλη: Το εάν θα υπάρξει ή όχι αντίσταση σχετίζεται με το εάν και κατά πόσο ευρύτερες μάζες μπορούν να αμφισβητούν όλους τους καπιταλιστικούς μονοδρόμους που μας προτείνονται και να πιστεύουν ότι όντως «τα πράγματα μπορούν να είναι και αλλιώς». Αντίστοιχα, η μορφή και ο χαρακτήρας των άμεσων διεκδικήσεων δεν μπορεί παρά να προσδιορίζεται και από τον τρόπο με τον οποίο ορίζονται αυτοί οι πιο συνολικοί στόχοι. Τέλος, οφείλουμε να αντιληφθούμε ότι η υπεράσπιση του ανοιχτού και αστάθμητου χαρακτήρα της ταξικής πάλης, άρα και της πραγματικής δυνατότητας της επαναστατικής ρήξης, δεν μπορεί να έχει τη μόνο της μορφή της γενικής επίκλησης της επανάστασης, αλλά να αποτυπώνεται στην επίμονη υπεράσπιση της δυνατότητας οι λαϊκές μάζες να μπορούν, *σήμερα* και όχι σε ένα αόριστο σοσιαλιστικό μέλλον, να μπορούν με συντονισμένο αγώνα να πετύχουν σημαντική βελτίωση της θέσης τους. Είναι προφανές ότι εδώ υπάρχει μια διαλεκτική: Είναι προφανές ότι ο βαθμός στον οποίο προβάλλονται στόχοι αντικαπιταλιστικοί είναι συνάρτηση του επιπέδου στο οποίο βρίσκεται ο ίδιος ο ταξικός αγώνας (αλλά και οι μαζικές ιδεολογικές πρακτικές και αναπαραστάσεις που σχετίζονται με αυτόν). Όσο ριζοσπαστικοποιούνται οι αγώνες, τόσο πιο εύκολα μπορούν να ακουστούν και πιο συνολικά αιτήματα. Αντίστροφα, όμως, και ο βαθμός στον οποίο υπάρχουν ριζοσπαστικά αιτήματα που προβάλλονται με τρόπο μαζικό, επίμονο και συστηματικό συνεισφέρει στο να υπερβαίνονται οι σημερινές «υγειονομικές ζώνες» απέναντι σε κάθε μορφή αμφισβήτησης του σύγχρονου καπιταλισμού. Άλλωστε, στην ιστορία του το εργατικό κίνημα δεν πορεύτηκε ποτέ αποκλειστικά με την επίκληση της επανάστασης και τον οραματισμό μιας νέας κοινωνίας, ούτε όμως και στενά εγκλωβισμένο μέσα στα όρια στόχων μικρής βελτίωσης των πραγμάτων για τους εργαζόμενους. Πάντοτε, οι πιο πετυχημένες περίοδο μαζικής δράσης, αυτές που έστω και αντιφατικά και άνισα συνδύασαν τη βελτίωση της θέσης των εργαζόμενων με την στράτευση των λαϊκών μαζών σε αιτήματα κοινωνικής χειραφέτησης, ήταν εκείνες στις οποίες μπορούσαν με τρόπο εύληπτο να προβάλλονται και να διεκδικούνται συγκεκριμένες

μεγάλες τομές που θα έφερναν το εργατικό κίνημα σε καλύτερη θέση και θα υποχρέωναν τους αστούς σε αναπροσαρμογή.

84. Προφανώς και δεν παραβλέπουμε το διπλό κίνδυνο που υπάρχει: Από την μια τον κίνδυνο μιας *μεταρρυθμιστικής* λογικής με την έννοια της παρουσίας των ριζικών τομών περίπου ως θετικών εξελίξεων για το καλό της οικονομίας ή της κοινωνίας και την προσπάθεια αυτές να εγκλωβιστούν στα όρια του εφικτού, χωρίς να αμφισβητούν κρίσιμες πλευρές της καπιταλιστικής εξουσίας. Από την άλλη, τον κίνδυνο της *οραματικής απογείωσης*, που για να αποφύγει τη μεταρρυθμιστική απόκλιση παρουσιάζει ως άμεση τομή την κατάργηση των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων. Απέναντι σε αυτούς τους κινδύνους εύκολη απάντηση δεν μπορεί να υπάρχει, αφού πρόκειται για υπαρκτές ταλαντεύσεις τις οποίες αναπαράγει η ίδια η υλικότητα του ταξικού αγώνα, μπορούμε, όμως, να πούμε ότι μόνο η συνεχής κριτική επανεξέταση της γραμμής, η ανεξαρτησία από την αστική ιδεολογία και το στάθμισμα διαρκώς του πραγματικού συσχετισμού της ταξικής πάλης.

85. Όμως μια τέτοια αναζήτηση μιας σύγχρονης αριστερής φυσιογνωμίας δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο σε ένα «αιτηματολόγιο» θα πρέπει να επεκτείνεται και σε μια τοποθέτηση για τον τρόπο παρέμβασης μέσα στα κινήματα (και την υπαρκτή αντιφατικότητά τους), τα χαρακτηριστικά των μορφών δράσης και συλλογικής διεκδίκησης, τους τρόπους λειτουργίας των συνδικαλιστικών μορφών.

86. Εκτός, όμως, από του στόχους που αφορούν συγκεκριμένους κοινωνικούς χώρους και μέτωπα, υπάρχει και η ανάγκη να επεξεργαστούμε καλύτερα και τους στόχους ή τις διεκδικήσεις που αφορούν πιο κεντρικά πολιτικά μέτωπα. Το σημείο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, μια που αποτελεί και κομβικό άξονα αυτού που θα λέγαμε κεντρική πολιτική παρέμβαση. Και το σημείο χρειάζεται ιδιαίτερη σημασία, μια που εκεί συνολικοποιούνται επιμέρους στόχοι και χαρακτηριστικά μιας πολιτικής παρέμβασης.

Α. Για το εργατικό κίνημα

87. Τα τελευταία χρόνια η κατάσταση στην πλειονότητα των εργασιακών χώρων χαρακτηρίζεται από την αναίρεση των εργασιακών κατακτήσεων. Οι χαμηλοί μισθοί, η ανασφαλής εργασία, η παράταση του ωραρίου εργασίας, ο εργοδοτικός δεσποτισμός τείνουν να γίνουν πραγματικότητα για τους περισσότερους εργαζόμενους.

Την ίδια στιγμή, όλο και μειώνονται οι χώροι που έχουν διατηρήσει δεσμούς συνδικαλιστικής εκπροσώπησης και δικαιώματα: είτε μέσω των αναδιαρθρώσεων στην παραγωγή, είτε γιατί πλάι στις κατηγορίες εργαζομένων με δικαιώματα διογκώνεται μια πλατιά εργατική μάζα που απασχολείται στις ίδιες εργασίες χωρίς τα στοιχειώδη δικαιώματα. Για παράδειγμα, στο δημόσιο αυξάνεται καθημερινά ο αριθμός των συμβασιούχων, που εργάζονται χωρίς εξασφάλιση, ο αριθμός των εργαζόμενων σε υπεργολάβους που αναλαμβάνουν έργα του δημοσίου, ή –ακόμη χειρότερα– των επινοικιαζόμενων εργαζομένων στις ιδιωτικές εταιρείες που έχουν αναλάβει τη φύλαξη, τον καθαρισμό δημόσιων κτιρίων κ.ά, οι οποίοι εργάζονται με μισθούς πείνας και συχνά χωρίς ασφαλιστική κάλυψη!

Ταυτόχρονα, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη περίοδο, σήμερα έχουν καταστεί ασαφή τα όρια ανάμεσα σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα: εκτός από τις ιδιωτικοποιήσεις δημοσίων εταιρειών και κοινωφελών οργανισμών, που είναι η πιο «καθαρή» έκφραση αυτής της τάσης, υπάρχουν και ενδιάμεσες καταστάσεις: ολόκληρα τμήματα της λειτουργίας του δημοσίου που εκχωρούνται σε ιδιώτες, εργαζόμενοι στο δημόσιο δουλεύουν με συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου κ.λπ.

Επεκτείνονται επίσης οι νέες μορφές ελαστικής εργασίας, όπως το δελτίο παροχής υπηρεσιών, το ωρομίσθιο, η δουλειά με το κομμάτι. Η σημερινή εργασιακή πραγματικότητα απαιτεί τον εκ νέου ορισμό της «εξαρτημένης εργασίας», αφού δεν αυτή αντιστοιχεί πια ούτε μόνο στους ασφαλισμένους του ΙΚΑ, ούτε καν στο να δουλεύει κανείς στην έδρα του εργοδότη. Και αυτό δεν αφορά μόνο τις κατώτερες θέσεις εργασίας, αλλά σε μεγάλο βαθμό έχει επεκταθεί σε κλάδους πτυχιούχων, όπου το

δελτίο είναι ένας εύσχημος τρόπος να παρουσιάζεται ως «ελευθεροεπαγγελματική» μια σχέση μισθωτής εργασίας, σε όφελος βέβαια του εργοδότη.

Η εργασία των ξένων εργατών, όπως και ο φόβος της ανεργίας, σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιούνται για να επιτείνουν πολλά από τα παραπάνω φαινόμενα: την ανασφάλιστη, ανασφαλή και κακοπληρωμένη εργασία, την απόσταση από τα συνδικάτα και την οργανωμένη εργατική πάλη.

Εμφανίζονται, όμως, και νέες μορφές υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο και επεκτείνονται μορφές διευθυντικού ελέγχου στους χώρους δουλειάς, μεγαλύτερης εκμετάλλευσης της πείρας και των δεξιοτήτων του συλλογικού εργαζόμενου, αλλά και νέες μορφές καταστολής (κάμερες, ηλεκτρονικά συστήματα παρακολούθησης, «έξυπνες κάρτες»). Όλα αυτά οδηγούν στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και της αποσπώμενης υπεραξίας, ενώ προϋποθέτουν και μια εργατική τάξη πολυλειτουργική, ευέλικτη και περισσότερο μορφομένη. Σε μια τέτοια συγκυρία, τίθεται πραγματικά το ερώτημα αν θα υπάρξουν διεκδικήσεις για αναδιανομή αυτού του πλεονάσματος, αν οι αυξημένες δεξιότητες της εργατικής τάξης θα την οδηγήσουν σε διεκδίκηση μέρους του παραγόμενου κοινωνικού πλούτου.

Ταυτόχρονα, όμως, μικρό ποσοστό της τάξης είναι σήμερα οργανωμένο στα συνδικάτα, εκπροσωπείται από αυτά, συμμετέχει στις διαδικασίες τους. Ακόμη μικρότερο φαίνεται να είναι το ποσοστό των εργαζόμενων που εναποθέτει τις ελπίδες του για βελτίωση των συνθηκών της ζωής του στη συνδικαλιστική δράση. Αν η μία όψη είναι όντως η χρεοκοπία του επίσημου συνδικαλισμού της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ και των Ομοσπονδιών, η «αγωνιστική» διάθεση των οποίων είναι πολύ πιο πίσω όχι μόνο από τις ανάγκες των εργαζόμενων, αλλά πολλές φορές ακόμη και πίσω από τις διαθέσεις τους, η άλλη όψη είναι η ίδια η πραγματικότητα στην αγορά εργασίας: η εξατομίκευση, η πίεση της ανεργίας που οδηγεί σε συμπίεση των δικαιωμάτων, η συμπίεση των μισθών, όλα αυτά δημιουργούν φόβο και ανασφάλεια στους εργαζόμενους.

88. Στο φόντο των παραπάνω, ένα από τα κεντρικότερα προβλήματα της παρέμβασης στον πυρήνα του κοινωνικού ζητήματος είναι ότι στο σημερινό έδαφος της ήττας του εργατικού κινήματος, υπάρχει μια πραγματική απόσταση που πρέπει να καλυφθεί. Από τη μια βρίσκεται η δεινή πραγματικότητα των εργασιακών χώρων (λιτότητα, ελαστικοποίηση εργασιακών σχέσεων, ανεργία, ήττα του εργατικού κινήματος, εργαζόμενοι χωρίς εξασφάλιση –και μάλιστα την ίδια στιγμή που αυξάνεται η παραγωγικότητα της εργασίας και η απόσπαση υπεραξίας) που βάζει κάθε ενεργό υποκείμενο πολιτικό ή κοινωνικό σε θέση άμυνας, και μάλιστα σε θέση να χρειάζεται να αγωνιστεί κανείς για να υπερασπιστεί τα στοιχειώδη (ακόμη και για τα νομικά κατοχυρωμένα) δικαιώματα των εργαζόμενων (π.χ. ασφάλιση, τήρηση του νόμιμου ωραρίου, πληρωμή υπερωριών κ.λπ.). Από την άλλη μεριά, σε αντιδιαστολή με την παρούσα κατάσταση, αλλά και τις ρεαλιστικές προσδοκίες διεκδίκησης, βρίσκεται το διεκδικητικό πλαίσιο του εργατικού κινήματος και τα παραδοσιακά αιτήματα της Αριστεράς, που δεν μπορούν παρά να αντιστοιχούν στις σημερινές ανάγκες των εργαζόμενων, όσο μακριά κι αν είναι αυτές από την πραγματικότητα του τι μπορεί να πετύχει το εργατικό κίνημα σε αυτή τη συγκυρία. Οι αναφορές στις εργατικές ανάγκες αλλά και στην διεκδίκηση εκ μέρους της εργασίας της (επαν)ιδιοποίησης του προϊόντος της μπορεί να ηχούν παράταιρα και ανεδαφικά, είναι ωστόσο απαραίτητα: α) για την ίδια τη συγκρότηση και την αυτο-συνείδηση της όποιας πολιτικής αλλά και κοινωνικής πρωτοπορίας της τάξης στην σημερινή συγκυρία και β) γιατί ακόμα και με βάση την ίδια την παράδοση και την εμπειρία του εργατικού κινήματος η πλέον πειστική και αποτελεσματική στρατηγική αντιπαράθεσης στο κεφάλαιο είναι εκείνη που προτάσσει τις ανάγκες των εργαζόμενων ως κριτήριο αιτημάτων και όχι τη μια ή την άλλη τεχνική διαχείρισης των πόρων της διαδικασίας παραγωγής.

Σε περίοδο, όμως, υποχώρησης του εργατικού κινήματος, και αντίστοιχης υποχώρησης των συνδικαλιστικών πρακτικών αλλά ακόμη και της συζήτησης για τις διεκδικήσεις, τα αιτήματα αυτά απέχουν πολύ από την πραγματικότητα που μπορούμε να πετύχουμε μέσα στους χώρους εργασίας. Π.χ. ενώ η Αριστερά συνολικά (αλλά ακόμη και η ΓΣΕΕ) μιλούν για κατώτερο μισθό τουλάχιστον 1000

ευρώ καθαρά, εντούτοις, οι συμβάσεις που υπογράφονται είναι ακριβώς στα μισά από αυτά. Ή, ενώ ακόμη και η ΓΣΕΕ μιλά για 35ωρο, στην πραγματικότητα σε πολλούς χώρους το πρόβλημα είναι ότι δεν τηρείται καν το 8ωρο!

Το πρόβλημα αυτής της διπλότητας είναι υπαρκτό σε κάθε συζήτηση για τα αιτήματα, ακόμη κι αν οι φορείς αυτής της συζήτησης δεν το αντιλαμβάνονται. Η συζήτηση που διεξάγεται στη ριζοσπαστική αριστερά γύρω από το ζήτημα των αιτημάτων, ιδιαίτερα δε αυτών που αφορούν το μισθολογικό και τις εργασιακές σχέσεις, στην πραγματικότητα προσπαθούν να ισορροπήσουν σε αυτό το δίπολο. Συνήθως δεν το καταφέρνουν επιτυχώς, και ταλαντεύονται ανάμεσα στο μαξιμαλισμό που μπορεί να κάνει μια παρέμβαση να φαίνεται ουτοπική ή και γραφική (π.χ. να ζητάμε 20ωρο) ή στο ρεφορμισμό του «ρεαλισμού» (να βάζουμε μόνο τα αιτήματα εκείνα που μπορούμε να πετύχουμε) που δεν μπορεί να εμπνεύσει τους εργαζόμενους σε διεκδικήσεις.

89. Απαιτείται ένας συνδικαλιστικός λόγος που θα κινείται σε δύο επίπεδα: τα άμεσα αιτήματα που πρέπει να υπερασπιστούμε σήμερα και τα αιτήματα προοπτικής και στρατηγικής, εκείνα τα αιτήματα που θα προβάλλαμε στη σημερινή εποχή αν είχαμε ένα πολύ ισχυρό εργατικό κίνημα. Δεν θεωρούμε τη συζήτηση αυτή ανεπίκαιρη. Αντίθετα, θεωρούμε ότι μας βοηθά να ξεκαθαρίσουμε την κατεύθυνση στην οποία θέλουμε να βαδίσουμε. Άλλωστε, η συζήτηση αυτή αναπαράγεται στην παρέμβαση στους εργαζόμενους κάθε φορά που αυτή η παρέμβαση προχωρά ένα βήμα πέρα από τα υλοποιήσιμα αιτήματα και φτάνει στο πώς θα μπορούσε να είναι μια διαφορετική πραγματικότητα. Επιπλέον, η συζήτηση αυτή αναπαράγεται και μέσα στα σχήματα, αφού το πιο πρωτοπόρο κομμάτι των εργαζόμενων έχει ανάγκη να στρατεύεται γύρω από αιτήματα προοπτικής:

90. Πριν αναφερθούμε στα άμεσα αιτήματα παρέμβασης στις σημερινές συνθήκες, μπορούμε να δούμε κάποιες βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τη διατύπωσή τους στη συγκυρία:

Καταρχάς, η υπεράσπιση των κεκτημένων δικαιωμάτων και η προσπάθεια για διεύρυνσή τους. Δεν είναι προς το συμφέρον του εργατικού κινήματος η ενοποίηση των δικαιωμάτων των εργαζόμενων προς τα κάτω (έναν κακός εννοούμενος «εξισωτισμός»). Άλλωστε, το εργατικό κίνημα δεν είναι μνησικάκο: οι κλάδοι που διατηρούν δικαιώματα και κατακτήσεις μπορούν να λειτουργήσουν ως θετικό παράδειγμα για διεκδικήσεις και άλλων κλάδων. Ταυτόχρονα, όμως, το εργατικό κίνημα δεν μπορεί να είναι αδιάφορο στη συνολική εργασιακή πραγματικότητα. Μια «νησίδα δικαιωμάτων» σε μια θάλασσα καταπάτησής τους, σύντομα θα χάσει και αυτή τα δικαιώματά της: άρα η προπαγάνδα και η παρέμβαση πρέπει να γίνεται για τη βελτίωση της κατάστασης του συνόλου της τάξης. Αντίστοιχα, οι διεκδικήσεις και οι κατακτήσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν το σύνολο των εργαζόμενων σε έναν κλάδο, και όχι να φτιάχνεται μια κάστα προνομιούχων πλάι σε μια μάζα εργαζόμενων «δεύτερης διαλογής».

Μεγάλη σημασία έχουν οι συλλογικές συμβάσεις, γιατί ενοποιούν τα συμφέροντα κατά κλάδο. Δεν παραβλέπουμε ότι το σημερινό πλαίσιο που διέπει τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, τη μεσολάβηση και τη διαιτησία είναι ένα πλαίσιο κρατικής διαμεσολάβησης για ταξικό συμβιβασμό. Αποτυπώνει, όμως, και έναν ελάχιστο βαθμό υπεράσπισης εργατικών δικαιωμάτων (στο βαθμό που δίνει τη δυνατότητα να κηρυχθεί μια σύμβαση υποχρεωτική για όλους τους εργοδότες ενός κλάδου κ.λπ.), γι' αυτό άλλωστε και οι συλλογικές συμβάσεις έχουν γίνει αντικείμενο επίθεσης από τους εργοδότες το τελευταίο διάστημα. Είναι σημαντική η ύπαρξη και η υπογραφή συλλογικών συμβάσεων, ακόμη κι αν δεν καλύπτουν μισθολογικά πλήρως τα κριτήρια που βάζουμε. Στη σύμβαση, εκτός από το μισθό, εξίσου μεγάλη σημασία έχουν η ρύθμιση της εργασιακής σχέσης (συμβάσεις αορίστου, αποζημίωση για την απόλυση, λόγοι λύσης της εργασιακής σχέσης κ.λπ.). Οι συμβάσεις σήμερα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν επίσης όλες τις μορφές εξαρτημένης εργασίας κατά κλάδο, ακόμη και τις μορφές ελαστικοποιημένης εργασίας (δελτίο, ωρομίσθιο, δουλειά με το κομμάτι, υπενοικίαση εργαζομένων κ.λπ.). Τέλος, είναι σημαντικό να οικοδομούμε συλλογικές πρακτικές γύρω από τη διαπραγμάτευση της σύμβασης.

91. Ως προς τα άμεσα ακόλουθα αιτήματα (που αντιστοιχούν σε ένα πολιτικό χώρο που θέλει να παρεμβαίνει συνολικά στους εργαζόμενους):

- Σημαντικές αυξήσεις σε μισθούς και συντάξεις. 1200 € κατώτερος μισθός, όχι στην επιδοματική πολιτική. Να ζούμε με αξιοπρέπεια από μία μόνο δουλειά. Η ριζική αύξηση των μισθών στη συγκυρία της ακρίβειας είναι όχι μόνο αναγκαίο αλλά και κοινωνικά ώριμο αίτημα. Στη σημερινή πραγματικότητα αύξησης της παραγωγικότητας και της κερδοφορίας του κεφαλαίου αποτελεί και μια απαίτηση αναδιανομής του παραγόμενου πλούτου.
- Απόκρουση των αντισφαλιστικών πολιτικών και κάθε ρύθμισης που αυξάνει τα όρια συνταξιοδότησης. Προβολή της ανάγκης για ανατροπή των αντισφαλιστικών νόμων που ήδη ισχύουν. Ενοποίηση ταμείων μόνο υπό την προϋπόθεση της εξασφάλισης και διεύρυνσης των κατακτήσεων κάθε κλάδου. Κάλυψη από τους εργοδότες και το κράτος των ελλειμμάτων του ασφαλιστικού συστήματος.
- Όχι στην ελαστικοποίηση του χρόνου εργασίας και την απελευθέρωση του ωραρίου. Όχι στις απλήρωτες υπερωρίες. Προβολή της ανάγκης για μείωση του χρόνου εργασίας, που αντιστοιχεί και στη ραγδαία αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.
- Όχι στο ωρομίσθιο, τις ατομικές συμβάσεις, την ελαστικοποίηση των σχέσεων εργασίας.
- Δημόσια δωρεάν παιδεία και υγεία, μείωση των τιμολογίων των ΔΕΚΟ.
- Μάχη ενάντια στη μετεγκατάσταση επιχειρήσεων: οι επιχειρήσεις να μην κλείνουν, αλλά να κρατικοποιούνται και να λειτουργούν υπό εργατικό έλεγχο. Να μην γίνονται εισαγωγές προϊόντων από χώρες όπου κυριαρχεί η φτηνή εργασία, η παιδική εργασία, η παραβίαση των στοιχειωδών δικαιωμάτων των εργαζόμενων.
- Επανεκπαίδευση των εργαζόμενων (για να μπορούν να κρατήσουν τη δουλειά τους ή να βελτιώσουν τη θέση τους) με έξοδα των εργοδοτών και του κράτους, ενταγμένη στο χρόνο εργασίας.

92. Ως προς αυτά τα στρατηγικά αιτήματα που μπορεί να περιλαμβάνει ένα τέτοιο πρόγραμμα πάλης ιεραρχούμε τα ακόλουθα

- Μισθός ενοποιημένος κατά κλάδο, που να αντιστοιχεί στις βιοτικές ανάγκες, ανεξάρτητα από το είδος εργασίας ή τη θέση στην ιεραρχία. Να ζούμε μόνο από μία δουλειά, διεκδικώντας το εργατικό εισόδημα να καλύπτει τις κοινωνικές ανάγκες της εργατικής οικογένειας. Επιδόματα κοινωνικά με βάση εκείνες τις πλευρές της κοινωνικής κατάστασης του κάθε εργαζόμενου που αυξάνουν και τις βιοτικές ανάγκες: γάμου, παιδιού κ.λπ.
- Κλιμάκωση του μισθού με βάση: 1) την προϋπηρεσία, 2) την εκπαίδευση / ειδίκευση εργασίας. Αυτό θα μπορούσε να πάρει και τη μορφή του πάγιου στόχου του εργατικού κινήματος για μέγιστη μισθολογική ψαλίδα 1:2 ανάμεσα σε ανειδίκευτη και ειδικευμένη εργασία και 1:2 ανάμεσα σε εισαγωγικές και καταληκτικές απολαβές, και 3) την υγιεινή της εργασίας αν και εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι το βασικό είναι οι ανθυγιεινές εργασίες να συνεπάγονται λιγότερες ώρες και χρόνια εργασία και όχι μόνο περισσότερες απολαβές).
- Ενιαίο ωράριο εργασίας κατά κλάδο. Λιγότερη δουλειά – δουλειά για όλους. Ριζική μείωση των ωρών εργασίας
- Πλήρη ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Ενιαίο ταμείο και ενιαία ασφάλιση για όλους. Σύνταξη στα 35 έτη εργασίας ή με τη συμπλήρωση των 55 ετών, ίση με τον τελευταίο συντάξιμο μισθό.
- Πλήρης δημόσια δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη για όλους.
- Προστασία από την ανεργία. Κατάργηση του διευθυντικού δικαιώματος για αναιτιολόγητες απολύσεις. Επίδομα ανεργίας ίσο με το βασικό μισθό.

- Κρατικοποίηση με εργατικό και κοινωνικό έλεγχο στρατηγικών τομέων (μεταφορές, επικοινωνίες, ενέργεια, υποδομές, φαρμακευτική βιομηχανία, κατασκευές). Κατοχύρωση μορφών εργατικού και κοινωνικού ελέγχου στους κρατικούς μηχανισμούς αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Κατάργηση όλων των μορφών ιδιωτικής εκπαίδευσης, υγείας και ασφάλισης.
- Κατοχύρωση μορφών εργατικού ελέγχου στην παραγωγή: Δυνατότητα πλήρους ενημέρωσης για ζητήματα διοίκησης και διαχείρισης. Δικαίωμα λόγου και παρέμβασης σε ζητήματα που αφορούν την οργάνωση και τους ρυθμούς παραγωγής, τη θέση των εργαζόμενων, την υγιεινή, την ασφάλεια, τους περιβαλλοντικούς κινδύνους, την κοστολόγηση των παραγόμενων αγαθών ή υπηρεσιών, ειδικά όταν αυτά είναι κοινωνικά αναγκαία. Δυνατότητα εργατικού βέτο όταν θίγονται κρίσιμα εργατικά και κοινωνικά δικαιώματα.
- Διεύρυνση των πραγματικών μορφωτικών δικαιωμάτων της εργαζόμενης πλειοψηφίας στην κατεύθυνση και του πραγματικού ανεβάσματος του μέσου μορφωτικού επιπέδου και της κοινωνικοποίησης της τεχνικής γνώσης.

93. Όλα αυτά όμως συνεπάγονται και προϋποθέτουν και μια ορισμένη αντίληψη για τις συνδικαλιστικές μορφές παρέμβασης. Άλλωστε, αφετηρία της δικής μας σκέψης είναι ότι τα συνδικάτα ως χώροι άρθρωσης της άμεσης ταξικής διεκδίκησης, διαμόρφωσης μορφών συλλογικότητας της ίδιας της τάξης, αναπαραγωγής συλλογικών αναπαραστάσεων και διαμόρφωσης στόχων και αιτημάτων παραμένουν αναντικατάστατα. Αυτό, εκτός των άλλων, ορίζει και την κρισιμότητά τους ειδικά για τη ριζοσπαστική αριστερά. Σήμερα εάν όντως συμφωνούμε ότι η ανασυγκρότηση του πολιτικού κινήματος προϋποθέτει την ανασύνθεση των αγωνιστικών πρακτικών του κοινωνικού υποκειμένου και την παρέμβαση απέναντι στον υπαρκτό κοινωνικό συσχετισμό σε βάρος των εργαζόμενων, τότε θα πρέπει να συμφωνήσουμε ότι οποιοδήποτε βήμα για την ανασυγκρότηση μιας πολιτικής αριστεράς απαιτεί την πραγματοποίηση βημάτων που να αναιρούν τη σημερινή πραγματικότητα συνδικαλιστικής διεκδίκησης.

94. Αυτό μας φέρνει αντικειμενικά αντιμέτωπους με την πραγματικότητα των σοβαρότατων στοιχείων πολιτικής και ιδεολογικής μετάλλαξης που διαπερνούν σήμερα το συνδικαλιστικό κίνημα. Ο συνδυασμός ανάμεσα σε μια προηγούμενη ρεφορμιστική ηγεμονία, την ήττα μεγάλων αγώνων του παρελθόντος, τα προβλήματα σήμερα στο ξεδίπλωμα συνδικαλιστικών πρακτικών, ο μετασχηματισμός της σοσιαλδημοκρατίας σε μια επιθετική δύναμη προώθησης αναδιαρθρώσεων, όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να διαμορφώνεται μια ιδιαίτερα αρνητική εκδοχή «συνδικαλισμού», ειδικά στην κορυφή του συνδικαλιστικού κινήματος: *Αποδοχή της αναδιάρθρωσης και της ανάγκης τομών σε βάρος των εργαζόμενων. Προβολή των στόχων των επιχειρήσεων ως στόχων του κινήματος. Σύμφυση ανάμεσα στην υπηρεσιακή και τη συνδικαλιστική ιεραρχία. Ανοιχτές παρεμβάσεις υπέρ των εργοδοτών. Αποδοχή της διεθνοποίησης του κεφαλαίου και της ενωμένης Ευρώπης. Μεγαλύτερη γραφειοκρατικοποίηση και επαγγελματικοποίηση των συνδικάτων.*

Μια αριστερή συνδικαλιστική παρέμβαση δεν μπορεί παρά να είναι μια προσπάθεια σύγκρουσης και ρήξης με αυτή την κατεύθυνση.

95. Το περιεχόμενο, όμως, αυτής της ρήξης παραμένει ένα ζητούμενο. Και ο λόγος είναι ότι στη σημερινή κατάσταση του συνδικαλιστικού κινήματος συμπυκνώνονται ευρύτερες οικονομικές, πολιτικές και ιδεολογικές αλλαγές, ενώ ταυτόχρονα η απάντηση σε αυτές αποτελεί συνολικότερο δείκτη πολιτικών και ιδεολογικών κατευθύνσεων και αντιφάσεων της ριζοσπαστικής αριστεράς. Υπό αυτό το πρίσμα διαφωνούμε με μια διάχυτη συνδικαλιστική «κουλτούρα» που κατά καιρούς επανέρχεται στο προσκήνιο και η οποία επικεντρώνει στο θέμα της *μορφής* του συνδικαλιστικού κινήματος, μια που παραβλέπει ότι η γραφειοκρατικοποίηση είναι πολύ περισσότερο μια στιγμή της ταξικής πάλης, παρά ένα τυπικό θεσμικό ζήτημα. Αντίστοιχα, διαφωνούμε με μια λογική που λέει ότι το πρόβλημα μπορεί να λυθεί με μια έξοδο από την υπάρχουσα συνδικαλιστική δομή και τη δημιουργία μιας νέας. Η διαφωνία μας δεν εντοπίζεται στο βαθμό στον οποίο θεωρούμε αρνητική ή ακόμη και εχθρική για τους

εργαζόμενους την ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος. Ούτε παραβλέπουμε ότι σε πολλές στιγμές στην ιστορία του εργατικού κινήματος ήταν αναγκαία η *οργανωτική ρήξη* απέναντι σε συνδικάτα που ήταν κίτρινα, δεν εκπροσωπούσαν όλους τους εργαζόμενους, ή λειτουργούσαν ανοιχτά απεργοσπαστικά ή κατασταλτικά. Αυτό, όμως, είναι διαφορετικό από την λογική ότι σήμερα μπορεί η αποχώρηση μιας αριστερής πρωτοπορίας (και μειοψηφίας) να αποτελέσει, γενικά και αφηρημένα, την αφετηρία μιας καλύτερης εκπροσώπησης των ίδιων των εργαζομένων. Ακόμη χειρότερα, δεν μπορούμε, σε κανένα βαθμό, να συνυπογράψουμε μια λογική *αυθορητισμού* που αρνείται την ίδια την έννοια της *θεσμικά κατοχυρωμένης συνδικαλιστικής έκφρασης, οργάνωσης και εκπροσώπησης* και θεωρεί ότι σήμερα η απάντηση μπορεί να είναι απλώς οι συνεχείς γενικές συνελεύσεις, η μετάφραση της αναγκαίας αντιγραφειοκρατικής και αντιιεραρχικής κατεύθυνσης σε άρνηση κάθε έννοιας συνδικαλιστικού οργάνου, και συνολικά η αντίληψη ότι η εργατική διεκδίκηση δεν απαιτεί κανενός είδους διαμεσολάβηση ή εκπροσώπηση. Άλλωστε, συνήθως τέτοιες απόψεις υποτιμούν, ταυτόχρονα, και την ανάγκη πολιτικής συγκρότησης. Αντίστοιχα, όμως, δεν μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί πλήρως απάντηση μια κατεύθυνση που θα περιορίζεται στο ζήτημα της ανατροπής των συσχετισμών και μόνο. Όχι γιατί δεν πρέπει να καταβληθεί κάθε προσπάθεια ώστε να υπάρξει μια διαφορετική κατεύθυνση στο εργατικό κίνημα και αυτό να αποτυπωθεί και στη διάταξη δυνάμεων στο εσωτερικό των σωματείων, αλλά γιατί αυτή η διαφορετική κατεύθυνση περιλαμβάνει πολύ περισσότερα από την απλή αλλαγή συσχετισμών: αφορά εξίσου και την κατεύθυνση και το περιεχόμενο και τους όρους λειτουργίας.

96. Σε αυτή τη βάση μπορούμε να δούμε μερικές θέσεις αρχής για το πώς βλέπουμε τα συνδικάτα και τη δράση μέσα σε αυτά. Ως προς τη δομή τους οι βασικές αρχές είναι οι ακόλουθες:

- Επιμένουμε στην ανάγκη ενιαίας έκφρασης όλων των εργαζόμενων σε έναν χώρο και σε έναν κλάδο. Αυτή η ενιαία έκφραση θα πρέπει να μπορεί ταυτόχρονα να απαντά σε δύο προβλήματα: Αφενός αυτό της ανάγκης να μπορεί κάθε εργασιακός χώρος (επιχειρησιακό επίπεδο) να μπορεί να έχει όρους συνδικαλιστικής έκφρασης και διεκδίκησης. Αφετέρου, της ανάγκης να υπάρχουν ισχυρές κλαδικές συνδικαλιστικές εκφράσεις που να ενοποιούν διαφορετικές εργασιακές κατηγορίες και εργασιακούς χώρους και να απαντούν στις νέες μορφές εργασιακής ευελιξίας και κινητικότητας. Αυτόν σημαίνει ότι σήμερα, περισσότερο παρά ποτέ δεν επαρκεί μια λογική ομοιοεπαγγελματικής συγκρότησης, ούτε και μόνο κλαδικής συγκρότησης χωρίς γείωση μέσα στους ίδιους τους χώρους δουλειάς. Αντίστοιχα, δεν μπορεί να μας πείσει μπροστά η αναπαραγωγή μορφών πολλαπλής ή αλληλοεπικαλυπτόμενης συνδικαλιστικής κάλυψης εντός του ίδιου χώρου.
- Επιμένουμε στην ανάγκη να έχουν ενιαία συνδικαλιστική έκφραση όλοι οι μισθωτοί εργαζόμενοι ενός χώρου, ανεξαρτήτως τυπικής εργασιακής σχέσης. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να εκφράζονται και εκπροσωπούνται συνδικαλιστικά, με τρόπο ενιαίο, οι εργαζόμενοι σε ένα χώρο, ανεξαρτήτως του εάν έχουν τυπική μισθωτή σχέση ή Δ.Π.Υ., εάν είναι μόνιμοι εργαζόμενοι ή συμβασιούχοι, εάν έχουν τυπική σχέση με την επιχείρηση ή εάν ανήκουν σε κάποιο υπερβολάβο ή σε κάποιο γραφείο ενοικίασης εργαζομένων.
- Επιμένουμε στην ανάγκη τα συνδικάτα να έχουν εκείνη την δημοκρατική δομή και λειτουργία που να εξασφαλίζει τη διαρκή συμμετοχή της βάσης: Τακτικές γενικές συνελεύσεις, τακτικές συνελεύσεις σε επίπεδο επιχείρησης ή περιοχής, ανοιχτή λειτουργία οργάνων, κατοχύρωση της δυνατότητας να μπορούν οι εκπρόσωποι των γενικών συνελεύσεων να παίρνουν αποφάσεις δεσμευτικές για την συνδικαλιστική ηγεσία, κατοχύρωση των απεργιακών επιτροπών, δυνατότητα ελεύθερης έντυπης έκφρασης της βάσης, εναλλαγή αντιπροσώπων στα όργανα.
- Επιμένουμε στην αυτονομία του μαζικού χώρου και την ανάγκη να μην αντιμετωπίζονται τα συνδικάτα ως ιμάντες μεταβίβασης της κομματικής γραμμής και την ουσιαστική ανεξαρτησία τους από τους κομματικούς μηχανισμούς.

97. Ως προς την πολιτική κατεύθυνση οι βασικές αρχές πρέπει να είναι οι ακόλουθες:

- Θεωρούμε ότι τα συνδικάτα οφείλουν να είναι χώροι υπεράσπισης των εργατικών συμφερόντων και σύγκρουσης με τις πολιτικές κράτους και κεφαλαίου. Από αυτό προκύπτει η έμφαση σε μια πολιτική κατεύθυνση ταξικής αυτονομίας και ουσιαστικής ανεξαρτησίας από εργοδοτικούς και κρατικούς μηχανισμούς, τόσο σε επίπεδο πολιτικής κατεύθυνσης, όσο και σε επίπεδο λειτουργίας και χρηματοδότησης. Αυτό πρέπει να μεταφράζεται σε μια συνολικότερη οριοθέτηση από κάθε λογική συνδιαχείρισης για το καλό της «εθνικής» οικονομίας και σε μια εμμονή σε μια αντιπαλότητα συμφερόντων ανάμεσα σε κεφάλαιο και εργαζόμενους.
- Αυτό σημαίνει την ανάγκη να έχουν τα συνδικάτα εκείνο το διεκδικητικό πλαίσιο και εκείνους τους στόχους που πραγματικά να έρχονται σε σύγκρουση με την πολιτικές κράτους κεφαλαίου και να αποτυπώνουν στοιχεία μιας συνολικότερης σύγκρουσης με τις καπιταλιστικές σχέσεις εξουσίας και εκμετάλλευσης. Το ίδιο ισχύει και για την αντιπαράθεσή τους με όλες τις μορφές και παραλλαγές του σύγχρονου αντιιμπεριαλισμού.
- Η κλασική διάκριση ανάμεσα σε οικονομικό και πολιτικό αγώνα, παρότι αντανάκλα τα πραγματικά όρια του αμιγώς συνδικαλιστικού αγώνα, δεν θα πρέπει να μεταφράζεται σε μια μηχανιστική διάκριση όπου το συνδικάτο θα πρέπει να ασχολείται απλώς και μόνο με κάποια άμεσα αιτήματα, ενώ το κόμμα θα αναλάμβανε όλα τα υπόλοιπα. Ανάλογα με το βαθμό συνδικαλιστικής παρέμβασης, τα χαρακτηριστικά του κλάδου, τις πολιτικές δυνάμεις που δρουν στο εσωτερικό τους, και κυρίως το πραγματικό επίπεδο ταξικής συνείδησης και πολιτικοποίησης των κομματιών τα οποία εκπροσωπούν τα συνδικάτα μπορούν και πρέπει να έχουν πολιτικό λόγο να προχωρούν και στη διατύπωση ευρύτερων πολιτικών στόχων και αιτημάτων.
- Αυτό σημαίνει ότι τα συνδικάτα επιβάλλεται να έχουν και μια ευρύτερη πολιτική, ιδεολογική, μορφωτική λειτουργία πέραν των απλών διεκδικήσεων, να μπορούν να λειτουργούν και ως πεδία άρθρωσης στοιχείων μιας ανταγωνιστικής εργατικής λογικής, να μπορούν να αντιπαλεύουν την κυρίαρχη τάση της κοινωνικής και πολιτικής απομόρφωσης.

98. Με βάση τα παραπάνω η κατεύθυνση της ριζοσπαστικής αριστεράς μέσα στο εργατικό συνδικαλιστικό κίνημα θα πρέπει να κινείται γύρω από τους παρακάτω άξονες:

- Θα πρέπει να συγκροτηθεί ως διακριτό ρεύμα μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα, με πανελλαδική δικτύωση, συζήτηση και λειτουργία και να προσπαθήσει να συσπειρώσει όσο το δυνατόν περισσότερους αγωνιστές.
- Θα πρέπει επίσης να είναι πρωτοπόρα στη μεγάλη μάχη που είναι η αντιστροφή της μειωμένης συνδικαλιστικής συμμετοχής και η διαμόρφωση μορφών συνδικαλιστικής έκφρασης σε χώρους που δεν υπάρχουν σωματεία. Θεωρούμε ότι τόσο το πολιτικό περιεχόμενο μιας σύγχρονης ριζοσπαστικής αριστεράς, όσο και οι χώροι στους οποίους βρίσκεται σήμερα ένα σημαντικό μέρος του δυναμικού της, της δίνουν την ευκαιρία να δοκιμάσει εκείνες τις μορφές συνδικαλιστικής απεύθυνσης και παρέμβασης που θα επιτρέψουν την επαναπροσέγγιση προς το συνδικαλισμό κρίσιμων κομματιών των εργαζόμενων και κυρίως εκείνων των τμημάτων της σύγχρονης πολυλειτουργικής εργατικής δύναμης που σήμερα βρίσκονται αντιμέτωποι με την πραγματικότητα της εργασιακής ευελιξίας και έχουν ενταχθεί στην παραγωγή υπό το καθεστώς των «μειωμένων προσδοκιών» που κυριάρχησε από τη δεκαετία του 1990 και μετά.
- Με την εξαίρεση των σωματείων που είναι είτε ανοιχτά εργοδοτικά, είτε δημιουργούν προβλήματα στην συνδικαλιστική δράση και εκπροσώπηση (π.χ. δεν περιλαμβάνουν μεγάλο μέρος των εργαζόμενων ενός κλάδου), η ριζοσπαστική αριστερά θα πρέπει να παρεμβαίνει μέσα στις υπαρκτές συνδικαλιστικές δομές, χωρίς αυτό να αναιρεί τη διεκδίκηση ή την πάλη για το μετασχηματισμό τους. Μια τέτοια προσπάθεια θα δώσει και τη δυνατότητα απεύθυνσης και σε στρώματα της εργατικής τάξης πέραν της ιδιαίτερης σχέσης με κομμάτια της διανοητικής εργασίας που χαρακτηρίζει σήμερα τις περισσότερες συνδικαλιστικές παρεμβάσεις της ριζοσπαστικής αριστεράς.

- Θα πρέπει να οριοθετηθεί από την πολιτική λογική που είναι σήμερα ηγεμονική στο υπαρκτό συνδικαλιστικό κίνημα, δηλαδή τις παραλλαγές του σύγχρονου κυβερνητική – εργοδοτικού συνδικαλισμού που εκφράζουν σήμερα ΠΑΣΚΕ – ΔΑΚΕ και την οποία θεωρούμε ότι λίγο πολύ ενισχύει και σιγοντάρει και η πρακτική των δυνάμεων του ΣΥΝ (Αυτόνομη Παρέμβαση) που προσπαθούν να συνδυάσουν την επίκληση μιας αριστερής ή ριζοσπαστικής «αισθητικής» με την πλήρη ενσωμάτωση στις πρακτικές του υποταγμένου συνδικαλισμού, την ίδια στιγμή που εξακολουθούν να αναπαράγουν το σύνολο μιας οικονομίστικής διεκδίκησης μιας καλύτερης «ανάπτυξης».
- Χρειάζεται όμως οριοθέτηση και από την πρακτική του ΠΑΜΕ και την προσπάθεια του να απαντήσει στο σύνολο των αντιφάσεων που το οδήγησε μια προηγούμενη συμπίευσή του με το επίσημο συνδικαλιστικό κίνημα. Αντί για την αναγκαία πολιτική ρήξη με τον υποταγμένο συνδικαλισμό, την ουσιαστική προσπάθεια για έναν συντονισμό αγωνιστικών δυνάμεων, για νικηφόρους αγώνες και την αντίστοιχη επεξεργασία ενός μάχιμου πολιτικού πλαισίου επιλέγει τον οργανωτικό διαχωρισμό. Η προεξόφληση ότι δεν μπορούν να υπάρξουν σήμερα νικηφόροι αγώνες, ο μαξιμαλισμός στα αιτήματα χωρίς ανάλογη κινηματική δράση, η υποτίμηση της αυτονομίας του συνδικαλιστικού κινήματος και η αντιμετώπιση των συνδικάτων ή των ομοσπονδιών ως παραταξιακών εκφράσεων, όλα αυτά ούτε λύση αποτελούν, ούτε επί της ουσίας αριστερή στροφή είναι, αλλά συντελούν στην κρίση και την απονομιμοποίηση του συνδικαλιστικού κινήματος.
- Η τοποθέτησή μας δεν φетиχοποιεί το θέμα της «ενότητας» του υπαρκτού συνδικαλιστικού κινήματος. Είναι όμως άλλο πράγμα μια μάχιμη και αγωνιστική ρήξη που να εκφράζει πραγματικές αγωνιστικές διαθέσεις των ίδιων των εργαζόμενων και έναν αγωνιστικό συντονισμό πρωτοπόρων τάσεων και άλλο η αντιμετώπιση των συνδικάτων ως κομματικών παρελάσεων που στα πλαίσια της εξειδίκευσης ενός γενικού πολιτικού σχεδίου οφείλουν να «διαχωριστούν».
- Αυτό σημαίνει ότι και για τη ριζοσπαστική αριστερά το βασικό καθήκον είναι αυτό ενός πολιτικού διαχωρισμού και μιας προσπάθειας να μπορέσει να απευθυνθεί μέσα από τα συνδικαλιστικά της σχήματα σε όσο το δυνατόν περισσότερους εργαζόμενους και σε όσο το δυνατόν περισσότερους εργασιακούς χώρους και όχι να επιδιώξει και αυτή τον οργανωτικό διαχωρισμό. Πόσο μάλλον, που λόγω μικρού σχετικά μεγέθους και απήχησης αυτό καταντά να είναι μια μειοψηφική παρέμβαση ενός πρωτοπόρου πολιτικού δυναμικού και σε καμιά περίπτωση μαζική κοινωνική και κινητική κίνηση. Ο αναγκαίος πολιτικός διαχωρισμός θα πρέπει κυρίως να παίρνει τα χαρακτηριστικά μιας μαχητικής ταξικής αντιπολίτευσης, της δουλειάς στη βάση ώστε να ξεσπούν αποφασιστικοί αγώνες ακόμη και σε σύγκρουση με την συνδικαλιστική ηγεσία, της αποκάλυψης του υποταγμένου συνδικαλισμού. Είναι επίσης σαφές ότι θα πρέπει να είναι ένας διαχωρισμός που θα πρέπει να γίνεται εντός των εργαζόμενων, εντός της τάξης, εντός των μαζικών διαδικασιών και όχι μέσα από μια λογική οργανωτικού αναχωρητισμού.
- Τέλος, θα πρέπει την κριτική που ασκεί η ριζοσπαστική αριστερά σε άλλα συνδικαλιστικά ρεύματα μέσα στο εργατικό κίνημα για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τα συνδικάτα ως μοχλούς υλοποίησης κομματικών σχεδιασμών θα πρέπει να την εφαρμόσει και στον εαυτό της. Το γεγονός ότι υπάρχουν ορισμένα πρωτοβάθμια σωματεία στα οποία υπάρχει ισχυρή παρουσία της ριζοσπαστικής αριστεράς, που πιθανώς στο μέλλον να γίνουν και περισσότερα εάν υποθέσουμε ότι επιμένουμε σε μια γραμμή μαζικής παρέμβασης, δεν σημαίνει ότι πρέπει να τα αντιμετωπίζουμε ως προεκτάσεις ενός πολιτικού χώρου. Αυτό σημαίνει ότι είναι ουσιασώς λανθασμένη μια αντίληψη που συγχέει ουσιαστικά πολιτικό και συνδικαλιστικό χώρο, κόμμα, παράταξη και συνδικάτο στο όνομα μιας ασαφούς και κάπως θολής αντίληψης του «κέντρου αγώνα» όπου συνυπάρχουν παρατάξεις, επιτροπές αγώνα, οργανώσεις και συνδικάτα. Πόσο μάλλον, που σε μια τέτοια αντίληψη ελλοχεύει η ίδια ηττοπάθεια που διαπερνά σήμερα και την λογική τύπου ΠΑΜΕ: ότι δηλαδή δεν είναι εφικτή η συγκρότηση μορφών νικηφόρας συνδικαλιστικής διεκδίκησης και κατά συνέπεια το μόνο που μένει είναι η διαμόρφωση μιας ενιαίας «ομπρέλας» για πολιτικού τύπου καμπάνιες στις οποίες δεν θα

προσκαλούμε τόσο συγκροτημένες συλλογικές εκφράσεις κοινωνικών κατηγοριών, όσο, και κυρίως, μεμονωμένα άτομα. Χωρίς να υποτιμούμε τη σημασία που έχει και η μορφή της πολιτικής καμπάνιας για κρίσιμα αιτήματα, εντούτοις εκτιμούμε ότι είναι πραγματικά εφικτή πρόκληση η διαμόρφωση νικηφόρων *συνδικαλιστικών μορφών* (δηλαδή μορφών αγωνιστικής διεκδίκησης μιας ορισμένης κοινωνικής κατηγορίας) και όχι μόνο η πολιτική καταγραφή μιας διαμαρτυρίας.

Β. Για το νεολαιίστικο κίνημα

99. Προσπαθώντας να ορίσουμε την νεολαία θα λέγαμε πως η νεολαία δεν είναι μια ηλικιακή κατηγορία ούτε μπορεί και να οριστεί έτσι, είναι μια κοινωνική κατηγορία. Και λέμε πολύ συνειδητά κοινωνική κατηγορία και όχι κοινωνική ομάδα ή κοινωνική τάξη, αφού κοινωνική ομάδα είναι ένα σύνολο που συγκροτείται με βάση δευτερεύουσες κοινωνικές πρακτικές, ενώ η κοινωνική τάξη ορίζεται καθοριστικά με βάση την ένταξη στις σχέσεις παραγωγής και αυτό δεν ισχύει για την νεολαία που είναι υπό ένταξη στην παραγωγική διαδικασία και συνολικά στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας. Ως κοινωνική κατηγορία ορίζουμε ένα σύνολο φορέων θέσεων που προσδιορίζονται πρώτα και κύρια με βάση τη σχέση τους με έναν ορισμένο μηχανισμό και τις ιδεολογικές και πολιτικές πρακτικές που απορρέουν από αυτόν.

Αυτοί οι μηχανισμοί στην περίπτωση της νεολαίας είναι αυτοί που θα τους ορίζαμε ως μηχανισμούς αναπαραγωγής των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής: το σύνολο μιας σειράς από ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους που αναλαμβάνουν να προετοιμάσουν τους φορείς που θα καταλάβουν τις θέσεις που ορίζει ο κοινωνικός καταμερισμός εργασίας. Κι αυτό γιατί η αναπαραγωγή τόσο των παραγωγικών σχέσεων, των θέσεων που δημιουργεί ο κοινωνικός καταμερισμός εργασίας, όσο και των φορέων που θα καταλάβουν τις θέσεις αυτές, έχει και ορισμένες πολύ συγκεκριμένες ιδεολογικές προϋποθέσεις:

- τη νομιμοποίηση του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας, την ιδεολογική νομιμοποίηση και ουδετεροποίηση της διάκρισης διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας και την αναπαραγωγή της κατανομής στις θέσεις αυτές.
- την αναπαραγωγή της κυρίαρχης ιδεολογίας και των επιμέρους στοιχείων της στην εκάστοτε συγκυρία- όρων αναγκαίων για να έχουν οι φορείς των θέσεων την αναγκαία και αρμόζουσα συμπεριφορά αλλά και για να αποδιαρθρώνονται αντίπαλα ιδεολογικά σχήματα που παράγει η ιδεολογική και πολιτική πάλη των κυριαρχούμενων τάξεων

Αυτή την διαδικασία αναπαραγωγής αναλαμβάνουν μια σειρά εξειδικευμένοι μηχανισμοί, μηχανισμοί του κράτους είτε είναι κρατικοί είτε τυπικά ιδιωτικοί, που επίσης όμως είναι κάτω από τον έλεγχο της συνολικής πολιτικοϊδεολογικής λειτουργίας του αστικού κράτους σαν εγγυητή του μακροπρόθεσμου καπιταλιστικού συμφέροντος. Τέτοιοι μηχανισμοί είναι οι εκπαιδευτικοί μηχανισμοί σε όλο το φάσμα και τις βαθμίδες τους. Είναι ο στρατός με όλο το ιδεολογικό αποτέλεσμα πειθάρχησης και εγγραφής της εθνικής ιδεολογίας που έχει. Είναι όμως και οι πολλαπλές μορφές που παίρνει ο Πολιτιστικός Ιδεολογικός Μηχανισμός, είτε με την μορφή των αθλημάτων (με όλα τα ιδεολογικά χαρακτηριστικά που έχει ο οργανωμένος αθλητισμός και ο πρωταθλητισμός, ανταγωνισμό, πειθαρχία, υπακοή), είτε με την μορφή της βιομηχανίας της νεανικής κουλτούρας σε όλες τις μορφές της. Είναι και η οικογένεια, αφού εγγράφει ιδεολογήματα στο παιδί και καθιερώνει ένα πλαίσιο ιεραρχικής δομής και πειθάρχησης.

Όλοι αυτοί οι μηχανισμοί έχουν το χαρακτηριστικό να εγκλείουν την νεολαία στο εσωτερικό τους αλλά και να την αντιμετωπίζουν (παρότι από την άποψη της προέλευσης είναι μια διαταξική κατηγορία) σαν μια ενιαία κατηγορία των υπό ένταξη φορέων. Αυτό όμως έχει σα συνέπεια να την παράγουν και σαν σχετικά ενιαία κοινωνική κατηγορία.

100. Θα πρέπει όμως να δούμε και μια σειρά από στοιχεία τα οποία καθορίζουν την διαμόρφωση της κοινωνικής κατηγορίας της νεολαίας:

- Πρώτο και σημαντικότερο ιστορικά η μαζικοποίηση αυτών των μηχανισμών. Πρώτος ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής μαζικοποίησε αυτούς τους μηχανισμούς για να μπορεί να έχει μια σχετικά επιδέξια εργατική δύναμη αλλά και για να μπορεί να εξασφαλίσει -που είναι και το κυριότερο- στοιχεία ιδεολογικού ελέγχου της εργατικής δύναμης αυτής και απάντησης στις ανατρεπτικές αντικαπιταλιστικές μορφές του εργατικού κινήματος.
- Δεύτερον η γενίκευση της πρόσβασης σε αυτούς που έχει σαν αποτέλεσμα και την ισχυρή παρουσία και των παιδιών των λαϊκών στρωμάτων μέσα σε αυτούς.
- Τρίτον η επέκταση του εύρους αυτών των μηχανισμών: αρκεί να σκεφτούμε την επέκταση και την πολιτική και ιδεολογική βαρύτητα που αποκτά ο Πολιτιστικός Μηχανισμός με τον τρόπο με τον οποίο αφενός παράγει μια ολόκληρη σειρά από μορφές και προϊόντα για την νεολαία, αλλά και της ειδικής βαρύτητας που δίνουν στη νεολαία τα Μ.Μ.Ε.. Και δεν είναι τυχαίο το πόσο μεγάλη βαρύτητα έχουν τέτοιοι μηχανισμοί στο να εγγράφουν συγκεκριμένα ιδεολογικά στοιχεία.

101. Αυτή βέβαια η διαδικασία παραγωγής της κατηγορίας της νεολαίας όμως δεν είναι μια ανιστορική διαδικασία: καθορίζεται σε τελική ανάλυση από τις τάσεις και τις εξελίξεις που υπάρχουν στο χώρο της παραγωγής, τις αναδιαρθρώσεις και τις τομές.. Αλλά και επικαθορίζεται, από τους συνολικούς όρους και εξελίξεις της ταξικής πάλης, των πολιτικών και ιδεολογικών τάσεων και εξελίξεων. Αυτό σημαίνει ότι είναι μηχανισμοί οι οποίοι διαπερνώνται και αυτοί από την ταξική πάλη, από την βασική αντίθεση κεφαλαίου εργασίας. Αυτό σημαίνει όμως ότι και η διαδικασία παραγωγής της κοινωνικής κατηγορίας της νεολαίας, της υπό ένταξη εργατικής δύναμης διαπερνάται από σημαντικότερες αντιφάσεις που αποτελούν σε τελική ανάλυση αποτελέσματα των συνολικών αντιφάσεων του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Γι' αυτό το λόγο και μπορούν να υπάρχουν μεγάλες κινήσεις μαζών μέσα στους χώρους που εγκλείουν την κατηγορία της νεολαίας, μπορούν να υπάρχουν τα κινήματα της νεολαίας.

Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι τα κινήματα της νεολαίας είναι απλά και μόνο μορφές της αντίθεσης κεφαλαίου εργασίας. Δεσπάζον στοιχείο του καθορισμού τους είναι η ειδική μορφή κάθε ιδεολογικού μηχανισμού, η λειτουργία του άρα και οι αντιφάσεις γύρω από αυτές τις λειτουργίες. Αυτό σημαίνει και μια σειρά από επίδικα αντικείμενα της νεολαιίστικης πάλης: από τη μια το βασικό πεδίο των αντιφάσεων που αφορούν την ιδεολογική λειτουργία, με δομική μορφή την βασική αντίθεση της νεολαίας προς τον εγκλεισμό. Από την άλλη οι αντιφάσεις που αφορούν την κατανομή της νεολαίας, το αν η καταναλωτική λειτουργία οδηγεί σε κάποιου τύπου κοινωνική αναβάθμιση ή κοινωνική υποβάθμιση των υπό ένταξη φορέων. Γύρω από αυτές τις αντιφάσεις και αυτά τα επίδικα αντικείμενα μπορούμε να ορίσουμε και την δυνατότητα των κινήματων της νεολαίας (όχι με έναν γραμμικό τρόπο αλλά με μια διαλεκτική σχέση επικαθορισμού ανάμεσα στα δύο δομικές μορφές αντιφάσεων).

Και αυτές οι αντιθέσεις, αυτά τα πλέγματα ιδεολογικών και πολιτικών συγκρούσεων συγκροτούν και μια σειρά από κοινωνικούς χώρους της νεολαίας: είτε χώρους με τυπική θεσμική υπόσταση όπως είναι οι εκπαιδευτικοί μηχανισμοί, ή ο στρατός ή ο οργανωμένος αθλητισμός, είτε χώρους άτυπους τους οποίους συγκροτούν οι ίδιες οι αντιφατικές πρακτικές της κοινωνικής κατηγορίας: η πλατεία, το στέκι, η καφετέρια, το γήπεδο.

102. Η μαζικοποίηση των μηχανισμών και των κοινωνικών χώρων που αναπαράγουν την κοινωνική κατηγορία της νεολαίας, η όξυνση των αντιθέσεων στο εσωτερικό τους και η ικανότητα της αριστεράς να έχει μια ευρύτερη ηγεμονική απεύθυνση (και να δίνει εκρηκτική διάσταση στις αντιφάσεις των ιδεολογικών μηχανισμών) προσέδωσαν στα νεολαιίστικα κινήματα ιδιαίτερη πολιτική σημασία. Από την πρώτη εμφάνιση της φιγούρας του ριζοσπαστικοποιημένου νεολαίου στο δρόμο στη δεκαετία του 1960 (με αποκορύφωμα το Μάη του 1968) μέχρι τις πρόσφατες εκρήξεις της νεολαίας και την καθοριστική παρουσία των νεολαίων στις κινητοποιήσεις κατά του πολέμου και της «παγκοσμιοποίησης», τα κινήματα αυτά όχι μόνο αποτέλεσαν πραγματικούς πονοκεφάλους, συχνά και απειλές, για τα αστικά επιτελεία, αλλά και βρέθηκαν σε πρωτοπόρα θέση μέσα σε συνολικές

πολιτικές μάχες, και συναντήθηκαν με τις πιο προωθημένες μορφές της αντικαπιταλιστικής πολιτικής και του κομμουνιστικού κινήματος.

Και στη συγκυρία της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης τα κινήματα της νεολαίας έχουν κατορθώσει να συγκροτήσουν αντιστάσεις στις αλλαγές στους μηχανισμούς αναπαραγωγής και συχνά να διαμορφώσουν πραγματικά προσκόμματα στην αστική κίνηση, αποτρέποντας ή καθυστερώντας την βίαιη προεπικύρωση των νέων μορφών οργάνωσης της παραγωγής στους υποψήφιους εργαζόμενους και «διδάσκοντας» την αξία της συλλογικής διεκδίκησης στους νέους που συμμετέχουν σε αυτά τα κινήματα. Αυτές οι παράμετροι αναδεικνύουν και γιατί εξακολουθεί να έχει τεράστια σημασία η κοινωνική κατηγορία της νεολαίας για οποιονδήποτε αναζητά μια αντικαπιταλιστική αριστερά.

103. Με αυτή την έννοια η μορφή και τα χαρακτηριστικά που θα πάρει η νεολαία σαν υποψήφια εργατική δύναμη είναι ιδιαίτερα κρίσιμα διακυβεύματα σε συνθήκες καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης: το ερώτημα της ταυτόχρονης αναβάθμισης του συνόλου των δεξιοτήτων της νεολαίας με την ταυτόχρονη προεγγραφή σε αυτήν όλων των πολιτικών και ιδεολογικών προϋποθέσεων του νέου μοντέλου εργαζόμενου (παραγωγική αφοσίωση, αποδοχή της προτεραιότητας των στόχων της επιχείρησης πάνω στα εργατικά συμφέροντα, χειραγωγημένη συμπεριφορά, "συμφιλίωση" με τις χειρότερες δυνατές εργασιακές προοπτικές και το μέλλον μιας πραγματικής κοινωνικής υποβάθμισης παρά τις αναβαθμισμένες δεξιότητες) αποτελεί σήμερα μια από τις στρατηγικότερες προκλήσεις για το κεφάλαιο. Είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για την έξοδο από τα στοιχεία της κρίσης υπερσυσσώρευσης η πολλαπλή παραγωγικοποίηση της εργατικής δύναμης άρα και της υποψήφια εργατικής δύναμης, δηλαδή της νεολαίας. Αντίστοιχα το να μην μπορούν να ολοκληρωθούν αυτές οι τομές μέσα στους εκπαιδευτικούς μηχανισμούς και να αναπαράγονται στοιχεία αντίστασης και συλλογικότητας αποτελεί και μια βασική αντίφαση σήμερα της αναδιαρθρωτικής κίνησης.

104. Αλλά αυτή η αντίληψη διαχωρίζεται και από μια σειρά λανθασμένες μορφές ανάλυσης και πολιτικής παρέμβασης στη νεολαία:

Η δικιά μας αντίληψη της κοινωνικής κατηγορίας νεολαία, ο μη ηλικιακός τρόπος με τον οποίο την ορίζουμε σημαίνει ότι δε εντάσσουμε αυτό που ονομάζεται συνήθως "εργαζόμενη νεολαία" δηλαδή τους νέους εργαζόμενους (και όσους αναζητούν εργασία) στην κατηγορία της νεολαίας (αυτό που ορισμένες τάξεις της αριστεράς κωδικοποιούν ως «νέα εργατική βάρδια») αλλά στην εργατική τάξη και την νέα μικροαστική τάξη, και άρα αφορούν την παρέμβαση συνολικά σε εργασιακούς χώρους. Θεωρούμε λάθος όχι μόνο αναλυτικό αλλά και πολιτικό να τους αντιμετωπίζουμε σαν κομμάτι της νεολαίας γιατί παραβλέπουμε ότι το καθοριστικό είναι η ένταξη στην παραγωγή, και κατά συνέπεια η ανάγκη να μπορούν να ενσωματωθούν και αυτά τα τμήματα στο εργατικό κίνημα.

Αυτό δεν σημαίνει ότι ο νεολαιίστικος προσδιορισμός δεν παίζει κάποιο ρόλο σε αυτά τα στρώματα των εργαζομένων: Έχει και μάλιστα με έναν διπλό τρόπο: πρώτον ότι είναι από τους αδύναμους κρίκους της εργατικής δύναμης, γιατί εντάσσονται με χειρότερους όρους, με πολύ μεγαλύτερη δυσκολία, αντιμετωπίζουν την πραγματικότητα της ανεργίας και της υποαπασχόλησης σε συντριπτικό ποσοστό, έχουν τους λιγότερο ασφαλείς όρους εργασίας, είναι από τους βασικούς στόχους της αναδιαρθρωτικής κίνησης σήμερα. Δεύτερον ότι σε μεγάλο βαθμό το κεφάλαιο προσπαθεί να αξιοποιήσει μέσω των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους να αξιοποιήσει όψεις μιας «νεολαιίστικης ταυτότητας» για να αποσπάσει ενσωματώσιμες συμπεριφορές από τέτοια κομμάτια εργαζομένων. Η συστηματική προσπάθεια να συγκροτηθεί μια φαντασιακά ενιαία ταυτότητα καταναλωτή νεανικής κουλτούρας συχνά υποκρύπτει την βίαιη εκμετάλλευση μεγάλων κομματιών των νέων εργαζομένων. Ο τρόπος με τον οποίο στοιχεία όπως η προσωρινότητα, η κινητικότητα ή η ανασφάλεια (π.χ. σε χώρους όπως η βιομηχανία της διασκέδασης) συχνά προβάλλονται όχι ως μορφές έντασης της εκμετάλλευσης, αλλά ως ο τρόπος εργασίας που «ταιριάζει» στη νεανική «ταυτότητα», είναι ένα τέτοιο παράδειγμα.

Σε αυτή τη βάση μπορούμε να επιμείνουμε ότι το θέμα της εργαζόμενης νεολαίας δεν είναι ένα θέμα παρέμβασης στην κοινωνική κατηγορία της νεολαίας, πιο σωστά ότι δεν μπορεί να απαντήσει σε αυτά

τα επίδικα αντικείμενα μια στρατηγική πολιτικής παρέμβασης στη νεολαία, αλλά μια στρατηγικής συνολικής ανασύνθεσης μιας αντικαπιταλιστικής παρέμβασης στο εργατικό κίνημα.

Γι' αυτό το λόγο και διαφωνούμε με το κυρίαρχο πρότυπο οργανώσεων νεολαίας στην Ελλάδα, όπου λίγο πολύ εντάσσονται σε αυτές όλοι όσοι ανήκουν σε μια ηλικιακή κατηγορία, ανεξάρτητα από το εάν αυτοί ανήκουν όντως στην κοινωνική κατηγορία της νεολαίας ή εάν είναι εργαζόμενοι. Κατά τη δική μας γνώμη οι νέοι εργαζόμενοι πρέπει να στρατεύονται σε πολιτικές οργανώσεις εργαζομένων και όχι νεολαίας.

Αντίστοιχα, διαφωνούμε και διαχωριζόμαστε από μια θέση που θα ήθελε την οργάνωση της νεολαίας να είναι απλώς ένα στάδιο «διαπαιδαγώγησης» των νέων ώστε να μπουν ορθά προετοιμασμένοι στο κόμμα, ή –πολύ χειρότερα– ως «κομματικό στρατό» που απλώς θα υλοποιεί την κομματική γραμμή. Επιμένουμε στην ανάγκη και στη δυνατότητα ο τομέας νεολαίας της Αριστερής Ανασύνθεσης να μπορεί να χαράσσει αυτοτελώς τη γραμμή για την παρέμβαση στο νεολαιίστικο κίνημα και να συμμετέχει ισότιμα στις διαδικασίες της συλλογικότητας.

105. Η δυνατότητα να εκπροσωπηθούν τα συμφέροντα πλειοψηφικών κομματιών της νεολαίας δεν προκύπτει μέσα από το κατέβασμα ενός εργαστηριακά κατασκευασμένου πολιτικού προγράμματος αλλά μέσα από την εμπλοκή με τις ανησυχίες των μαζών, την καθημερινότητα και τις ειδικές αντιθέσεις που απαντούν σε κάθε κοινωνικό χώρο. Η μορφή που απαντάει σ' αυτήν την αναγκαιότητα είναι οι πολιτικοσυνδικαλιστικές ενότητες κοινωνικού χώρου – τα σχήματα. Μέσα από μια τέτοια παρέμβαση στους κοινωνικούς χώρους μπορούμε να παράγουμε μαζικά κινήματα, τα οποία να θέτουν αναχώματα στην αναδιάρθρωτική κίνηση, να αυξάνουν την αυτοπεποίθηση των μαζών, να αναπαράγουν ριζοσπαστικά πολιτικά και ιδεολογικά χαρακτηριστικά στη νεολαία και ταυτόχρονα να σφυρηλατείται η ενότητα της αντικαπιταλιστικής αριστεράς και η ανασύνθεση των κοινωνικών και πολιτικών της πρακτικών. Γι' αυτό και η παρέμβασή μας δεν είναι μια παρέμβαση που να προσπαθεί να υποκαταστήσει από μόνη της κάποιο κενό εκπροσώπησης στο χώρο της νεολαίας. Αντίθετα, επιμένουμε σε ενωτικές πρωτοβουλίες στους κοινωνικούς χώρους της νεολαίας και θεωρούμε ότι το εγχείρημα ανασύνθεσης της ριζοσπαστικής αριστεράς μπορεί να δημιουργήσει μεγαλύτερες δυνατότητες για παρέμβαση σε όλους τους μηχανισμούς στους οποίους συγκροτείται και αναπαράγεται η νεολαία.

106. Δεν θεωρούμε ότι το ζήτημα στους χώρους της νεολαίας είναι απλώς να καρπωθούμε οργανωτικά ένα μέρος από εκείνο το ριζοσπαστικοποιημένο μειοψηφικό κομμάτι που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο αναπαράγεται μέσα στους χώρους της νεολαίας, ούτε βλέπουμε την παρέμβασή μας πρωτίστως ως οργανωτική αναπαραγωγή του πολιτικού μας ρεύματος. Θέλουμε να ξεδιπλώσουμε μια παρέμβαση με πλειοψηφική στοχοθεσία και αποτελέσματα, ικανή να ενοποιεί μεγάλα τμήματα της κοινωνικής κατηγορίας και να συμβάλει σε κινήματα με διάρκεια και χειροπιαστές νίκες.

Θέλουμε μια πολιτική παρέμβαση, άρα μια παρέμβαση που να έχει και έναν χαρακτήρα μετασχηματισμού: δεν θέλουμε απλά να αναπαράγουμε τις όποιες όψεις έχει και σήμερα η νεολαιίστικη ριζοσπαστικότητα και αμφισβήτηση (με όλα τα αντιφατικά χαρακτηριστικά που παράγει η ίδια η μορφή και η σχετική απομόνωση των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους) αλλά να τα τροποποιήσουμε μπολιάζοντας τα με ένα συνολικότερο αντικαπιταλιστικό περιεχόμενο, με την κομμουνιστική αναφορά έτσι ώστε να μπορούν και δυναμική να παίρνουν αλλά και να πολώνονται σε θέσεις σύμμαχες προς την εργατική τάξη.

107. Επιμένουμε ότι σήμερα οι βασικές αντιθέσεις που διαπερνούν τους μαζικούς χώρους της νεολαίας (και ιδίως τους εκπαιδευτικούς μηχανισμούς) διαμορφώνουν υλικούς αντικειμενικούς όρους για τη συμμαχία ανάμεσα στο νεολαιίστικο κίνημα και την εργατική τάξη, μέσα από το κοινό νήμα που συνδέει τη διαδικασία παραγωγικοποίησης και τις καπιταλιστικές αναδιarrθώσεις. Αντίστοιχα, τα συλλογικά συμφέροντα των νέων, όπως αναδεικνύονται μέσα στη συγκυρία, για δημόσια και δωρεάν εκπαίδευση και για ενιαία εργασιακά δικαιώματα και η αντίθεσή τους σε πρακτικές ιδιωτικοποίησης,

πειθάρχησης, κατηγοριοποίησης συναντιούνται με τις διεκδικήσεις και τις αντιστάσεις και των εργαζόμενων. Δεν παραβλέπουμε, όμως, ότι ο στρατηγικός στόχος της καταστροφής / επαναστατικοποίησης των μηχανισμών που αναπαράγουν τον καταμερισμό εργασίας (και συγκροτούν την κοινωνική κατηγορία της νεολαίας) δεν μπορεί να είναι υπόθεση του νεολαιίστικου κινήματος μόνο μέσω μιας «εσωτερικής» όξυνσης των αντιθέσεων των μηχανισμών αναπαραγωγής. Απαιτεί και προϋποθέτει το συνολικό ανέβασμα της ταξικής πάλης και την καθοριστική παρέμβαση της εργατικής τάξης.

108. Η σημερινή συγκυρία σφραγίζεται από την διαδικασία της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, μια συνολική κίνηση σε κάθε επίπεδο (οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό) που στόχο έχει την οριστική έξοδο από τα στοιχεία της καπιταλιστικής κρίσης υπερσυσσώρευσης. Βασικός κόμβος αυτής της κίνησης είναι η αναδιάρθρωση στην παραγωγή: στόχος να αυξηθεί το ποσοστό κέρδους του κεφαλαίου. Αυτό δεν σημαίνει μόνο επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες. Για να μπορούν αυτές να συμβάλουν στην αύξηση της κερδοφορίας χρειάζεται πάνω από όλα να υπάρξουν και τομές στην οργάνωση, τα χαρακτηριστικά την ποιότητα της εργασίας ώστε να αυξάνεται η παραγωγικότητα της εργασίας άρα και ο βαθμός εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης. Αν περιγράφαμε κωδικά αυτή την εξέλιξη θα λέγαμε ότι πλάι στην αναδιανομή εισοδήματος (παρατεταμένη λιτότητα) είναι αναγκαίο να υπάρξει: άνοδος των δεξιοτήτων του συλλογικού εργαζόμενου με ταυτόχρονη ριζική επιδείνωση των υλικών, αλλά και των πολιτικών και ιδεολογικών όρων με τους οποίους θα εντάσσεται η εργασία στην παραγωγή. Άρα μια νέα φιγούρα εργαζομένου: πολυλειτουργικός με αυξημένη μορφωτική επάρκεια από τη μια, ενταγμένος σε ελαστικές σχέσεις εργασίας, χωρίς δικαιώματα, ανασφαλής, με παραγωγική αφοσίωση στις επιχειρήσεις, με εναλλαγές εργασίας - υποαπασχόλησης - ανεργίας, πειθαρχημένος.

Απέναντι σε αυτή την στρατηγική πρόκληση είναι σαφές ότι οι μηχανισμοί που αναπαράγουν την εργατική δύναμη έχουν μια κεντρικότητα. Σε μεγάλο βαθμό από αυτούς θα εξαρτηθεί το αν θα υπάρξει εκείνη η νέα ποιότητα εργατικής δύναμης που θα μπορεί να συνδυάζει την αναβάθμιση των δεξιοτήτων με την προεκτίκρωση των νέων ελαστικών εργασιακών σχέσεων. Αυτό σημαίνει ότι για τα αστικά επιτελεία έχει μεγάλη σημασία τι χαρακτηριστικά θα έχει η νεολαία σαν υποψήφια εργατική δύναμη. Αυτό αποδίδει και μια ιδιαίτερη σημασία στα κινήματα της νεολαίας: το να υπάρχουν τέτοια κινήματα, το να αντιστρατεύονται την αστική κίνηση, το να ανατρέπουν ή να καθυστερούν όψεις της αναδιάρθρωσης, πάνω από όλα να διατηρούν συλλογικές πρακτικές αντίστασης, διεκδίκησης και αμφισβήτησης, είναι ένα πολιτικό ζήτημα ευρύτερης σημασίας για το λαϊκό κίνημα.

Για την παρέμβαση στο σχολείο

109. Για να μπορέσουμε να καταλάβουμε τις αναδιρθρώσεις στο σχολείο θα πρέπει να ξεκινήσουμε από ορισμένους βασικούς προσδιορισμούς για το πως αντιμετωπίζουμε το σχολικό μηχανισμό. Έχουμε πρώτα την ιδεολογική λειτουργία: στόχος του σχολείου είναι η απόκρυψη των ταξικών σχέσεων, η αποδοχή της κοινωνικής ιεραρχίας σαν ουδέτερης, η αποδοχή της εθνικής ιδεολογίας σαν μυστικοποίηση των ταξικών αντιθέσεων. Αυτό αποτυπώνεται και στην αντικειμενοποίηση της παρεχόμενης σχολικής γνώσης που είναι αποκομμένη από την κοινωνική πρακτική: τις πραγματικές συγκρούσεις στην παραγωγή και την κοινωνία, που προβάλλεται ως η μόνη ορθή και αποδεκτή γνώση. Αλλά και γίνεται και μέσα από την συστηματική επιβολή αποδεκτών κοινωνικών προτύπων συμπεριφοράς. Αυτή η επιβολή συμπεριφορών ορίζεται μέσα από την βασική λειτουργία του εγκλεισμού της νεολαίας μέσα στην λειτουργία και την καθημερινότητα του σχολικού μηχανισμού. Αλλά έχει και έναν κατανεμητικό ρόλο: να μπορέσει να ρυθμίσει και να νομιμοποιήσει το διαχωρισμό ανάμεσα σε διανοητική και χειρωνακτική εργασία. Βασικός μηχανισμός εδώ είναι οι εξετάσεις: φιλτράρουν την πρόσβαση σε βαθμίδες μετά το σχολείο, αποκρύπτουν ότι αυτό είναι μια ταξική λειτουργία μετακυλύοντας την ευθύνη στην "μαθησιακή αποτυχία" του μαθητή. Αυτό σημαίνει ότι η ταξική λειτουργία του σχολείου δεν μπορεί να οριστεί στη βάση του αν το αστικό κράτος μορφώνει ή

όχι σαν να ήταν ένας ουδέτερος μηχανισμός, ένα ουδέτερο αγαθό, αλλά στη βάση του πως εγγράφει ταξικές ιδεολογίες και του πως ρυθμίζει την ταξική προοπτική.

110. Πριν προχωρήσουμε στις συγκεκριμένες αντιφάσεις στις οποίες προσπαθεί να απαντήσει η αναδιάρθρωση στο σχολείο αξίζει να αναφερθούμε στο τοπίο όπως αυτό διαμορφώθηκε μετά την τελευταία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του νόμου Αρσένη. Με το νόμο Αρσένη προχώρησε αποφασιστικά το βάθεμα του καταμεμητικού ρόλου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τη συγκρότηση των ΤΕΕ και τη μαζικοποίησή τους, η πειθάρχηση του μαθητικού σώματος με την αύξηση των εξετάσεων στο λύκειο και την παραγωγικοποίηση συνολικά της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

- Πιο αναλυτικά, στην προσπάθεια συγκρότησης ενός πιο αποτελεσματικού παράλληλου δικτύου τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης κατάργησε τα ΤΕΛ και συγκρότησε τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια. Η ανάγκη αναδιάρθρωσης της τεχνικής εκπαίδευσης προκύπτει από την αναγκαιότητα κάλυψης των κατώτερων θέσεων του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας από ένα δυναμικό με αυξημένες τεχνικές δεξιότητες και μηδενικές προσδοκίες κοινωνικής ανόδου. Τα ΤΕΕ εξυπηρετούν καλύτερα αυτό το σκοπό γιατί δεν δίνουν τίτλο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μειώνουν τις δυνατότητες εισαγωγής σε κάθε μορφή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και έχουν καθαρά τεχνικό προσανατολισμό με ελάχιστα στοιχεία θεωρητικής κατάρτισης. Η συγκρότηση του Ενιαίου Λυκείου στη θέση του Γενικού Λυκείου οδήγησε στη μεγαλύτερη παραγωγικοποίηση της γενικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τη μετάλλαξη του σχολείου από το ουμανιστικό πρότυπο της μόρφωσης σε ένα τεχνοκρατικό μοντέλο διαχείρισης πακέτων πληροφοριών και στη γιγάντωση του εξεταστικού μηχανισμού με σκοπό την πειθάρχηση των μαθητών και την εμπέδωση των ιδεολογημάτων της αξιοκρατίας και του ανταγωνισμού.
- Η αλματώδης αύξηση του αριθμού των εισακτέων στα ΑΕΙ και στα ΤΕΙ η οποία συνοδεύτηκε από την ίδρυση νέων σχολών με απαξιωμένη εργασιακή προοπτική και την πολυδιάσπαση των γνωστικών αντικειμένων, γεγονός το οποίο δημιουργούσε μειωμένες προσδοκίες και στο μαθητικό σώμα.
- Αυξήθηκαν οι ταξικοί φραγμοί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς η μισή μαθητική νεολαία οδηγήθηκε στα ΤΕΕ χάνοντας κάθε δυνατότητα ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας από πολύ μικρή ηλικία και αυτό γιατί η είσοδος ενός φραγμού στο τέλος του Γυμνασίου καθιστά καθοριστικό το μορφωτικό και οικονομικό κεφάλαιο της οικογένειας, με αποτέλεσμα μαθητές από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα να οδηγούνται ουσιαστικά στην ανειδίκευτη εργασία. Επίσης με την εφαρμογή της μεταρρύθμισης Αρσένη αυξήθηκε κατά πολύ μεγάλο ποσοστό το κόστος πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με τη γιγάντωση του κυκλώματος ιδιωτικής παραπαιδείας.

Όμως η μεταρρύθμιση Αρσένη προσέκρουσε και σε σημαντικότερες αντιφάσεις:

- Μεγάλα κομμάτια νέων κινητοποιήθηκαν ενάντια σε αυτό που βίωναν ως μια τεράστια αύξηση του εξεταστικού φόρτου για ένα αβέβαιο μέλλον, έχοντας όρους ευρύτερης αλληλεγγύης και λόγω της τεράστιας αύξησης του κόστους της παραπαιδείας. Αυτό μπορεί να εξηγήσει και τις επάλληλες αναδιπλώσεις ως προς τις εξετάσεις και τον αριθμό των εξεταζόμενων μαθημάτων.
- Παρά την προσπάθεια πειθάρχησης του μαθητικού σώματος (συχνά και ποινικοποίησης του μαθητικού κινήματος –με την πράξη νομοθετικού περιεχομένου για τις καταλήψεις), εξακολουθούν να αναπαράγονται συλλογικές ή ριζοσπαστικές πρακτικές.
- Η προσπάθεια να σπρωχτούν μεγάλα κομμάτια νέων στο παράλληλο δίκτυο της τεχνικής εκπαίδευσης εξακολουθούσε να προσκρούει στο μειωμένο κοινωνικό κύρος της δευτεροβάθμιας τεχνικής εκπαίδευσης.
- Η μαζικοποίηση της πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ακριβώς επειδή σε μεγάλο βαθμό αφορούσε σχολές μειωμένων ή μηδενικών εργασιακών δικαιωμάτων, δεν αντιστοιχούσε

στις προσδοκίες ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας που είχαν οικοδομηθεί γύρω από την κατοχή του «πτυχίου».

111. Σε αυτό το πλαίσιο, σήμερα η αστική στρατηγική προσπαθεί να απαντήσει:

- Στην ανάγκη ορθολογικοποίησης των ροών από τη δευτεροβάθμια προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση, χωρίς να ανατρέπεται πλήρως η γενική τάση της μαζικοποίησης: Εδώ εντάσσονται όλες οι συζητήσεις για την αλλαγή στο σύστημα εξετάσεων, την καθιέρωση του 10 ως βάσης κ.λπ.
- Στην ανάγκη να εξασφαλιστεί η συνεχής και άμεση προσαρμογή και συμμόρφωση στις απαιτήσεις των αναδιαρθρώσεων, κυρίως μέσα από την καθοριστική τομή της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών και των σχολείων,
- Στην ανάγκη να ενταθεί η ιδεολογική λειτουργία του σχολείου, κύρια μέσα από μια νεοσυντηρητική έμφαση στις εξετάσεις (ήδη από την πέμπτη δημοτικού) και συνολικά τις πρακτικές πειθάρχησης.
- Τη διαχείριση της κατανομής της αστάθειας μέσα από την προσπάθεια να αναβαθμιστεί το κύρος της τεχνικής εκπαίδευσης, μέσα από την επαναφορά ουσιαστικά των ΤΕΛ στη θέση των ΤΕΕ σε συνδυασμό με την πρόταση για δωδεκάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, κίνηση που επιπλέον θα απαντά και στην ανάγκη για αύξηση του μέσου αλφαριθμητισμού της υποψήφιας εργατικής δύναμης.

112. Αν μπορούσαμε να ορίσουμε το βασικό λόγο για να υπάρχουν σήμερα μαζικές μαθητικές κινητοποιήσεις αυτός είναι η συνειδητοποίηση του τεράστιου κόστους και τρεξίματος που απαιτεί σήμερα η φοίτηση στο Λύκειο και η πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση την ίδια στιγμή που η εργασιακή αβεβαιότητα γίνεται περισσότερο παρά ποτέ την αισθητή από το σύνολο της νεολαίας, ειδικά μάλιστα από τη στιγμή που και ο μύθος της «ελεύθερης πρόσβασης» φθείρεται από τη μείωση των εισακτέων και το όλο και μικρότερο κύρος αρκετών από τα πανεπιστημιακά τμήματα χαμηλής βαθμολογίας. Σε αυτή την συγχώνευση της αγωνίας για ένα δυσκολότερο παρά ποτέ αύριο και της απέχθειας απέναντι στο εξεταστικό καφόνι μπορούμε να δούμε την δυνατότητα μιας πραγματικής μαθητικής έκρηξης.

113. Ότι υπάρχουν αντικειμενικές δυνατότητες για μεγάλες μαθητικές κινητοποιήσεις δε σημαίνει ότι αυτές θα έρθουν με έναν αυτόματο τρόπο. Άλλωστε, αυτό το γνωρίζει και το κράτος που όλα τα προηγούμενα χρόνια προχώρησε σε μια σειρά βελτιώσεις και ελιγμούς για να απαντήσει σε μια πραγματική κοινωνική πίεση (κυρίως μέσω της μείωσης της εξεταζόμενων μαθημάτων και της κατάργησης των πανελλαδικών στη Β' Λυκείου). Ούτε πρέπει να παραβλέψουμε τη σημασία που έχει τόσο η πίεση από τις εξετάσεις όσο και μια ευρύτερη πιο αυταρχική στροφή σε σχέση με τη δυνατότητα κινητοποιήσεων.

Σε όλα αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε τις πραγματικές αντιφάσεις που διαπερνούν και τον ίδιο το μαθητικό πληθυσμό: οι υπαρκτές διαθέσεις σύγκρουσης και κινητοποίησης συνδυάζονται με την απουσία στοιχείων πολιτικοποίησης –παρά την αριθμητική αύξηση των μαθητών που είναι οργανωμένοι σε αριστερές οργανώσεις και κυρίως την ΚΝΕ–, την πολιτική και κοινωνική απομόρφωση, τη βαρύτητα μιας εμπορευματοποιημένης «πλαστικής» διασκέδασης. Όλα αυτά αποτυπώνονται στην σχετική αδυναμία να ξεδιπλώνονται οργανωμένες κινητοποιήσεις, τη συχνή καταφυγή στην τυφλή βία (με ή χωρίς πολιτικό πρόσημο –π.χ. στα γήπεδα), τη λογική της συμμορίας ή απλώς τον χαβαλέ (με όλα τα θετικά στοιχεία που μπορεί και να έχει αυτός).

Σημαντικά προβλήματα δημιουργεί και η συγκεκριμένη μορφή θεσμοθετημένου μαθητικού «συνδικαλισμού» μέσω των μαθητικών κοινοτήτων και των 15μελών, γιατί εντείνει την αποπολιτικοποίηση, τον περιορισμό στην απλή διαχείριση των εκδρομών και των συνεστιάσεων και συχνά λειτουργεί περισσότερο ως φυτώριο «παραγόντων».

114. Απέναντι σε όλα αυτά δεν μπορεί να δώσει μάχιμη απάντηση ο χώρος του ΚΚΕ: Γιατί συχνά μένει μόνο στο ερώτημα των δαπανών αποσιωπώντας την συνολική ταξική λειτουργία του σχολείου, ή περιορίζεται απλώς σε μια γενική καταγγελία των «αντιεκπαιδευτικών νόμων» χωρίς συγκεκριμένες αιχμές. Γιατί δεν αμφισβητεί σε καμιά περίπτωση τον ιδεολογικό ρόλο των εξετάσεων και υπερασπίζεται την λογική της αξιοκρατίας στην πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση. Γιατί αντιμετωπίζει το μαθητικό κίνημα ως δεξαμενή για να αλιεύει κομματικά μέλη, περιφρονεί την αυτοτέλεια του μαζικού κινήματος και στήνει διαρκώς κομματικά «συντονιστικά» στο όνομα των μαθητών που στην πραγματικότητα δεν αντιστοιχούν σε καμιά μαζική διαδικασία ή διεργασία μέσα στους μαθητές, δεν τροποποιούν το συσχετισμό δύναμης και δεν οδηγούν στο ξεδίπλωμα νικηφόρων αγώνων.

Δεν μπορεί να δώσει απάντηση ο χώρος της αναρχίας με τον τρόπο με τον οποίο προάγει την περιστασιακή βίαιη εκτόνωση, την μειοψηφική δράση, την λογική της μικρής παρέας-συμμορίας, την περιφρόνηση προς την μεγάλη πλειοψηφία των μαθητών. Δεν μπορεί να τη δώσει η περιστασιακή ενασχόληση οργανώσεων της επαναστατικής αριστεράς με τα σχολεία, που συνήθως στόχο έχει την απλή απόκτηση οργανωτικών δεσμών με κάποιους μαθητές συνήθως με κάποιο πιο πλατύ "καπέλο", παρεμβάσεις απομονωμένες, χωρίς σύνδεση και συνέχεια.

115. Χρειάζεται επομένως να υπάρξει και να δοκιμαστεί με μαζικούς όρους μια διαφορετική αριστερή παρέμβαση στο μαθητικό κίνημα:

- Δεν αρκεί μια περιστασιακή ενασχόληση με αυτό, οποτεδήποτε υπάρχουν αγωνιστικά σκιρτήματα και η προσπάθεια απλώς να στρατολογηθούν κάποιοι μαθητές. Χρειάζεται μια μόνιμη και συστηματική πολιτική δουλειά και πλειοψηφική απεύθυνση, γύρω από τα βασικά επίδικα αντικείμενα που αναδεικνύονται σήμερα στο μαθητικό χώρο, που να προσπαθεί να αποκτήσει πραγματική γείωση και απήχηση σε μεγάλα κομμάτια μαθητών. Για να γίνει αυτό απαιτείται ενωτική δράση και παρέμβαση των δυνάμεων της ριζοσπαστικής αριστεράς. Χρειάζεται μια διαδικασία που να είναι γειωμένη μέσα στον μαθητικό χώρο μέσα από την ανάπτυξη ανεξάρτητων αριστερών σχημάτων συλλογικοτήτων και πρωτοβουλιών ανά σχολεία, συγκροτήματα, γειτονιές που να δικτυώνονται και σε επίπεδων δήμων αλλά και πανελλαδικά με ανταλλαγή ιδεών και απόψεων, με συλλογικό σχεδιασμό και συντονισμό των επόμενων κινητοποιήσεων.
- Να δημιουργήσουμε όρους μιας αντίρροπης κατεύθυνσης απέναντι στην αποπολιτικοποίηση του μαθητικού συνδικαλισμού με έμφαση στις μαζικές διαδικασίες, τις συνελεύσεις με συζήτηση για τα πραγματικά μαθητικά προβλήματα, τον αγωνιστικό συντονισμό.
- Να προβάλλουμε ένα μάχιμο αγωνιστικό πλαίσιο διεκδίκησης γύρω από την αντίθεση στο συνεχές εξεταστικό τρέξιμο, στην πειθαρχηση, στους ταξικούς φραγμούς. Σημαίνει επίσης την προβολή στόχων όπως είναι η ενιαία δημόσια δωρεάν υποχρεωτική δωδεκάχρονη εκπαίδευση, η υπεράσπιση της δυνατότητας συλλογικής δράσης και έκφρασης μέσα στο σχολείο, η άρνηση κάθε μορφής άμεσης ή έμμεσης ιδιωτικοποίησης και εμπορευματοποίησης, η κάλυψη όλων των αναγκών σε προσωπικό και εξοπλισμό.
- Όλα αυτά, όμως, απαιτούν και μια πιο συνολική αμφισβήτηση του σχολείου σαν ιδεολογικού μηχανισμού, του τρόπου με τον οποίο αναπαράγει την κυρίαρχη αστική ιδεολογία, του τρόπου με τον οποίο αναπαράγει τη διάκριση διανοητικής χειρωνακτικής εργασίας, της λειτουργίας και της σημασίας των εξετάσεων, της αυθεντίας του αναλυτικού προγράμματος, που θα αμφισβητεί τα ιδεολογήματα της αξιοκρατίας.

Για την παρέμβαση στα ΤΕΙ

116. Η ίδρυση και λειτουργία των ΤΕΙ (αντικατάσταση των ΚΑΤΕΕ) ήρθε να απαντήσει στις ανάγκες που δημιουργούσε το βάθεμα του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας και οι παραγωγικές σχέσεις που

απέρρεαν από αυτόν. Η δημιουργία μιας νέας κατηγορίας τεχνικών που θα στελεχώνουν μεσαίες και κατώτερες θέσεις με σχετικά εποπτικό ρόλο στην διαδικασία παραγωγής ήταν σημαντικός στόχος για την αύξηση της παραγωγικότητας των εργαζομένων και την αναδιάρθρωση στην παραγωγή.

Στα ΤΕΙ από την αρχή υπήρχε ένα ασφυκτικό πλαίσιο σπουδών: με πολλά μαθήματα, υποχρεωτικές παρακολουθήσεις, εσωτερικοί κανονισμοί που τώρα εντείνεται. Ακόμα δεν πρέπει να υποτιμήσουμε και την προσπάθεια διαπλοκής ΤΕΙ και επιχειρήσεων μέσα από την γενίκευση πρακτικών μαθητείας αλλά και προσαρμογής των προγραμμάτων σπουδών στις "τοπικής κοινωνίας".

Σήμερα τα ΤΕΙ βρίσκονται στο στόχαστρο της αναδιάρθρωτικής κίνησης αφού και εκεί γενικεύεται η αποσύνδεση των τίτλων σπουδών από τις ήδη περιορισμένες εργασιακές προοπτικές που έδιναν (λόγω του κατακερματισμένου χαρακτήρα που είχαν, αλλά και της επικάλυψης με τα ΑΕΙ σε μια σειρά από περιπτώσεις).

117. Μια μάχιμη αντίληψη για την παρέμβαση στα ΤΕΙ δεν μπορεί να είναι γραμμική μεταφορά του μοντέλου των ΑΕΙ. Στην πραγματικότητα δεν μπορεί να φτιαχτεί ένα ενιαίο κίνημα σε ΑΕΙ-ΤΕΙ, αλλά δυο παράλληλα κινήματα με ιδιαίτερα αιτήματα και ιδιαίτερο στυλ παρέμβασης που θα ενισχυθεί στη βάση μιας συγκεκριμένης συμμαχίας απέναντι στην πολιτική του υπουργείου και της ΕΕ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Για παράδειγμα μια γραμμή υπεράσπισης εργασιακών δικαιωμάτων παραγνωρίζει απλά ότι στα περισσότερα τμήματα ΤΕΙ δεν υπάρχουν καν εργασιακά δικαιώματα. Ή ότι μια γραμμή υπεράσπισης ακαδημαϊκών ελευθεριών παραγνωρίζει το αυταρχικό πλαίσιο λειτουργίας τους. Η ψήφιση του νομοσχεδίου για την ανωτατοποίηση των ΤΕΙ διαμορφώνει μια νέα πραγματικότητα. Απ' τη μια τυπικά τα ΤΕΙ έχουν «ανωτατοποιηθεί», αλλά απ' την άλλη όλες οι προσδοκίες που είχε καλλιεργήσει στους σπουδαστές για καλύτερη εργασιακή προοπτική και πιο αξιοπρεπείς ρυθμούς σπουδών στην πράξη διαψεύδονται.

Μια μάχιμη πολιτική σήμερα πρέπει να οξύνει αυτή την αντίφαση βάζοντας με επιθετικό τρόπο το ζήτημα της «πανεπιστημιοποίησης». Κάτι τέτοιο δε μπορεί να συμβεί με ένα φετιχιστικό τρόπο που θα υποκαθιστά την παρέμβασή μας με το στρατηγικό αίτημα της «ενιαίας πανεπιστημιακής εκπαίδευσης». Αλλά θα τροφοδοτεί ένα μάχιμο πρόγραμμα πάλης που θα συνδέει άμεσα υλοποιήσιμα αιτήματα και ενδιάμεσες διεκδίκησης των φοιτητών με τη στρατηγική επιδίωξη για ένα πανεπιστημιακό τμήμα ανά γνωστικό αντικείμενο:

- Ουσιαστική κατοχύρωση εργασιακών και επαγγελματικών δικαιωμάτων στα τωρινά πτυχία που να επιτρέπουν τη συλλογική διεκδίκηση αξιοπρεπών όρων εργασίας για τους αποφοίτους των ΤΕΙ. Να πάψουν τα πτυχία των ΤΕΙ να είναι απλός προθάλαμος για λήψη μεταπτυχιακών τίτλων ή επάλληλους κύκλους επανακατάρτισης και οι απόφοιτοι ένα φτηνό, κατακερματισμένο εργασιακό δυναμικό μιας χρήσης.
- Κατάργηση του νόμου 1404/83 που κατοχυρώνει στο νόμο πλαίσιο όλο το σημερινό αυταρχικό πλαίσιο λειτουργίας των ΤΕΙ, δηλ. τα προαπαιτούμενα, τις αλυσίδες μαθημάτων, τις υποχρεωτικές παρακολουθήσεις, και τις πολλαπλές εξετάσεις εντός του εξαμήνου. Να κατοχυρωθούν οι ακαδημαϊκές ελευθερίες και οι όροι λειτουργίας που ισχύουν στο πανεπιστήμιο και τα ΑΕΙ. Ουσιαστική κατοχύρωση του πανεπιστημιακού ασύλου σε όλα τα ΤΕΙ
- Σταδιακές αλλαγές στα προγράμματα σπουδών κι ενοποίηση τμημάτων. Κατάργηση εξειδικευμένων μαθημάτων, ενοποίηση τους στην κατεύθυνση δημιουργίας πιο ευρέων γνωστικών αντικειμένων που θα πλησιάζουν στα προγράμματα σπουδών των αντίστοιχων ΑΕΙ, με όριο τη συνένωση σε ενιαίο τμήμα
- Όσον αφορά την πρακτική άσκηση μια εμμονή στο κατά τα άλλα σωστό αίτημα για κατάργηση δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει το σπουδαστικό κίνημα να παρέμβει στους όρους με τους οποίους αυτή διεξάγεται. Δεν πρέπει να αφήσουμε τους σπουδαστές να γίνονται έρμαιο της λύσσας των

εργοδοτών για «μαύρη» εργασία. Χρειάζεται ιδεολογική σύγκρουση με τη λογική της πρακτικής άσκησης, η οποία θεσμοθετεί τη μαθητεία με τους δυσμενέστερους όρους.

Για την παρέμβαση στα ΑΕΙ

118. Δεν πρέπει να αντιμετωπίζουμε το Πανεπιστήμιο ως χώρο που παράγει απλώς γνώση και πτυχία αλλά ως ένα μηχανισμό του αστικού κράτους με σημαντικές πολιτικοϊδεολογικές και καταναμητικές λειτουργίες σε σχέση καθορισμού με τις τάσεις στην καπιταλιστική παραγωγή. Ως μηχανισμό που αναπαράγει την διάκριση διανοητικής και χειρωνακτικής εργασίας, που αναπαράγει τους όρους του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας. Που προσπαθεί μέσα από υποσχέσεις μόρφωσης και κοινωνικής ανόδου να αρθρώσει συμμαχίες με μικροαστικά και λαϊκά στρώματα και να συμβάλει στην ιδεολογική και πολιτική προετοιμασία αυτών που θα καταλάβουν θέσεις της διανοητικής εργασίας. Ως μηχανισμό που παράγει ειδικότητες και "γνώση" που να μπορεί να εφαρμοστεί στην παραγωγή ενισχύοντας την καπιταλιστική κερδοφορία αλλά και να νομιμοποιήσει ιδεολογικά την καπιταλιστική εκμετάλλευση. Ο μηχανισμός αυτός διαπερνάται από σημαντικότερες αντιφάσεις λόγω της μαζικοποίησής του και της εργασιακής υποβάθμισης μεγάλων τμημάτων της διανοητικής εργασίας.

119. Η παρέμβασή μας στις αντιφάσεις αυτές πρέπει να έχει στόχο:

- να μπορεί να εκφράσει μαζικά τα συμφέροντα των φοιτητών και να κατευθύνει την αγανάκτησή τους σε μαζικούς νικηφόρους αγώνες
- να είναι μια παρέμβαση που να ηγεμονεύεται πολιτικά και ιδεολογικά από την ταξική οπτική της εργατικής τάξης και σε αυτά τα πλαίσια
- να προσπαθεί να υπάρχουν όροι για μια πραγματική (και όχι μόνο στο μυαλό της όποιας πρωτοπορίας) συμμαχία του φοιτητικού κινήματος με την εργατική τάξη

Η συμμαχία αυτή είναι σήμερα δυνατή επειδή μεγάλα κομμάτια της διανοητικής εργασίας πολώνονται προς τα κάτω, η εργασιακή προοπτική του υποβαθμίζεται, συμφέροντά τους υποβαθμίζονται, ενώ εισβάλλουν οι τάσεις και εξελίξεις της παραγωγής μέσα στο πανεπιστήμιο (καταναμητική αστάθεια / παραγωγικοποίηση).

120. Ότι η εκπαίδευση δεν έχει έναν ουδέτερο ρόλο, αλλά συμβάλλει στην αναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και των πολιτικοϊδεολογικών προϋποθέσεων τους σημαίνει ότι η εκπαίδευση δεν είναι ουδέτερη και τίποτα σε αυτήν δεν είναι αυτονόητο ή αναγκαίο. Η μορφή και το περιεχόμενο της γνώσης, οι σχέσεις εξουσίας στην εκπαιδευτική και εξεταστική διαδικασία, ο δομικός διαχωρισμός από τις ταξικές συγκρούσεις στην παραγωγή πρέπει να είναι στο στόχαστρο της δικής μας παρέμβασης. Στόχος μας σε καμιά περίπτωση δεν είναι η αναβάθμιση της εκπαίδευσης και η απόκτηση καλύτερης ολόπλευρης "καθαρής" γνώσης, γιατί γνωρίζουμε ότι κάτι τέτοιο είναι ασυμβίβαστο με την θέση της εκπαίδευσης στην καπιταλιστική κοινωνία. Γι' αυτό το λόγο και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα στρατηγικά συμφέροντα της εργατικής τάξης ταυτίζονται όχι με την αναβάθμιση αλλά με την καταστροφή του πανεπιστημίου σαν ιδεολογικού μηχανισμού, την πλήρη κοινωνικοποίηση της γνώσης και της τεχνογνωσίας, την άρση του διαχωρισμού από την εργασία και τα κινήματά της, την ηγεμονία των άμεσων παραγωγών μέσα στην εκπαίδευση. Αυτό όμως συνεπάγεται συνολικές κοινωνικές ανατροπές και επαναστατικούς μηχανισμούς, αφορά συνθήκες δικτατορίας του προλεταριάτου.

121. Ο στόχος μέσα στη συγκυρία θα πρέπει να είναι η όξυνση των αντιφάσεων που αναπτύσσονται στο πανεπιστήμιο και την διαρκή κατάκτηση καλύτερων θέσεων πάλης για τους φοιτητές και τις λαϊκές δυνάμεις: μαζικοποίηση των πανεπιστημίων, οχύρωση ενάντια στην ένταση της εκμετάλλευσης με την κατοχύρωση των εργασιακών δικαιωμάτων του ενιαίου πτυχίου, αντίθεση ενάντια στον κατακερματισμό και την υπαγωγή της έρευνας στα συμφέροντα του κεφαλαίου, αντίσταση στον

αυταρχισμό και αμφισβήτηση των σχέσεων εξουσίας μέσα στο πανεπιστήμιο, αμφισβήτηση από τη σκοπιά μιας εργατικής αντιηγεμονίας της αστικής ηγεμονίας στην επιστημονική παραγωγή και την παρεχόμενη "γνώση".

Επιμένουμε ότι μια τέτοια κατεύθυνση μπορεί να την υλοποιήσει μόνο μια ριζοσπαστική αριστερά. Στην περίοδο που διανύουμε, η κατάλληλη πολιτική μορφή είναι αυτή των ανεξάρτητων αριστερών σχημάτων και της ενιαίας πανελλαδικής συγκρότησης και δικτύωσής τους. Αυτό σημαίνει ότι η συμμετοχή στα ΕΑΑΚ αποτελεί μια στρατηγική επιλογή για την περίοδο που διανύουμε και εξηγεί γιατί έχουμε πάρει την επιλογή να συμβάλλουμε σε μια πραγματική «επανίδρυση» των ΕΑΑΚ ώστε αυτά να βρεθούν στην πρωτοπορία μεγάλων νικηφόρων κινημάτων, να εκπροσωπήσουν ευρύτερα κομμάτια φοιτητών, να ανακτήσουν την ηγεμονία στη φοιτητική αριστερά.

122. Καταρχάς είναι αναγκαίο να υπάρξει μια σαφής και ολοκληρωμένη διαχωριστική γραμμή με την λογική του ΚΚΕ, παρά τους όποιους κατά καιρούς αγωνιστικούς τόνους. Είναι μια λογική η οποία στηρίζεται στον οικονομισμό : Αυτός εκφράζεται με την θεώρηση του εκπαιδευτικού μηχανισμού ως ουδέτερου μηχανισμού και όχι ως μηχανισμού ταξικής αναπαραγωγής. Γι' αυτό το λόγο και μπορεί να δει την ταξικότητα απλά και μόνο σαν ζήτημα ανεπαρκούς χρηματοδότησης και ελλειπούς πρόσβασης της ουδέτερης και αναγκαίας εκπαίδευσης. Γι' αυτό και η εμμονή στην δαπανολογία (15%) σαν πανάκεια. Γι' αυτό το λόγο και οι συνδικαλιστικές πρακτικές που επιλέγει αφορούν μόνο επιμέρους όψεις και αντιφάσεις της εκπαιδευτικής αναδιάρθρωσης. Ακόμη περισσότερο αποδέχεται και την τεχνοκρατική λογική για την εκπαίδευση και δεν είναι τυχαίο ότι αυτό καθορίζει και την πολιτική συμμαχιών όπου στο πανεκπαιδευτικό μέτωπο εντάσσεται και το πολιτικό προσωπικό των ΑΕΙ. Γι' αυτό το λόγο και μένει απλά και μόνο σε ένα επίπεδο αμυντικού ρεφορμισμού που στην πραγματικότητα αδυνατεί να τοποθετηθεί απέναντι στην αστική κίνηση. Δεν είναι τυχαίο το πως επιμένει σε συνθήκες κατακερματισμού των εργασιακών δικαιωμάτων στην κεντρικότητα της ειδίκευσης, αλλά και της ουσιαστικής σύνδεσης με την παραγωγή, της αναβάθμισης (δηλαδή εντατικοποίησης) των σπουδών.

123. Αλλά η λογική του οικονομισμού δεν περιορίζεται απλά και μόνο στο χώρο του ΚΚΕ: Υπάρχουν και εκδοχές οικονομισμού και στον μ-λ χώρο αλλά και σε τροτσκιστικές τάσεις: Ο οικονομισμός εδώ συνδέεται και με την πολιτική εμμονή στην άρνηση ότι υπάρχουν αναδιάρθρωτικές διαδικασίες στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό (καταστροφισμός). Κατά συνέπεια σε συνθήκες αδυσώπητης κρίσης το κεφάλαιο το μόνο που κάνει είναι να περικόπτει κοινωνικές δαπάνες και σε αυτά τα πλαίσια εντείνονται από την μια οι περικοπές, από την άλλη οι ταξικοί φραγμοί με την έννοια της απόρριψης, μια που δεν έχει νόημα για το κεφάλαιο να συντηρεί θέσεις εκπαιδευόμενων που δεν του χρειάζονται. Αυτό επιτείνεται ειδικά στον μ - λ χώρο και από την εμμονή σχημάτων εξαρτημένης (δηλαδή καθυστερημένης) μορφής του ελληνικού καπιταλισμού.

124. Αλλά προβλήματα υπάρχουν και σε απόψεις που αποδέχονται μια λογική αναδιάρθρωσης και αρνούνται τον καταστροφισμό. Το πρόβλημα με αυτές τις απόψεις έγκειται στα εξής σημεία:

Πρώτον την έμφαση στην επιχειρηματοποίηση με άμεσο τρόπο μέσα στις σπουδές και την έρευνα (Πανεπιστήμιο-Επιχείρηση) όπου το βασικό πρόβλημα είναι ότι τα ΑΕΙ πουλάνε σπουδές και έρευνα. Αυτό είναι κατά τη γνώμη μας μια απλουστευτική ανάλυση της διαδικασίας παραγωγικοποίησης καθώς προνομιμοποιεί μία πλευρά (δευτερεύουσα), την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (και στην οποία κάνουν και αναλυτικά λάθη: π.χ. παραβλέπουν ότι ακόμη ο κύριος όγκος των δαπανών είναι κρατικές [ευρωπαϊκές και εθνικές]) και υποτιμούν ότι το βασικότερο είναι οι πολιτικοί και ιδεολογικοί όροι της αναπαραγωγής του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας και της νέας ποιότητας εργατικής δύναμης (εργασιακά, ευλυγισία, πειθάρχηση). Αυτές είναι οι βασικές αντιθέσεις και όχι βέβαια κάποια ανάπτυξη εκμεταλλευτικών σχέσεων μέσα στο πανεπιστήμιο (που θα έκανε πρωτοπορία τους μεταπτυχιακούς).

Δεύτερον τον τρόπο με τον οποίο θέτουν σαν στόχο του κινήματος μια γενική απαίτηση μόρφωσης ως απελευθερωτικής γνώσης. Αυτή η αντίληψη υποδηλώνει μια αδυναμία να δουν με τι τρόπο αρθρώνεται η ιδεολογική ηγεμονία μέσα στην επιστήμη και την τεχνική, το πως ορίζονται αντίπαλες ταξικές θέσεις και οπτικές, το πως το ζήτημα της μη ουδετερότητας της επιστήμης και της θεωρίας δεν είναι ζήτημα αντίθεσης ανάμεσα σε μόρφωση και μη-μόρφωση. Ακόμη περισσότερο αυτή η αντίληψη (μια που εφορμάται εν μέρει και από αντιλήψεις επιστημονικοτεχνικής επανάστασης αλλά και από την ουμανιστική προνομιμοποίηση της μόρφωσης, αλλά και δεν αφίσταται και από ορισμένες αστικές αντιλήψεις περί κοινωνίας της γνώσης και της πληροφορίας, αντιλήψεις που συσκοτίζουν και νομιμοποιούν βαθύτερες κοινωνικές διεργασίες και ταξικές συγκρούσεις στην παραγωγή) κάνει ασαφές ποια ακριβώς είναι η στρατηγική του κεφαλαίου και κατά συνέπεια ποια πρέπει να είναι η αριστερή απάντηση: δεν επιτρέπει το κεφάλαιο την πρόσβαση στη γνώση και θέλει το λαό αμόρφωτο (το σχήμα του ρεφορμισμού); Κινδυνεύει η γνώση και η μόρφωση από την αναδιάρθρωση; Υπάρχει ένα γενικό απελευθερωτικό περιεχόμενο στην γνώση και ποιο είναι αυτό; Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα και μια ορισμένη ηθικολογική σε τελική ανάλυση αντίληψη της εισβολής των επιχειρήσεων στο Πανεπιστήμιο (που είναι το συνακόλουθο της αντίληψης του πανεπιστημιακού σούπερ μάρκετ). Και βέβαια αυτό αποτυπώνεται και στη στρατηγική μετατόπιση στη διεκδίκηση μιας απελευθερωτικής παιδείας όπου σαν καθοριστικό προβάλλεται ένα ουμανιστικό όραμα ολοκληρωμένου ανθρώπου χάρη στην ελεύθερη και κριτική παιδεία που θα είναι απαλλαγμένη από ενοχλητικές "χρησιμοθηρίες" και "επαγγελματισμούς", ένα όραμα από το οποίο απουσιάζουν κρίσιμα στοιχεία για το πώς μπορούμε να φτάσουμε, με ποια ταξική ηγεμονία, με τη συντριβή ποιου κρατικού μηχανισμού και βέβαια σε ποιο κοινωνικό πλαίσιο και ποιες κοινωνικές σχέσεις.

Αυτά τα στοιχεία έχουν σαν αποτέλεσμα: την γενικόλογη καταγγελία της εισβολής των επιχειρήσεων, την απουσία ιεραρχήσεων (π.χ. να μην προβάλλονται τόσο συγκεκριμένα εργασιακά δικαιώματα και η προσπάθεια αναίρεσής τους, αλλά γενικά το ΕΠΕΑΕΚ και η σύνδεση με τις επιχειρήσεις χωρίς να εξηγείται το πως αυτό αφορά την εργασιακή προοπτική και τους υλικούς όρους ύπαρξης των φοιτητών και αποφοίτων, ή αντίστοιχα να υποτιμάται η σημασία που έχει η επετηρίδα σε μια σειρά από Σχολές), την αδυναμία να οικοδομηθούν αποτελεσματικοί δεσμοί με μάζες αλλά και μια ανάλογη αμηχανία σε σχέση με την προοπτική. Πόσο μάλλον όταν μια κουλουράρα μειοψηφικών συγκρούσεων συγκρούεται με την πραγματικότητα της πρόκλησης που είναι ένα πλειοψηφικό κίνημα μεγάλης κλίμακας.

Και βέβαια μια τέτοια αδυναμία αποτελεσματικής απεύθυνσης στη φοιτητική πλειοψηφία που πλήττεται μπορεί να αποτελέσει το έδαφος και για ηττοπαθείς λογικές αλλά και απόψεις συντηρητικοποιημένων φοιτητών, παράκαμψης των συλλόγων, επιτροπών αγώνα έξω από συνελεύσεις.

Αλλά μια τέτοια οραματολογική και ηθικολογική αντίληψη της παρέμβασης έχει σαν συνέπεια να επιλέγεται και να προκρίνεται και ένας εύκολος αντισυντεχνιασμός: Αρκεί να θυμηθούμε την περίπτωση των ΤΕΙ και της απλής προβολής του αιτήματος της ενιαίας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που είναι στρατηγικό και όχι συνδικαλιστικό αίτημα. Αλλά και τον τρόπο που σε μια σειρά από περιπτώσεις αντιμετωπίστηκε το αίτημα της επετηρίδας: Αυτή η λογική του αντισυντεχνιασμού έχει σημασία για δύο λόγους: Πρώτον γιατί ενσωματώνει την κυρίαρχη λογική που θεωρεί τα εργατικά και λαϊκά άμεσα αιτήματα σαν αναχρονιστικά και συντεχνιακά. Δεύτερον γιατί υποδηλώνει την εσωτερικήευση μιας αδυναμίας για μάχιμη παρέμβαση και την υποκατάστασή της από την γενικόλογη οραματική απεύθυνση.

Πιστεύουμε ότι τέτοιες αντιφάσεις υπάρχουν όχι μόνο στο ΝΑΡ αλλά και σε ένα ευρύτερο δυναμικό των σχημάτων και έχουν σχέση τόσο με τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού μηχανισμού (ειδικά του πανεπιστημιακού και του τρόπου που προνομιμοποιεί την ελεύθερη γνώση και έρευνα σαν νομιμοποιητικό στοιχείο, που επιτείνεται και από την σχετική απόσταση από την παραγωγή και την χειρωνακτική εργασία), όσο και με αντιφάσεις της πρωτογενούς πολιτικοποίησης και αμφισβήτησης των νέων φοιτητών που μπλέκονται με τα σχήματα: που είναι πολύ περισσότερο "πολιτισμική" αντίθεση, παρά ταξική πολιτική αναφορά.

125. Σήμερα το φοιτητικό κίνημα βρίσκεται αντιμέτωπο με τις προκλήσεις που φέρνει το προχώρημα των αναδιαρθρώσεων και της τάσης παραγωγικοποίησης της εκπαίδευσης, ειδικά όσων σχετίζονται με τη λεγόμενη «Διαδικασία της Μπολόνια»: α) Μαζικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με ταυτόχρονη ρευστοποίηση / αναίρεση των εργασιακών δικαιωμάτων και των συλλογικών προσδοκιών γύρω από το πτυχίο. β) Ακόμη πιο εντατική προσαρμογή των Πανεπιστημίων, της έρευνας που παράγουν, των ειδικεύσεων που προσφέρουν, του ιδεολογικού κλίματος που αποπνέουν, στις απαιτήσεις των επιχειρήσεων και της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης. γ) Καθιέρωση μηχανισμών αξιολόγησης των σχολών, ως πίεση για αναδιαρθρώσεις και ως μηχανισμός τυπικής επικύρωσης της κατηγοριοποίησης ιδρυμάτων και τίτλων σπουδών.

126. Μια αντικαπιταλιστική στρατηγική παρέμβασης στο πανεπιστήμιο θα πρέπει να αφορά:

α) Την ανάδειξη των βασικών μετώπων παρέμβασης στο Πανεπιστήμιο στη βάση της ανάλυσης της συγκυρίας.

- Βασικότερο μέτωπο σήμερα είναι αυτό των εργασιακών δικαιωμάτων. Στόχος μας πρέπει να είναι η αντίσταση στην προεπικύρωση των αλλαγών στις εργασιακές σχέσεις στους τίτλους σπουδών και τα εργασιακά δικαιώματα (αποσύνδεση πτυχίου και εργασιακών δικαιωμάτων). Πρέπει να προβληθεί και να δοθεί μάχη για την διατήρηση διεύρυνση και κατοχύρωση των επαγγελματικών και εργασιακών δικαιωμάτων ως μια άμυνα και εγγύηση απέναντι στην βαρβαρότητα της καπιταλιστικής αγοράς εργασίας, για την αντίσταση σε κάθε ρύθμιση που επιτείνει τις εργασιακές απαγορεύσεις (αξιολόγηση, κατατμήσεις -ειδικεύσεις, ευέλικτα πτυχία, πιστωτικές μονάδες, παράρτημα διπλώματος, ΙΔΒΕ) και η ανάδειξη της κοινότητας των συμφερόντων των φοιτητών απέναντι στην στη λογική των ατομικού ανταγωνισμού. Πάνω από όλα μέσα στη συγκυρία η άρνηση κάθε ρύθμισης που να αποσυνδέει το πτυχίο από τα επαγγελματικά και εργασιακά δικαιώματα, η άρνηση κάθε εκδοχής χωριστής άδειας ή εξέτασης για την άσκηση του επαγγέλματος.
- Το μέτωπο αυτό επικαθορίζεται σημαντικά και από το μέτωπο της πειθαρχησης και της αυταρχικοποίησης μέσα στα πανεπιστήμια: η ένταση αυτών των στοιχείων αποτελεί στοιχείο της πολιτικοϊδεολογικής προετοιμασίας των φοιτητών για την αναδιαρθρωμένη καπιταλιστική παραγωγή.
- Αλλά συνολικά το θέμα της οργάνωσης και του περιεχομένου των σπουδών είναι κομβικό γιατί αποτελεί το πεδίο αυτό δείκτη των αλλαγών σε πτυχία, εργασιακά δικαιώματα και προοπτικές, αλλά και γιατί σε αυτό εγγράφεται σε μεγάλο βαθμό η ιδεολογική λειτουργία του πανεπιστημίου. Γύρω από αυτό το πεδίο μπορούν να αρθρωθούν στρατηγικά ερωτήματα: ποιο το περιεχόμενο της γνώσης και γιατί; ποια η σχέση του με την εργασιακή προοπτική, ποια συμφέροντα συμπυκνώνει, ποιος πώς και γιατί ελέγχει αυτή τη διαδικασία, γιατί πρέπει να είναι το κριτήριο της ενίσχυσης της καπιταλιστικής κερδοφορίας και της νομιμοποίησης της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης το μόνο αυτονόητο.
- Το μέτωπο τώρα των δαπανών θα πρέπει να ειδωθεί στην πραγματική διάσταση: Δεν έχουμε γενικά μια κατεύθυνση περικοπών, αλλά μια κατεύθυνση αναδιανομής των δαπανών (εθνικών και εοικικών) σε εκείνες τις κατευθύνσεις που αφορούν την διαδικασία παραγωγικοποίησης (μεταπτυχιακά, έρευνα, ΕΠΕΑΕΚ, σεμινάρια κ.λ.π.), και οι περικοπές δαπανών νομιμοποίησης όπως είναι όλο το πλέγμα της δωρεάν παιδείας (απουσία διδασκων, σίτιση, στέγαση). Με αυτή την έννοια αποτελεί ένα κομβικό μέτωπο.
- Αυτή η προσπάθεια θα πρέπει να συνδυάζεται με έναν γενικό πολιτικό τόνο ενάντια στην εισβολή των επιχειρήσεων στα ΑΕΙ, τόσο πολιτικά και ιδεολογικά, όσο και άμεσα μέσα από κοινά ερευνητικά προγράμματα και πρακτικές μαθητείας. Προσοχή είναι αναλυτικό λάθος μια κατεύθυνση ότι οι επιχειρήσεις αγοράζουν τις σχολές: οι επιχειρήσεις εκμεταλλεύονται την υποδομή των πανεπιστημίων (άρα και τις εοικικές και εθνικές χρηματοδοτήσεις) για να έχουν την

δυνατότητα έρευνας και μαθητείας με μικρό κόστος, ενώ με αυτό την διαδικασία επιτείνεται και μια συνολική κίνηση υπαγωγής του εκπαιδευτικού μηχανισμού (άρα και παραγωγικοποίησής του). Αυτό έχει σημασία μια που αναδιατάσσει και τις σχέσεις μέσα στο πολιτικό προσωπικό των ΑΕΙ με την ηγεμονία των μερίδων εκείνων που μπορούν να διαπλέκονται με αυτή την διαδικασία (καθηγητές που φέρνουν προγράμματα, αναλαμβάνουν έρευνες για επιχειρήσεις κ.λ.π.). Γι' αυτό το λόγο και επιτείνεται και η δυνατότητα τέτοιες μερίδες να ενισχύονται και υλικά και με αυτό τον τρόπο να αποτελούν και πραγματικά κοινωνικά στηρίγματα της αναδιάρθρωτικής διαδικασίας.

Μέσα στη συγκυρία, όλες τις παραπάνω τάσεις προσπαθεί να εξασφαλίσει και να επιτείνει η εισαγωγή θεσμών αξιολόγησης, που δεν είναι απλώς μια αλλαγή στη διοικητική οργάνωση ή τη διαχείριση της χρηματοδότησης, αλλά μια συνολικότερη προσπάθεια να διαμορφωθούν συνεχείς μηχανισμοί πίεσης για αναδιρθώσεις μέσα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αυτός ακριβώς ο συνολικός χαρακτήρας που θα έχει η αξιολόγηση την καθιστά μέσα στη συγκυρία ένα βασικό στόχο πρώτης προτεραιότητας που πρέπει να αποκρουστεί αποφασιστικά από το φοιτητικό κίνημα.

β) Την αναζωογόνηση των πολιτικών διαδικασιών του κινήματος, τη στήριξη των μαζικών διαδικασιών της βάσης, και πάνω από όλα των γενικών συνελεύσεων σαν βασικών κυττάρων των συλλόγων. Επίσης βασικός στόχος πρέπει να είναι η ανασυγκρότηση των δομών του φοιτητικού συνδικαλισμού, τόσο σε πρωτοβάθμιο επίπεδο (συγκρότηση συλλόγων στα νέα τμήματα με παρατάξεις και όχι ενιαία ψηφοδέλτια), όσο και σε δευτεροβάθμιο (ανασυγκρότηση ΕΦΕΕ, μέσω της διεξαγωγής πολιτικού πανσπουδαστικού συνεδρίου, χωρίς καταστατικές αλλαγές). Η μάχη για την τόνωση του φοιτητικού κινήματος είναι ταυτόχρονα και ο αγώνας για μιας πραγματικά μαζική πολιτική παρέμβαση που στόχο θα έχει να ενημερώνει και να κινητοποιεί το σύνολο των φοιτητών που πλήττονται από την αναδιάρθρωτική κίνηση και όχι μόνο μια μειοψηφία των ήδη ριζοσπαστικοποιημένων. Στόχος είναι η μαζικοποίηση των πρακτικών των συλλόγων, η εμπλοκή όσο των δυνατών περισσότερο φοιτητών σε αυτές τις διαδικασίες, η αντιστροφή με αυτό τον τρόπο των στοιχείων πολιτικής απομόρφωσης. Αυτό σημαίνει επίσης και την προσπάθεια να παίρνουν πιο βαθιά χαρακτηριστικά αυτές οι κινηματικές πρακτικές, να παίρνουν χαρακτήρα πολιτικό και συνδικαλιστικό και να μην μένουν σε ένα επίπεδο γενικής "πολιτισμικής" αντίδρασης.

Για την παρέμβαση στο στρατό

127. Ο στρατός αποτελεί έναν ιδιαίτερα σημαντικό κατασταλακτικό μηχανισμό του κράτους που δεν συγκροτείται μόνο σε σχέση με την προστασία της αστικής τάξης από εξωτερικές απειλές, αλλά και απέναντι στον «εσωτερικό εχθρό», αποτελώντας ένα βασικό πυλώνα για την προάσπιση της αστικής εξουσίας. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε άλλωστε ότι ο ελληνικός στρατός στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας του υπήρξε ένας στρατός στραμμένος άμεσα ή έμμεσα ενάντια στον λαϊκό κίνημα και την αριστερά. Ακόμη κι όταν δεν ήταν το πρωτεύον κέντρο άσκησης της αστικής εξουσίας (όπως υπήρξε στη διάρκεια του μετεμφυλιακού κράτους, με αποκορύφωμα τη χούντα), είχε ένα σημαντικό ιδεολογικό ρόλο, καθώς αναλάμβανε και αναλαμβάνει το ρόλο της πειθάρχησης και της προσαρμογής των νέων στο εσωτερικό του, "διδάσκοντας" τη κοινωνική συμμόρφωση είτε άμεσα -μέσα από την πειθαρχία και τις δεκάδες τελετουργίες υποταγής,- είτε έμμεσα προάγοντας το συμβιβασμό μέσα από τις δεκάδες όψεις της καθημερινότητας του (το "ψάρωμα", το βύσμα, τη συναλλαγή, το χώσιμο).

Ακριβώς επειδή ο στρατός είναι ταυτόχρονα ένας σημαντικός κρατικός μηχανισμός, αλλά και ένας μαζικός χώρος της νεολαίας έχει ιδιαίτερη σημασία μια αριστερή παρέμβαση στο στρατό. Αυτή, με τη σειρά της, θα πρέπει να λάβει υπόψη της μερικά βασικά στοιχεία της συγκυρίας:

- Οι όροι του ανταγωνισμού ανάμεσα στις αστικές τάξεις Ελλάδας και Τουρκίας μεταλλάσσονται και από την ολομέτωπη σύγκρουση περνάμε στη λογική της διαπραγμάτευσης, και όπου η

προοπτική της όποιας έντασης θα παίρνει περισσότερο τη μορφή του "θερμού" επεισοδίου -ως πρελούδιο του τραπέζιου των διαπραγματεύσεων- με ασαφή τα όρια αμυνόμενου- επιτιθέμενου.

- Τροποποιούνται τα όρια δράσης των ιμπεριαλιστικών μηχανισμών (NATO - ΟΗΕ - ΕΕ) που αναλαμβάνουν όλο και πιο συχνά ρόλο χωροφύλακα που επεμβαίνει σε όποιο σχηματισμό αμφισβητεί έστω και όψεις των συσχετισμών της Νέας Τάξης, που αντιστέκεται σε όψεις των συνασπισμένων ιμπεριαλιστικών συμφερόντων. Ο «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας» ως συγκεκριμένη, μέσα στη συγκυρία, εξειδίκευση της ηγεμονικής ιμπεριαλιστικής στρατηγικής επιτείνει αυτή την τάση, πόσο μάλλον που οι ΗΠΑ, όσο περισσότερα μέτωπα ανοίγουν, τόσο μεγαλύτερη πίεση ασκούν στους «συμμάχους» να αναλαμβάνουν μέρος των στρατιωτικών και αστυνομικών καθηκόντων που ανακύπτουν.
- Ταυτόχρονα η ελληνική αστική τάξη προσπαθεί να επικυρώσει πολιτικά την οικονομική της αναβάθμιση μέσα από την συμμετοχή σε ένα ευρύτερο φάσμα από ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις εκτός συνόρων με αποκορύφωμα τη συμμετοχή στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις κατοχής στο Κόσσοβο και το Αφγανιστάν.
- Για τον ελληνικό στρατό δημιουργούνται νέες απαιτήσεις που υπερβαίνουν κατά πολύ τα όρια αυτού που ορίζεται ως άμυνα, υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας, της εθνικής ανεξαρτησίας. Γίνεται πολύ περισσότερο ένας στρατός έτοιμος να συμμετέχει σε επιθετικές ενέργειες και πρακτικές εκτός συνόρων, ένας στρατός πλήρως νατοϊκός, πλήρως προσαρμοσμένος στις επιλογές των ιμπεριαλιστικών μηχανισμών.

Ένας τέτοιος στρατός χρειάζεται επαγγελματίες στρατιώτες, νέους που να εσωτερικεύουν ως δουλειά τους την συμμετοχή σε ένα βαθιά αντιδραστικό και καταπιεστικό μηχανισμό, που να αποδέχονται έστω και υπό το φόβο της ανεργίας την μετατροπή τους σε δυνάμει νατοϊκούς μισθοφόρους. Ένας τέτοιος στρατός δεν μπορεί να έχει άμεση την παρουσία του λαϊκού στοιχείου στο εσωτερικό του, δεν μπορεί να ζει με το φόβο των όποιων αντιδράσεων.

Οι εξελίξεις αυτές δεν μπορούν και δεν πρέπει να αφήσουν αδιάφορο το νεολαιίστικο κίνημα στον τόπο μας. Δεν μπορούμε και δεν πρέπει να αφήσουμε να περάσουν αυτές οι βαθιά αντιδραστικές τομές που θα κάνουν το στρατό έναν ακόμη πιο αυταρχικό μηχανισμό υπηρετήσης των πιο άγριων καπιταλιστικών και ιμπεριαλιστικών στρατηγικών, που θα τον αξιοποιούν όλο και περισσότερο για πολεμικούς τυχодиωκτισμούς, που θα τον κάνουν ακόμη πιο απρόσβλητο από το λαϊκό παράγοντα. Πόσο μάλλον όταν ποτέ δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι ο στρατός δεν παύει να είναι ένας κατασταλτικός μηχανισμός που κοιτάζει πάντα και στο εσωτερικό της κοινωνίας.

128. Απέναντι στο αποκρουστικό πρόσωπο ενός στρατού μισθοφόρων δολοφόνων να αντιτάξουμε μια άλλη προοπτική, την προοπτική ενός *κινήματος στο στρατό και για το στρατό*. Γιατί η πραγματική άμυνα της κοινωνίας είναι η ανάπτυξη των κινήματων της, είναι το σπάσιμο των στεγανών και η ανάπτυξη μαζικών συνδικαλιστικών πρακτικών μέσα στο στρατό αλλά και έξω από αυτόν.

Μια τέτοια τοποθέτηση στρατηγικά αναφέρεται στην προοπτική της κατάργησης του στρατού ως διακριτού κατασταλτικού μηχανισμού του κράτους, στο πλαίσιο μιας συνολικότερης διαδικασίας επαναστατικών μετασχηματισμών, και την αντικατάστασή του από μορφές και πρακτικές ένοπλου λαού. Αυτό μας διαχωρίζει από απόψεις, κυρίως της ρεφορμιστικής αριστεράς, που υπερασπίζονται τη δυνατότητα ενός «αξιόμαχου», «δημοκρατικού» στρατού και δεν αντιλαμβάνονται τον αντιδραστικό πολιτικό και ιδεολογικό ρόλο που έχει η στρατιωτική πειθαρχία, η απόλυτη εξουσία των ανωτέρων κ.λπ. Ταυτόχρονα, όμως, αναγνωρίζουμε ότι η υποχρεωτική στράτευση δίνει τη δυνατότητα μιας κρίσιμης παρουσίας του λαϊκού παράγοντα εντός αυτού του κατασταλτικού μηχανισμού, ακριβώς γιατί αυτό μπορεί να θέσει προσκόμματα στην αντιδραστική του μετάλλαξη και τη συμμετοχή του σε ιμπεριαλιστικούς σχεδιασμούς. Σε αυτή τη βάση αρνούμαστε την επέκταση της λογικής του επαγγελματικού - μισθοφορικού στρατού και θεωρούμε ιδιαίτερα κρίσιμο και επίκαιρο στόχο την απαίτηση κανείς Έλληνας φαντάρος να μην βρίσκεται εκτός των συνόρων και να γυρίσουν πίσω όλες

οι ελληνικές δυνάμεις που συμμετέχουν σε ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις και εκστρατείες. Σε αυτή τη βάση διαφωνούμε με μια λογική που θα έλεγε ότι σήμερα βασική πλευρά της αντιιμπεριαλιστικής δράσης είναι η π.χ. η κατάργηση της υποχρεωτικής θητείας, μια που αυτό θα σήμαινε αναγκαστικά έναν αποκλειστικά επαγγελματικό στρατό. Αντίθετα, η οπτική για το στρατό που προκρίνουμε σημαίνει ότι η βασική μορφή αντιιμπεριαλιστικής δράσης θα πρέπει να είναι η πάλη για πολιτικά και συνδικαλιστικά δικαιώματα στους ένστολους πολίτες, η κατοχύρωση μορφών ελεύθερης συνδικαλιστικής οργάνωσης και διεκδίκησης, η συλλογική πάλη για καλύτερες συνθήκες θητείας

Γ. Για την παρέμβαση στο τοπικό επίπεδο

129. Εκτός όμως από το εργατικό νεολαϊστικό και το εργατικό κίνημα θα πρέπει να κάνουμε και μια ιδιαίτερη αναφορά στα ζητήματα παρέμβασης σε επίπεδο γειτονιάς, δήμου ή περιοχής. Η δυνατότητα παρέμβασης προκύπτει από το γεγονός ότι σε αυτό το επίπεδο συμπυκνώνονται μια σειρά από αντιθέσεις:

(α) Οι σύγχρονες τάσεις που παίρνει η διαχείριση του χώρου υπό το πρίσμα της αναδιάρθρωσης και της αναζήτησης νέων πεδίων επένδυσης και αξιοποίησης.

(β) Οι αλλαγές στους όρους παροχής των δημόσιων αγαθών, οι αυξανόμενες τάσεις ιδιωτικοποίησης, επιχειρηματοποίησης και ανταποδοτικότητας.

(γ) Η προσπάθεια να αξιοποιηθούν οι θεσμοί της Τ.Α. ως πιο ευέλικτο πεδίο για τη στήριξη των επιχειρήσεων και την σύναψη κοινωνικών συμμαχιών.

(δ) Ο όλο και μεγαλύτερος περιορισμός των δυνατοτήτων ελεύθερης κίνησης, άθλησης, κοινωνικής έκφρασης.

(ε) Η ένταση μορφών επιτήρησης και καταστολής

(στ) Η κοινωνικά άνιση κατανομή της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης.

Απέναντι σε αυτές τις αντιθέσεις μια αριστερή παρέμβαση ορίζεται από τις ακόλουθες κατευθύνσεις: α) Την ανάδειξη των σύγχρονων εργατικών αναγκών (για δημόσιες και δωρεάν υποδομές και υπηρεσίες, για ελεύθερους χώρους, για δυνατότητες κοινωνικής επαφής, δράσης και έκφρασης). β) Την προσπάθεια για τη διαμόρφωση κοινωνικών συμμαχιών, κατά το δυνατό υπό την ηγεμονία της εργατικής τάξης. γ) Την ανάπτυξη συλλογικών διεκδικήσεων και κινημάτων

Αυτή η κατεύθυνση διαφοροποιείται: α) Από μια καταστροφολογική «αποκαλυπτική» θεώρηση του οικολογικού προβλήματος, που είτε θα το απέδιδε σε μια εν γένει υπερϊστορική αντίθεση ανθρώπου – φύσης, είτε θα θεωρούσε ότι υπάρχει μια αναπόδραστη «αυτοκαταστροφική» τάση του καπιταλισμού προς την οικολογική κρίση. Αντίθετα, εμείς θεωρούμε ότι αυτό που έχουμε να αντιμετωπίσουμε είναι πολύ περισσότερο η σχέση ανάμεσα στην απαίτηση του κεφαλαίου για με κάθε τρόπο αύξηση της κερδοφορίας και τις απαιτήσεις συνολικής αναπαραγωγής (και όχι «καταστροφής») του συστήματος, σχέση που καθορίζεται και από τον ταξικό συσχετισμό δύναμης και ως προς το βαθμό στον οποίο λαμβάνονται μέτρα περιορισμού των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και ως προς τον κοινωνικό επιμερισμό του κόστους αυτών των μέτρων. β) Από μια ρεφορμιστική αντίληψη που θα θεωρούσε ότι το τοπικό ή αποκεντρωμένο επίπεδο είναι πιο προνομιακό για μια αριστερή παρέμβαση, καθώς αντίθετα έχει αποδειχτεί ότι ενίοτε το «τοπικό κράτος» μπορεί να είναι πιο επιθετικό και αυτή είναι η βασική κατεύθυνση των αναδιάρθρωσεων της τελευταίας δεκαετίας.

Δ. Για τα κεντρικά πολιτικά αιτήματα

130. Αναφερθήκαμε πιο πάνω στην ανάγκη καλύτερης επεξεργασίας και παρέμβασης σε μια σειρά από κεντρικά πολιτική ζητήματα, με τρόπο που να ορίζουν με τρόπο μαζικό και εύληπτο τι είναι αυτό που διαχωρίζει την αντικαπιταλιστική αριστερά από άλλους πολιτικούς χώρους. Επιπλέον, τέτοια αιτήματα αποτελούν και τις αναγκαίες συμπυκνώσεις της γενικής γραμμής μιας ριζοσπαστικής αριστεράς και επιτρέπουν τη συνολικοποίηση σε κεντρικό πολιτικό επίπεδο των επιμέρους παρεμβάσεων και κοινωνικών μετώπων. Έχουν δε ιδιαίτερη σημασία ακριβώς γιατί γύρω από τέτοιους στόχους θα συγκροτηθεί και η τυχόν κεντρική πολιτική παρουσία μιας αριστερής μετωπικής μορφής.

131. Αυτό δεν σημαίνει ότι η κατεύθυνση της ανάπτυξης επιμέρους κοινωνικών μετώπων είναι λιγότερο «πολιτική». Το ακριβώς αντίθετο: σήμερα η κατεύθυνση της συγκρότησης αγωνιστικών πρακτικών για την υπεράσπιση των συμφερόντων των εργαζόμενης πλειοψηφίας είναι ο βασικότερος *κεντρικός πολιτικός στόχος*. Αυτό αντιστοιχεί αφενός στην ανάγνωση της συγκυρίας, την ανάγκη να απαντηθεί η αστική κίνηση και να υπάρξει μια εκ νέου συνάντηση ανάμεσα στην αριστερή πολιτικοποίηση και τον κοινωνικό διεκδικητισμό, αφετέρου, όμως, και σε μια στρατηγική τοποθέτηση απέναντι στην φетиχοποίηση της πολιτικής σκηνής που χαρακτηρίζει την αστική πολιτική.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε και μερικά σημεία σχετικά με το ερώτημα της κοινής δράσης με τις δυνάμεις της ρεφορμιστικής αριστεράς. Όπως φάνηκε και από τα παραπάνω δεν προκρίνουμε κάποια κατεύθυνση συνολικής και στρατηγικής σύμπλευσης με αυτές τις δυνάμεις, αλλά αντίθετα επιμένουμε στην αυτοτέλεια και την ανεξαρτησία της ριζοσπαστικής αριστεράς. Αυτό δεν αναιρεί την κοινή δράση στο μαζικό χώρο, μόνο που αυτή για εμάς υποτάσσεται πρώτα και κύρια στην ανάγκη οικοδόμησης μαζικών κινημάτων και αντιστάσεων και οι όποιες αναγκαίες προτάσεις αγωνιστικής συνεννόησης πρέπει να συντείνουν σε αυτή την κατεύθυνση και όχι σε κάποια πιο συνολική σύγκλιση.

132. Είναι επίσης σαφές ότι για εμάς τα βασικά προγραμματικά στοιχεία μιας σύγχρονης αντικαπιταλιστικής αριστεράς, ως προς τους κεντρικούς στόχους, δεν μπορούν να περιορίζονται απλώς στην ιδεολογική υπεράσπιση της κοινωνικής ανατροπής και της ανάγκης για μια ανεξάρτητη επαναστατική αριστερά. Προφανώς και τα σημεία αυτά οφείλουν να είναι τμήματα της συνολικής προπαγάνδας, δεν υποκαθιστούν όμως την ανάγκη μιας μάχιμης γραμμής.

133. Εάν τώρα ισχύει η ανάλυσή μας ότι σήμερα δεν υπάρχουν υλικοί όροι για μια εναλλακτική κυβερνητική εκδοχή που θα μπορούσε να φέρει τις δυνάμεις της εργασίας σε καλύτερη μοίρα, έπεται ότι δεν έχει οποιοδήποτε νόημα η διεκδίκηση ενός πολιτικού στόχου «αριστερής κυβέρνησης». Μια τέτοια τοποθέτηση και σύγκυση θα έσπερνε και θα προλείαινε το έδαφος για ευρύτερες μετατοπίσεις προς την κατεύθυνση συνεργασιών με τη σοσιαλδημοκρατία. Αυτό σημαίνει ότι σήμερα μια αριστερή τοποθέτηση θα πρέπει σαφώς να αυτοπροσδιορίζεται ως μια πρόταση μαχητικής κοινωνικής και πολιτικής αντιπολίτευσης και όχι ως μια πρόταση «εξουσίας». Αυτό, όμως, σημαίνει ότι δεν έχει και νόημα το προσφιλές σε αρκετούς χώρους της αριστεράς σύνθημα «κάτω η κυβέρνηση του/της...» γιατί κάτι τέτοιο είτε δημιουργεί επίσης σύγκυση (με την έννοια ότι δεν προτείνουμε, επί της ουσίας, κάποια εναλλακτική κυβερνητική εκδοχή), είτε μπορεί να οδηγήσει σε μετατοπίσεις και να νομιμοποιήσει πλατιές ενότητες στο όνομα του «όλοι μαζί να φύγει ο....». Η προβαλλόμενη νομιμοποίηση του συνθήματος αυτού μέσα από την υποτιθέμενη απελευθέρωση λαϊκών μαζών εάν είχαμε πώση κυβέρνησης υπό την πίεση του «κινήματος», παραβλέπει και τους υπαρκτούς όρους άρθρωσης του αστικού πολιτικού συστήματος και τη δυνατότητα να έχει, στο βαθμό που όλοι συμφωνούμε ότι δεν είναι άμεσα εφικτή μια τόσο καταλυτική παρέμβαση της ριζοσπαστικής αριστεράς, εναλλακτικές *αστικές* πολιτικές λύσεις. Με αυτή την έννοια ο κεντρικός πολιτικός στόχος θα πρέπει να είναι η αντίθεση στην κυβερνητική πολιτική, η ανεξαρτησία από τις εναλλαγές αστικών κομμάτων και η προβολή των μαζικών ανυποχώρητων κοινωνικών αγώνων ως του μόνου δρόμου για την υπεράσπιση των εργατικών και λαϊκών δικαιωμάτων.

134. Ο γενικός αυτός πολιτικός στόχος δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στην εξειδίκευσή του σε ένα σύνολο από επιμέρους αιτήματα και στόχους, όπως αυτοί που αναφέραμε πιο πάνω. Χρειάζεται και μια προσπάθεια να συμπυκνωθεί και σε μιας σειρά από στόχους που να μπορούν να ενοποιοούν αυτές τις αντιστάσεις και να προσπαθούν να διαμορφώνουν όρους εργατικής ηγεμονίας σε μια εν δυνάμει λαϊκή συμμαχία. Και εδώ θα πρέπει να θυμηθούμε ότι η έννοια της ηγεμονίας σημαίνει ακριβώς την προσπάθεια να μετασχηματίζεις μια σειρά από ενδιάμεσους στόχους σε έναν παγκοινωνικό λόγο στον οποίο να μπορούν αναγνωριστούν ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, με τον ίδιο τρόπο που η αστική τάξη προσπαθεί να αναπαραστήσει το ιδιαίτερο της συμφέρον ως συμφέρον ολόκληρου του έθνους. Το σημείο αυτό προφανώς δεν είναι εύκολο, ούτε μπορεί να εκφραστεί με τρόπο εγκεφαλικό· απαιτεί πραγματική τριβή με ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, τα προβλήματα και τις διεκδικήσεις τους, καθώς και πραγματική γνώση της ελληνικής κοινωνίας και των αντιθέσεων που τη διαπερνούν. Σημαίνει, επίσης, ότι δεν βλέπουμε μόνο την κεντρική αντίθεση κεφαλαίου εργασίας, αλλά και τη θέση των υπόλοιπων στρωμάτων, καθώς και τις επιμέρους αντιθέσεις που αναπτύσσονται (για παράδειγμα τη σημερινή συγκυρία της αντίθεσης πόλης - υπαίθρου).

Αυτό το πρότυπο μια εναλλακτικής δυνατότητας πραγματικής κοινωνικής ανάπτυξης, δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με την εναγώνια προσπάθεια της ρεφορμιστικής αριστεράς να παρουσιάσει εναλλακτικά μοντέλα *καπιταλιστικής* ανάπτυξης, που υποτίθεται ότι καταδεικνυαν ότι οι αστοί δεν μπορούν να φέρουν πραγματική ανάπτυξη. Είναι σαφές ότι για μια αντικαπιταλιστική σκοπιά η σύγκρουση με τις εκμεταλλευτικές σχέσεις είναι η αναγκαία προϋπόθεση για την απελευθέρωση διαφορετικών παραγωγικών δυνατοτήτων.

Η δικιά μας τοποθέτηση προσπαθεί και να απαντήσει σε ένα ευρύτερο ερώτημα: είναι προφανές ότι οποιαδήποτε απόπειρα επαναστατικού μετασχηματισμού στον τόπο μας αναγκαστικά θα βρεθεί αντιμέτωπη με την πρόκληση να συνδυάσει την επαναστατικοποίηση των κοινωνικών δομών με εκείνη τη δυνατότητα επιβίωσης και αυτοδύναμης ανάπτυξης, μια που η συνέχιση των συναλλαγών με καπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς θα σημαίνει και εξ επαγωγής αναπαραγωγή και εσωτερίκευση καπιταλιστικών τάσεων συσσώρευσης και παραγωγικότητας.

Χρειάζεται, όμως, αυτό να γίνει αρκετά πιο συγκεκριμένο και να καταδειχθεί ότι όντως είναι σήμερα εφικτό, υπό την προϋπόθεση μεγάλων ρήξεων και ανατροπών, να υπάρξει μια διαφορετική δυνατότητα αξιοποίησης παραγωγικών δυνατοτήτων, απέναντι στο μονόδρομο της συνεχούς προσαρμογής στις απαιτήσεις της καπιταλιστικής παραγωγικότητας και την όλο και πιο βαθιά εμπλοκή στις διαδικασίες της διεθνοποίησης του κεφαλαίου. Έχει, επίσης, ιδιαίτερη σημασία να υπερασπιστούμε τη δυνατότητα να μπορεί ένας κοινωνικός σχηματισμός όπως η Ελλάδα να έχει, στα πλαίσια μιας διαφορετικής κοινωνικής οργάνωσης και της αποδέσμευσης από τους ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς, μεγαλύτερη *πραγματική* κοινωνική ευημερία.

Μια τέτοια τοποθέτηση μπορεί να δώσει και μια άλλη βαρύτητα στην εξέταση μιας σειράς μετώπων και ζητημάτων που αναδεικνύονται: Για παράδειγμα θα έδινε άλλη βαρύτητα στο ζήτημα της αγροτικής παραγωγής και της αντίθεσης στη βίαιη μείωση του αγροτικού πληθυσμού. Θα μας επέτρεπε να παρέμβουμε πιο συνολικά απέναντι σε ζητήματα μετεγκατάστασης παραγωγικών διαδικασιών ή των κατευθύνσεων βιομηχανικής πολιτικής. Επιπλέον, θα απαντούσε πιο πειστικά σε ζητήματα όπως η ένταση της περιφερειακής πόλωσης ανάμεσα σε ζώνες ανάπτυξης και ζώνες παραγωγικής και κοινωνικής αποδιάρθρωσης. Και βέβαια, θα αποτελούσε μια αναγκαία στήριξη της εμμονής μας σε στόχους αποδέσμευσης από τους ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς, μια που θα απαντούσε και στο ερώτημα για το «που θα πάμε εάν φύγουμε», χωρίς να καταφεύγει στην υπεκφυγή της ταυτόχρονης πανευρωπαϊκής ανατροπής της Ε.Ε. κ.λπ.

136. Ως προς τους αντιιμπεριαλιστικούς στόχους χρειάζεται και εδώ να υπάρξει μια σαφέστερη κωδικοποίησή τους:

- Στρατηγικός στόχος παραμένει η αποδέσμευση από τους ιμπεριαλιστικούς μηχανισμούς, από την Ε.Ε. και το από το ΝΑΤΟ. Είναι προφανές ότι η επιτυχία αυτών των στόχων προϋποθέτει τη συγκέντρωση ευρύτερων κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων, την όξυνση της ταξικής πάλης σε βαθμό υπονόμησης της αστικής ηγεμονίας, την εμφάνιση μιας λαϊκής αντικαπιταλιστικής συμμαχίας με αυτοτελή πολιτική έκφραση. Γι' αυτό και είναι στόχοι που εντάσσονται σε μια διαδικασία ευρύτερης αμφισβήτησης της αστικής εξουσίας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τους ταυτίζουμε, ή τους ανάγουμε στη σοσιαλιστική επανάσταση. Ειδικά για την Ε.Ε. θεωρούμε ότι η στάση που κρατά κανείς απέναντί της εξακολουθεί να αποτελεί ένα κρίσιμο όριο ανάμεσα στη ρεφορμιστική και την αντικαπιταλιστική οπτική. Το εάν κανείς την αποδέχεται ως μια αναγκαία διαδικασία, ή εάν αντίθετα θεωρεί ότι καθήκον της αριστεράς είναι η πάλη για τη ρήξη με την Ε.Ε. παραμένει μια κρίσιμη διαχωριστική γραμμή.
- Από εκεί και πέρα είναι προφανές ότι χρειάζεται να υπάρχουν μέσα στη συγκυρία και συγκεκριμένοι στόχοι γύρω από αυτά τα θέματα, στόχοι που να διεκδικούν να μην βαθαίνει και η ολοκλήρωση της Ε.Ε. και η ενσωμάτωση της Ελλάδας σε αυτήν. Αυτό σημαίνει πρακτικά την ριζική αντίθεση σε όλες εκείνες τις εκδοχές μεταφοράς αρμοδιοτήτων σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και η υπεράσπιση της δυνατότητας τις πολιτικές στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό να τις καθορίζει η ταξική πάλη στο εσωτερικό του: Η πάλη ενάντια στο Ευρωσύνταγμα, η αντίθεση στην ΟΝΕ και το κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα, η υπεράσπιση της δυνατότητας εθνικής ρύθμισης και κρατικής παρέμβασης στην οικονομία, η πάλη ενάντια στα σύμφωνα σταθερότητας είναι μερικοί τέτοιοι στόχοι. Σημαίνει αυτό επίσης την αμφισβήτηση κάθε δυνατότητας θεσμικής παρέμβασης των υπηρεσιών της Ε.Ε. στην Ελλάδα, ακόμη και στο όνομα της «υπεράσπισης δικαιωμάτων».
- Ιδιαίτερη σημασία έχει το πλέγμα των στόχων που μπορούν να προβληθούν απέναντι στην απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίου και του διεθνούς εμπορίου. Πόσο μάλλον, που συχνά στο όνομα της αναζήτησης μιας «εναλλακτικής παγκοσμιοποίησης» συχνά αναπαράγονται ρεφορμιστικές αυταπάτες. Σε αυτό το σημείο οι κρίσιμοι στόχοι θα πρέπει να είναι: Η πάλη ενάντια στα σταθεροποιητικά προγράμματα του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Η πάλη ενάντια στον ΠΟΕ, η απαίτηση αποχώρησης από αυτόν και οι αγώνες για να μην ισχύσουν στη χώρα μας οι συνθήκες που αυτός προβλέπει. Η άρνηση του να χρησιμοποιούνται οι εισαγωγές από χώρες με φτηνή εργασία ως μοχλός αναίρεσης εργατικών δικαιωμάτων και έντασης της λιτότητας (κοινωνικό ντάμπινγκ). Η απαίτηση να διαγραφεί το χρέος του Τρίτου Κόσμου.
- Σε ό,τι αφορά το πλέγμα των σύγχρονων μορφών του ιμπεριαλιστικού πολιτικοστρατιωτικού παρεμβατισμού εδώ οι βασικοί άμεσοι στόχοι πρέπει να είναι η εμμονή σε μια κατεύθυνση μη επέμβασης και ριζικής απεμπλοκής από όλες τις μορφές παρέμβασης, δράσης και παρουσίας εκτός των ελληνικών συνόρων, παράλληλα με την απαίτηση να φύγουν όλες οι ξένες βάσεις από τον τόπο μας. Αυτή η κατεύθυνση ενεργητικής ουδετερότητας είναι σήμερα η βασική μορφή που μπορεί να πάρει η διεθνιστική αλληλεγγύη προς όσους λαούς ή κράτη βρίσκονται στο στόχαστρο του ιμπεριαλισμού. Αυτή η υπεράσπιση της μη επέμβασης στα εσωτερικά άλλων κρατών έρχεται σε σύγκρουση με τις ρεφορμιστικές αυταπάτες για τη δυνατότητα «ορθών» ανθρωπιστικών επεμβάσεων μέσω του ΟΗΕ ή γενικά μέσω της «διεθνούς κοινότητας» που συχνά αξιοποιούνται για να νομιμοποιούνται ιμπεριαλιστικές πρακτικές.